

አማርኛ እንደ ፊደራል ቋንቋ

የተማሪ መጽሐፍ

ዘጠነኛ ክፍል

አማርኛ እንደ ፊደራል ቋንቋ ዘጠነኛ ክፍል

አማርኛ እንደ ፊደራል ቋንቋ

የተማሪ መጽሐፍ

ዘጠነኛ ክፍል

ደህን መልሐፍ በጥንቃቄ ያዝ/ያዥ

ቀጥሎ መልሐፍን በጥንቃቄ ስመያዝ የሚረዱ ስሥር ነጥቦች ቀርበዋል፡፡

1. መፅሐፉን እንደ ፕላስቲክ ፣ ጋዜጣ ወይም ወረቀቶች በመጠቀም ሸፍን /ሸፍኝ ፡፡
2. ምንጊዜም መፅሐፉን በንፁህ እና ደረቅ ቦታ አስቀምጥ/አስቀምጭ ፡፡
3. መፅሐፉን በምትጠቀምበት/በምትጠቀሚበት ወቅት እጆችህ/እጆችሽ ንፁህ መሆን አለባቸው ፡፡
4. በመፅሐፉ ሽፋን ላይ ወይም በውስጥ ገጾች ውስጥ አትፃፍ/አትፃፈ ፡፡
5. ለመፅሐፉ የገፅ ማስታወሻ መያዝ ሲያስፈልግ ቁራጭ ወረቀት ተጠቀም/ተጠቀሚ ፡፡
6. ከመፅሐፉ ውስጥ ገጾችን ወይም ስዕሎችን በፍፁም ቀደህ/ቀደሽ አታውጣ/ አታውጭ ፡፡
7. የተቀደዱ ገጾች ሲኖሩ በማጣበቂያ ወይም በፕላስቲክ ጠግን/ጠግኝ ፡፡
8. መፅሐፉን በቦርሳ ውስጥ ስታስገባ /ስታስገቢ ጥንቃቄ አድርግ/ አድርጊ ፡፡
9. መፅሐፉን ለሌላ ሰው በምታቀብልበት/በምታቀብይበት ወቅት ጥንቃቄ አድርግ / አድርጊ ፡፡
10. በአንድ ጊዜ ጥቂት ገጾችን ብቻ በጥንቃቄ ግለጥ/ ግለጭ ፡፡

አማርኛ እንደ ፌዴራል ቋንቋ የተማሪ መጽሐፍ ዘጠነኛ ክፍል

አዘጋጅ :

ጥበቡ ሸቴ (ፒ.ኤች.ዲ.)

ማንዖሰዉ አባተ (ፒ.ኤች.ዲ.)

አረጋጅ :

ታደሠ ሲባሞ (ፒ.ኤች.ዲ.)

ጌታቸዉ አዱኛ (ፒ.ኤች.ዲ.)

ሰዓሊ :

ታደሰ ይኸደሰ (ኤም.ኤስ.ሲ.)

ዲዛይነር :

አጥናፍ ዓለሙ (ኤም.ኤስ.ሲ.)

ገምጋሚዎች:

ሙኮንጎ አስማማው (ኤም.ኤ.)

ግሩም ጥበቡ (ኤም.ኤ.)

ፍሬዝደዉት አሰፍ (ኤም.ኤ.)

የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ
ትምህርት ሚኒስቴር

ሃዋሳ ዩኒቨርሲቲ

ምስጋና

የዚህ መጽሐፍ የመጀመሪያው ሰራ የተጀመረው በ2022 እ.ኤ.አ ሲሆን፤ የዲዛይን፤ ህትመትና ስርጭት ማከናወኛ ገንዘብ የተገኘው በኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ መንግስት በትምህርት ሚኒስቴር በአጠቃላይ ትምህርት ጥራት ማሻሻያ ፕሮጀክት (GEQIP-E) አማካኝነት ነው። የገንዘቡ ምንጭ ደግሞ ብድርና እርዳታ ነው። አበዳሪዎችም፦ የዓለም ባንክ፤ የእንግሊዝ ዓለማዊ ልማት ድርጅት (DFID) ከውጭ ልማት ቢሮ (FCDO) ጋር በመተባበር፤ ከፊላንድ የውጭ ጉዳይ ቢሮ፤ ከኖርዲያን ኢንባሲ፤ ከተባበሩት መንግስታት የህጻናት ፈንድ (UNICEF)፤ ከአለማዊ የትምህርት አጋርነት ድርጅት (GPE) እና ከዳኒሽ የውጭ ጉዳይ ሚኒስቴር በዓለማዊ ትረካቢ ፈንድ በኩል እገዛው ተገኝቷል። ለዚህም ትምህርት ሚኒስቴር ምስጋናውን ያቀርባል።

© በኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ትምህርት ሚኒስቴር

መብቱ በህግ የተጠበቀ ነው

የመጀመሪያ እትም 2014 ዓ.ም

የዚህን መጽሐፍ ክፍል ያለባለቤቱ ፈቃድ በተለያዩ መሳሪያዎች እንደገና ማሳተም፤ ማሰራጨት፤ ማከማቸትና መልሶ መጠቀም እንደማይቻል የኢ.ፌ.ዲ.ሪ. መንግስት ነጋሪት ጋዜጣ አዋጅ ቁጥር 410/2004 የሚያመለክት ሲሆን፤ በተጨማሪም የኮፒራይትና ተዛማጅ መብቶች ጥበቃ አዋጅ ቁጥር 55 10ኛ ዓመት አዲስ አበባ ሐምሌ 19 ቀን 2004 ዓ.ም ይከለክላል።

ይህ መጽሐፍ ለህትመት እንዲበቃ ተሳትፎ ላደረጉ ግለሰቦች፤ ቡድኖችና የተለያዩ ባለድርሻ አካላት ትምህርት ሚኒስቴር ምስጋናውን ያቀርባል። በተለይ ደግሞ ትልቁን የማስተባበር ድርሻ በመውሰድ የጽሑፉን ዝግጅት ላስተባበረው ሀዋሳ ዩኒቨርሲቲ፤ ለአጋሮቹ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ፤ ባህርዳር ዩኒቨርሲቲ እና ጅማ ዩኒቨርሲቲ የላቀ ምስጋና ይደረጋቸው ይላል።

የኮፒራይትና የሥዕል ባለቤትነት መብቶችን በተቻለ መጠን ለማክበር የሚቻለው ሁሉ ጥረት ተደርጓል። ነገር ግን ሳናወቅ በስዕተት ሳንጠቅሳቸው የተዘለሉ ጽሑፎችና ስዕሎች ካሉ በቅድሚያ ይቅርታ እየጠየቅን፤ ስዕተቱን አራት ኪሎ በሚገኘው ዋና መስሪያቤት፤ ትምህርት ሚኒስቴር በአካል በመቅረብ ማመልከት የሚቻል ሲሆን፤ በአካል መምጣት የማይችሉ ደግሞ በመልዕክት ሳጥን ቁጥር 1367 አዲስ አበባ ብለው መላክ ይችላሉ።

አሳታሚ ድርጅት

_____ማተሚያ ቤት

የመ.ሳ.ቁ-----

-----ኢትዮጵያ

በትምህርት ሚኒስቴር ውል ቁጥር_____

ISBS:978-999944-2-046-9

ማጠቃለያ

ደዘተ

ገጽ

	መግቢያ	i
ምዕራፍ ስንድ:	ባህሳዊ ሽምግልና	1
ምዕራፍ ሁለት:	ሥርዓተ ፆታ	11
ምዕራፍ ሶስት:	ሳይንስ እና ቴክኖሎጂ	21
ምዕራፍ ስራት:	ወረርሽኝ	32
ምዕራፍ ስምስት:	ስካታችነት	41
ምዕራፍ ስድስት:	ስካባቢ እና የአየር ንብረት ሰው ም	50
ምዕራፍ ሰባት:	በልዩነት ውስጥ ስንድነት	60
ምዕራፍ ስምንት:	የግብር ጥቅም	72
ምዕራፍ ዘጠኝ:	ጠበቃ	80
ምዕራፍ ስስር:	ስርዓትነት	95
	ስባሪ	104

ጠግቢያ

የአማርኛ ቋንቋ ትምህርት አጠቃላይ ዓላማዎች አራቱን የቋንቋ ክሊሎች እና ሁለቱን የዕውቀት ዘርፎች ማዕከል በማድረግ የሚዘጋጅ ነው። በመሆኑም ይህ የዘጠነኛ ክፍል አማርኛ እንደ ሁለተኛ ቋንቋ መፅሐፍ፣ የተማሪዎችን የማዳመጥ፣ የመናገር፣ የማንበብ እና የመጻፍ ክሊሎች በተደጋጋሚ በማስተማር ክሊላቸው እንዲሻሻል፤ እንዲሁም የስነልሰን እና የስነፅሁፍ ዘርፍ ዕውቀቶችንም በአግባቡ እንዲገነዘቧቸው በሚያስችል መልኩ ተዘጋጅቷል። ከእነዚህ ክሊሎችና ዕውቀቶች በተጨማሪ የቃላት ትምህርትም ራሱን ችሎ እንዲቀርብ ተደርጓል። ይህም ከዚህ በፊት ከነበሩት የአማርኛ ቋንቋ መማሪያ መጻህፍት ለየት ያደርገዋል። እነዚህ አጠቃላይ ዓላማዎችም በመርሃ ትምህርቱ በግልፅ ተቀምጠዋል።

የትምህርቱን አጠቃላይ ዓላማ ከግብ ለማድረስ በተለያዩ ርዕሰ ጉዳዮች ላይ የሚያጠነጥኑ ሃያ ምንባቦች የቀረቡ ሲሆን፤ አስሩ ምንባቦች የማዳመጥ ክሊልን ለማስተማር፤ አስሩ ደግሞ የማንበብ ክሊልን ለማስተማር የተዘጋጁ ናቸው። የማዳመጥ ክሊልን ለማስተማር የተዘጋጁት ዕሁፎች የሚገኙት በመምህሩ መምሪያ መፅሐፍ ውስጥ ነው። የምንባቦቹ ዓላማዎች የሚያጠነጥኑት በዋናነት የማዳመጥና የማንበብን ክሊል በማስተማር ላይ ነው። ነገር ግን እግረመንገዳቸውን ከምንባቦቹ ይዘት የሚማሩት ዕውቀት ይኖራል። በመሆኑም ምንባቦቹ በአገር በቀል ዕውቀት፣ በሳይንስና ቴክኖሎጂ፣ በፆታ ተኮር ትምህርት፣ በሱስ አስከፊነት፣ ወቅትና ተፈጥሮ፣ ብዝሃነት፣ የግብር ጥቅም፣ አርበኝነት፣ ቱሪዝምና ቅርስ እና የመሳሰሉት ወቅታዊ ጉዳዮች ላይ ያተኮሩ ናቸው።

መፅሐፉ የተደራጀው ተፈጥሯዊ የቋንቋ ለመዳ ሂደትን መሰረት በማድረግ ነው። አደረጃጀቱም፡-

ክፍል አንድ፡- ማዳመጥ

ክል ሁለት፡- ንግግር

ክፍል ሦሠት፡- ንባብ

ክፍል አራት፡- ቃላት

ክፍል አምስት፡ ጽህፈት

ክፍል ስድስት፡ ሰዋስው

እነዚህ ክፍሎች ትምህርቶች በየምዕራፉ እኩል ትኩረት የተሰጣቸው ሲሆን በተቻለ መጠን ሳቢ እና አሳታፊ እንዲሆኑ ጥረት ተደርጓል። በየምዕራፉ መጀመሪያ ላይም የሚጠበቁ ውጤቶች በተማሪው መፅሐፍ የተሰጡ በመሆኑ፤ ተማሪዎች አስቀድመው ምን መማር እንዳለባቸው ይጠቁማል። ይህም የመማር ሂደቱን ግልፅ እንዲሆን ያደርገዋል።

ምዕራፍ ስንደ: ባህላዊ ሽምግልና

ከምዕራፍ የሚጠበቁ ውጤቶች

ተማሪዎች! በዚህ ምዕራፍ የቀረበውን ትምህርት ካጠናቀቁት በኋላ:-

- አዳምጣችሁ የምንባቡን ጭብጥ ትናገራላችሁ።
- ምንባቡን አንብባችሁ ዝርዝር መረጃዎችን በፅሁፍ ትዘረዝራላችሁ።
- በቀረበው ርዕስ ጉዳይ ላይ ንግግር ታደርጋላችሁ።
- አንብባችሁ የምንባቡን ፍሬ ሀሳብ ታብራራላችሁ።
- በምንባቡ መሰረት ስለ ባህላዊ የሽምግልና ሂደት ትጽፋላችሁ።
- በምንባቡ ውስጥ ላሉ አዳዲስ ቃላት ተመሳሳይ ፍቺ ትሰጣላችሁ።
- በተሰጣችሁ ርዕስ ጉዳይ ላይ ተመስርታችሁ አንቀፅ ትጽፋላችሁ።
- ነጠላ ቁጥር ስሞችን ወደ ብዙ ቁጥር ትቀይራላችሁ።
- ከአረፍተ ነገር ውስጥ የስም ገላጮችን ትለያላችሁ።

ክፍል ስንደ: ማዳመጥ

የአፋር ባህላዊ የህግ ሥርዓት

መምህራችሁ “የአፋር ባህላዊ የህግ ሥርዓት” በሚል ርዕስ አጭር ፅሁፍ ያነቡላችኋል። እናንተም እያዳመጣችሁ ዋና ዋና ሀሳቦችን በማስታወሻ ደብተራችሁ ላይ ፃፉ። በመቀጠልም የአዳምጦ መረዳት ጥያቄዎችን በቃላችሁ መልሱ። ከዚያ በፊት ግን ከታች በተሰጡት የቅድመ ማዳመጥ ጥያቄዎች ላይ በቡድን ሆናችሁ ከተወያያችሁ በኋላ መልሶቹን ለመምህራችሁ ተናገሩ።

ቅድመ ማዳመጥ ጥያቄዎች

1. በአካባቢያችሁ ባህላዊ የዳኝነት ስርዓት (የሽምግልና ስርዓት) አለ? ከጓደኞቻችሁ ጋር በመወያየት ለህብረተሰቡ ምን ምን ጠቀሜታዎችን እንደሚሰጥ ለመምህራችሁ ተናገሩ።
2. የመጀመሪያው የሰው ልጅ ዘር የተገኘው የት አካባቢ ይመስላችኋል?

ሥልጠ 1 : የአፋር ህዝብ ሰዊ ሰዊ የማህበረሰብ ክፍሎች

ድህረ ማዳመጥ ጥያቄዎች

፩. በአዳመጣችሁት ምንባብ መሰረት ቀጥሎ የቀረቡትን ጥያቄዎች በቃል መልስ፡፡

ሀ. ከኢትዮጵያ ውጭ የአፋር ህዝብ የሚገኝባቸውን ሀገሮች ዘርዝሩ፡፡

ለ. የአፋር ህዝብ በአፍሪካ በየትኛው ክፍለ አህጉር ይገኛል?

ሐ. የአፋር ህዝብ የዘር ግንድ ምን ይባላል? ከማን ከማን ጋር ይዛመዳል?

መ. በምንባቡ ውስጥ የአፋር ባህላዊ ህግ በዓለም ላይ የመጀመሪያው ባህላዊ ህግ ሳይሆን አይቀርም የተባለው ለምንድን ነው?

ሠ. ህግ የተፈጠረው ከሰዎች ስብስብ መፈጠር ጋር መሆኑን የሚያስረዳው ምንድን ነው?

ረ. የአፋር ክልል ከሚታወቅባቸው ነገሮች መካከል ሁለቱን ተናገሩ፡፡

፪. በአዳመጣችሁት ምንባብ መሰረት የሚከተሉትን የተጓደሉ ሀሳቦች አሟልታችሁ ጻፉ፡፡

ሀ. አፋር፣ ሶማሌና ኦሮሞ በአፍሪካ ቀንድ የሚገኙ የ _____ ህዝቦች አካል ናቸው፡፡

ለ. የአፋር ህዝብ ራሱን የሚያስተዳድርበት የሱልጣኔት፣ የጎሳና የወጣት የተባሉ

ባህላዊ _____ እና _____ ዘርፎች አሏቸው፡፡

ሐ. የአፋር ባህላዊ የፍትህ ሥርዓት _____ ይባላል፡፡

መ. የአፋር ህዝብ የ _____ ፣ የ _____ እና የ _____ የተባሉ

ባህላዊ አደረጃጀቶች አሉት፡፡

ክፍል ሁለት: ንግግር

ተማሪዎች! በአካባቢያችሁ ከሚገኙ ባህላዊ የሽምግልና ስርዓቶች መካከል አንዱን በመምረጥ መረጃ ከሰበሰባችሁ በኋላ በክፍል ውስጥ በንግግር አቅርቡ፡፡ ወይም በቡድን ሆናችሁ አተገባበሩን በድራማ መልክ አሳዩ፡፡

ክፍል ሦስት: ንባብ

ባህላዊ ሽምግልና

ከዚህ በታች አንብቦ መረዳትን ለማስተማር የሚያገለግል “ባህላዊ ሽምግልና” በሚል ርዕስ የቀረበ ምንባብ አለ፡፡ እናንተም ድምፃችሁን ሳታሰሙ ካነበባችሁ በኋላ ከታች የተሰጡትን የድህረ ንባብ ጥያቄዎች መልሱ፡፡ ከዚያ በፊት ግን ከዚህ በፊት ያላችሁን ዕውቀት በመጠቀም የቅድመ ንባብ ጥያቄዎችን መልሱ፡፡

የቅድመ ንባብ ጥያቄዎች

- ባህላዊ ሽምግልና ምንድን ነው?
- በምትኖሩበት አካባቢ በግለሰቦች መካከል አለመግባባት ተፈጥሮ በሽምግልና ሲፈታ አይታችሁ ታውቃላችሁ? ገጠመኛችሁን ለመምህራችሁ ተናገሩ።

ባህላዊ ሽምግልና በረዥም ዘመናት የኅብረተሰብ የኑሮ ሂደት ውስጥ ተፈጥሮ እስከ ዛሬ የቆየ ወደፊትም እየተሻሻለና እየዳበረ የሚሄድ ባህላዊ ተቋም ነው። ባህላዊ ሽምግልና ከትውልድ ወደ ትውልድ ያለማቋረጥ የሚተላለፍ እሴት ነው።

ባህላዊ ሽምግልና ዓላማ፣ መርሆ፣ አካሄድና ደረጃ ያለው ሥርዓት ነው። ባህላዊ ሽምግልና ከቦታ ቦታ የሚለያይ ሲሆን በዓላማውና በግቡ ይመሰሰላል። መርሆዎችም እኩልነት፣ ፍትሕ፣ ሚዛናዊነት፣ እውነት፣ ሰብአዊነት፣ ወዘተ...ናቸው። ዓላማው ደግሞ በተለያዩ ምክንያቶች በተለያዩ ደረጃዎች የሚከሰቱ የግጭት ዓይነቶችን በመፍታት ሰላምና ደህንነትን በማስጠበቅ የማኅበረሰብን ህልውና ማረጋገጥ ነው።

ግጭት በማንኛውም ማህበረሰብ ውስጥ ሊከሰት ይችላል። ሽምግልና የሚከሰቱ ግጭቶችን በመፍታት ወደ ተለመደው ሰላማዊ ኑሮ ለመመለስ ጥረት የሚያደረግ ሂደት ነው እንጂ 'ግጭትን ለማስወገድ' የሚከናወን ተግባር አይደለም። በሽምግልና ቀላልና ከባድ ግጭቶች ይፈታሉ። በሽምግልና ከሚፈቱት ግጭቶች መካከል ከሀገር ሉዓላዊነት እና ከሕዝብ ሕልውና አንስቶ በተዋረድ በማኅበረሰቦች፣ በማኅበረሰባዊ ቡድኖች፣ በግለሰቦችና በቤተሰብ መካከል የሚፈጠሩትን ለአብነት መጥቀስ ይቻላል።

የሽምግልና ሥራ አንድም በራስ ተነሳሽነትና ፈቃደኝነት ኃላፊነት በመውሰድ ወይም በግጭቱ ባለቤቶች በኩል የሚቀርብ የእርቀ-ሰላም ጥያቄን ተከትሎ የሚከናወን ከፍተኛ ዋጋ ያለው ነፃ አገልግሎት ነው። ባህላዊ ሽምግልና በሀገራችን በሚገኙ በርካታ ማኅበረሰቦች ዘንድ የእውቀትና የግጭት አፈታት ጥበብ የሚታይበት በሚዛናዊነት የሚከናወን ተግባር ነው። ከዚህም የተነሳ ነው "ሰማይ ተቀደደ ቢሉት፤ ሽማግሌ ይሰፋዋል!" የሚባለው። ይህም "ሽማግሌን የሚያቅተው ነገር የለም" እንደ ማለት ነው። ሽማግሌም በዚህ ከአድልኦ ነፃ በሆነ ተግባር በማህበረሰቡ አባላት ቅቡልነት የሚያገኝ ሲሆን፣ አክብሮትና ቅድሚያ ይሰጠዋል። በመሆኑም በአንድ ማኅበረሰብ ውስጥ ግጭት ሲከሰት የመፍቻው ቁልፍ የሚገኘው በሽማግሌዎች እጅ ነው ማለት ነው።

የሽምግልና ተግባር በዘፈቀደ የሚካሄድ አይደለም። ለምሳሌ የግጭቱ ዓይነት ሀገራዊ ጉዳይ ከሆነ በሽምግልናው የሚሳተፉ ሽማግሌዎች ደረጃና ብቃት ከሌሎች ግጭቶች የመመዘኛ መስፈርት ይለያል። ምክንያቱም የችግሩ ባሕርይና ደረጃ የሽማግሌዎችን ብቃትና ደረጃ ስለሚወስን ነው። በመሆኑም ለሽምግልናው የሚመረጡት በሀገር አቀፍ ደረጃ አክብሮት፣ ታዋቂነትና ተሰሚነት ያላቸው የሃይማኖት አባቶችና ሽማግሌዎች ናቸው። ሂደቱም የሀገር ጉዳይ በመሆኑ ዜጎች በጉጉትና በአንክሮ ከመመልከታቸውም በላይ ሀገራዊ ፋይዳውም እጅግ በጣም ከፍተኛ ይሆናል።

የንባብ ጊዜ ጥያቄዎች

- የሽምግልና ሂደት እንዴት የሚጀመር ይመስላችኋል?
- ሁለቱ ተቀናቃኝ ወገኖች ጉዳያቸውን ለሽምግልና እንዴት ሊያቀርቡ እንደሚችሉ ገምቱ።

ሽምግልና የሚያልፍባቸው የራሱ ሂደቶች አሉት። የመጀመሪያው የግጭቱ ቅድመ ምርመራና ትንበያ ነው። ይህ ማለት በግጭቱ ተዋንያን ማንነት፣ የግጭት ዓይነት፣ ምክንያት፣ ክብደትና አጣዳፊነት፣ ...ላይ ምርመራ በማድረግ ቀጥሎ መከናወን ወደሚኖርበት ተግባር ማምራት የሚያስችል እርምጃ ነው።

ሁለተኛው ሥራ የእርቅ እሽታን ማግኘት ይሆናል። የእርቅ እሽታን ከሁለቱም ባላጋራዎች ለማግኘት አንድም በራሳቸው ተነሳሽነት ወይም ችግሩ በሰላም እንዲፈታ የሚፈልግ ወገን በሚልከው መልዕክተኛ ወይም በግራ ቀኙም ተቀባይነትና ተሰሚነት ያላቸው የሀገር ሽማግሌዎች የሚያደርጉት ጥረት ነው። እንደግጭቱ ክብደት ሂደቱ ጊዜና ድካምን ሊጠይቅ ስለሚችል እሽታን ለማግኘት ባለመታከትና ባለመሰልቸት በጥበብና በትዕግሥት መሥራትን ይጠይቃል።

በሦስተኛ ደረጃ የሚከናወነው፤ በሁለቱ ወገኖች ፍላጎትና ስምምነት አስታራቂ ሽማግሌዎችን የመምረጥ ተግባር ነው። አስታራቂ ሽማግሌዎችን የመምረጡ ሂደት በሁለቱ ወገኖች ነፃ ፍላጎት ላይ የሚመሠረት በመሆኑ የሁለቱን ወገኖች እሽታ ለማረጋገጥ የደከሙትን ሽማግሌዎች ሊጨምርም ላይጨምርም ይችላል።

አራተኛው ደረጃ የሽማግሌ ዳኛ መምረጥ፣ ቃለ-መሀላ የመፈጸምና አስፈላጊ ሆኖ ሲገኝ ከሁለቱም ወገኖች ነገረ-ፈጅ ማቆምን ይጨምራል። ሽምግልናውን የሚመራ ዳኛ የሚመረጠው ሽምግልናውን እንዲመሩ ከተመረጡት ሽማግሌዎች መካከል ሲሆን የሚመርጡትም ሽማግሌዎቹ ናቸው። በሽምግልና ዳኝነት ለመመረጥ መመዘኛ ነጥቦች ተደርገው የሚወሰዱትም በሁለቱ ወገኖች የሚቀርቡ ስሞታዎችን ከልብ የሚያዳምጥ፣ ከአድልኦ ነፃ የሆነ፣ በቅደም - ተከተል መልሶ ማስደመጥና የሽምግልና ሂደቱን ሥነ-ሥርዓት በተሻለ ሁኔታ የመምራት ልምድና ክህሎት ያለው መሆኑና የመሳሰሉት ናቸው። በሀገራችን ሰዎች ጉዳያቸው ወደ ሽምግልና ሲቀርብ ከሽምግልና ዳኝነት ላይወጡ ቃል ይገባሉ። ይህ የሚፈፀመው ባላጋራዎቹ እርቀ-ሰላም ለማውረድ ከልብ መቅረባቸውን ለማረጋገጥ ነው። በመሆኑም የቃል ኪዳን ሥነ/ሥርዓቱ እንደ ቅድመ- ሁኔታ የሚወሰድ ትልቅ ጉዳይ ስለሆነ፤ በሽማግሌ ፊት ሳያረጋግጡ ‘ደረሰብኝ’ የሚሉትን በደል በቀጥታ ወደማቅረብ አይራመዱም።

ይህ ከተፈፀመ በኋላ፣ ባላጋራዎቹ በየተራ እየተጠሩ ከሽማግሌዎቹ ፊት ቀርበው በደላቸውን ያለፍርሃት እንዲናገሩ ይደረጋል። በተለይ ግጭቱ ክብደት ካለው ሁለቱ ወገኖች ተራርቀው መቀመጥ አለባቸው። ሽማግሌዎች ከተቀመጡበት ቦታም እንደዚሁ ርቀው መቀመጥ ይኖርባቸዋል። ይህ የሚደረግበት ምክንያትም አንዱ ወገን ከሽማግሌ ፊት ቀርቦ የሚናገረው ንግግር ሌላውን ወገን ለበቀል በማነሳሳት ሂደቱን እንዳያደናቅፍ በማሰብ ነው። በመሆኑም የአንደኛውን ወገን ድምፅ ተቀናቃኝ ወገን በትክክል

እንዲረዳ የሚደረገው በሽማግሌዎች ብስለትና ጥንቃቄ በተሞላበት ሚዛናዊ አገላለጽ ነው። ስለዚህ ለእርቅ የቀረቡ ወገኖች ሃሳባቸውን ስሜታቸውን በመቆጣጠር በሰከነ፤ በተረጋጋ፤ ተአማኒነትና ጨዋነት በተሞላበት ሁኔታ መግለጽ ይጠበቅባቸዋል። ምክንያቱም ሽምግልና ጥበብ ነውና።

(ባይለየኝ ጣሰው፣ የሽምግልና ባህላችን፣ 2012፤ ለማስተማር እንዲያመች ተሻሽሎ የተወሰደ።)

ድህረ ንባብ ጥያቄዎች

፩. ከዚህ በታች የቀረቡትን ጥያቄዎች በምንባቡ ሐሳብ መሠረት በቡድን ተወያይታችሁ በቃል መሰብሰቡ።

1. ባህላዊ ሽምግልና ምን ምን ባህሪያት አሉት?
2. የባህላዊ ሽምግልና መርሆዎችን ዘርዝሩ።
3. ግጭት በሁሉም አካባቢዎች ሊከሰት ይችላል? ለምን?
4. ባህላዊ ሽምግልና ከፍተኛ ዋጋ አለው፤ የተባለው ለምንድን ነው?
5. “ለማይ ተቀደደ ቢሉት፤ ሽማግሌ ይሰፈዋል።” የሚለው አባባል ምን ለማለት የቀረበ ነው?
6. ለሽምግልና የሚመረጡ ሰዎች ምን ምን ባህሪያትን የሚያሟሉ ናቸው?
7. ሽምግልና የሚያልፍባቸውን ሂደቶች ዘርዝሩ።
8. በሽምግልና ወቅት ባላጋራዎች ተራርቀው የሚቀመጡት ለምንድን ነው?
9. በሽምግልና ወቅት ሁለቱ ባላጋራዎች በሽማግሌዎች ፊት ቃል የሚገቡት ለምንድን ነው?
10. በአሁኑን ዘመን ባህላዊ ሽምግልና የሚጠቅም ተግባር ነው ብላችሁ ትቀበላላችሁ? ለምን?

ክፍል ስራት፡ ቃላት

፩. ቀጥሰው ስቀረቡት ቃላት በምንባቡ መሠረት አገባባዊ ፍቺ ስጡ።

1. ሂደት	6. ቅቡልነት
2. መርሆ	7. ትንበያ
3. ግብ	8. ቃለ መሳላ
4. ሉዓላዊነት	9. ነገረ ፈጅ
5. ተዋረድ	10. ስሞታ

፪. ከዚህ በታች በ“ሀ” ሥር ስቀረቡ ቃላትና ሐረጎች በ“ለ” ሥር ከቀረቡት መካከል ተቃራኒ የሚሆኑትን ፍቾች በመምረጥ ስዛምዱ፡፡

<u>“ሀ”</u>	<u>“ለ”</u>
1. እሽታ	ሀ. ወዳጅ
2. አንክሮ	ለ. ሚዛናዊነት
3. እርቅ	ሐ. ይቅርታ
4. ባላጋራ	መ. የሚቻለው
5. አድልኦ	ሠ. እምቢታ
6. በቀል	ረ. የሚጠፋ
7. የሚተላለፍ	ሰ. ክህሎት
8. የሚያቅተው	ሸ. ቸልታ
9. ፋይዳ	ቀ. ምስጋና
10. የሚከሰት	በ. ጠብ
	ተ. ጉዳት
	ቸ. ብክነት
	ኀ. የሚቋረጥ

ክፍል ስምስት፡ ጽሕፈት

፩. የምንባቡን ሀሳብ መሰረት በማድረግ ከዚህ በታች ከተሰጡት ቃላት መካከል ስየመረጣችሁ በሐረፍተ ነገሮች ውስጥ የሚገኙትን ክፍት ቦታዎች በጽሑፍ ስሟቡ፡፡

ጥበብ	እሽታን	ሊጨምርም
ፈቃደኝነት	ፍላጎት በመፍታት	ሰላማዊ
ያለማቋረጥ	በዘፈቀደ	ሂደቶች

1. ባህላዊ ሽምግልና ከትውልድ ወደ ትውልድ _____ የሚተላለፍ ሂደት ነው፡፡
2. ባህላዊ ሽምግልና በተለያዩ ደረጃዎች የሚከሰቱ የግጭት ዓይነቶችን _____ ሰላምና ደህንነትን በማስጠበቅ የማንበረሰብን ህልውና ማረጋገጥ ነው፡፡
3. ሽምግልና የሚከሰቱ ግጭቶችን በመፍታት ወደ ተለመደው _____ ኑሮ ለመመለስ የሚደረግ ሂደት ነው፡፡

4. የሽምግልና ሥራ አንድም በራስ ተነሳሽነትና_____ኃላፊነት በመውሰድ ወይም በግጭቱ ባለቤቶች በኩል የሚቀርብ የእርቀ-ሰላም ጥያቄን ተከትሎ የሚከናወን ከፍተኛ ዋጋ ያለው ነፃ አገልግሎት ነው።
5. ባህላዊ ሽምግልና በሀገራችን በሚገኙ በርካታ ማኅበረሰቦች ዘንድ የአውቀትና የግጭት አፈታት _____የሚታይበት በሚካናዊነት የሚከናወን ተግባር ነው።
6. የሽምግልና ተግባር_____የሚካሄድ አይደለም።
7. ሽምግልና የሚያልፍባቸው የራሱ_____አሉት።
8. በሽምግልና እንደግጭቱ ክብደት ሂደቱ ጊዜና ድካምን ሊጠይቅ ስለሚችል_____ለማግኘት ባለመታከትና ባለመሰልቸት በጥበብና በትዕግሥት መሥራትን ይጠይቃል።
9. አስታራቂ ሽማግሌዎችን የመምረጡ ሂደት በሁለቱ ወገኖች ነፃ_____ላይ የሚመሠረት በመሆኑ የሁለቱን ወገኖች እሽታ ለማረጋገጥ የደከሙትን ሽማግሌዎች_____ላይጨምርም ይችላል።

ክፍል ስድስት: ሰዋስው

፩. በምሳሌው መሰረት ከዚህ በታች የቀረቡትን ነጠላ ስሞች ወደ ብዙ ቁጥር ስሞች ቀይሩ።

ምሳሌ

ፈረስ-አች ➡ ፈረሶች

ቋንቋ-ዎች ➡ ቋንቋዎች

ሀ. አንቀጽ

ረ. ከተማ

ለ. ሰው

ሰ. ነጋዴ

ሐ. ዘመን

ሸ. ሽማግሌ

መ. ፅሁፍ

ቀ. መንገድ

ሠ. ድምፅ

በ. ሴት

፪. ከዚህ በታች በቀረቡት ስራዬ ተገኝቶ ውስጥ ተዋቃሪ ሆነው የሚገኙትን የስም ገባጮች እና ተገባጭ ስሞች ስደታችሁ ዓፍ::

ምሳሌ:- ሀ. ኢትዮጵያ ትሬዲንግ ግድብ እየገነባች ነው::

የስም ገላጭ :- ትልቅ

ተገላጭ ስም:- ግድብ

ለ. ተማሪዎች ጥሩ ስነምግባር ሊኖራቸው ይገባል::

የስም ገላጭ:- ጥሩ

ተገላጭ ስም:- ስነምግባር

ሐ. ተማሪዎች ረጅም ቀመረ መልበስ ትወዳለች::

መ. ቱሉ ስዲስ መኪና ገዛ::

ሠ. ግመል የሚኖረው በረሃማ ስካባቢ ነው::

ረ. ዋልያ የኢትዮጵያ ብርቅዬ ስንሰሳ ነው::

ሰ. ደራርቱ ቱሉ የሀገራችን ስጋጋፋ ስትሴት ነች::

ሸ. ጫት መቃም ገጂ ሲመጣ ነው::

ቀ. ከእናትና አባት ጠቃሚ ምክር ይገኛል::

የምዕራፍ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ የማዳመጥና የንግግር ክሂሎችን ለማስተማር የቀረበው “የአፋር ባህልዊ የህግ ሥርዓት” የሚል ዕሉፍ ነው:: ከዕሉፉም የአፋር ህዝብ የራሱ የሆነ ባህላዊ የህግ ሥርዓት ያለው መሆኑን፣ የአፋር ህዝብ በምስራቅ አፍሪካ ከሚገኙ ህዝቦች መካከል አንዱ መሆኑን፣ የመጀመሪያው የሰው ዘር ቅሪት አካል እንደሆነች የምትታመነው ሉሲ (ድንቅነሽ) የተገኘችው በአፋር ክልል መሆኑንና ሌሎችንም እውነታዎች ተረድተናል:: ካዳመጥነው ምንባብ የወጡ ልዩ ልዩ መረጃዎችን የሚያነሱ ጥያቄዎችንም ሰርተናል::

“የአፋር ባህልዊ የህግ ሥርዓት” የሚለውን ጽሑፍ መነሻ በማድረግ፣ ተማሪዎች በየአካባቢያቸው ስለሚገኙ ልዩ ልዩ ባህላዊ የህግ ስርዓቶች መረጃ በመስብሰብ ንግግር ተደርጓል::

የንባብ ክሂልን ለማስተማር የቀረበው ጽሑፍ የአገር በቀል ዕውቀት አንድ አካል በሆነው “ባህላዊ ሽምግልና” ላይ ያተኮረ ነው:: ከቀረበው ጽሑፍ፣ ባህላዊ ሽምግልና ረጅም እድሜን ያስቆጠረ ሀገር በቀል እሴት መሆኑን፣ ከቦታ ቦታ የሚለያይ መሆኑን፣ እኩልነት፣ ፍትህ፣ ሚዛናዊነት፣ እውነት፣ ሰብዓዊነት፣ ወዘተ. በተሰኙ መርሆዎች ላይ የተመሰረተ መሆኑን፣ ተገንዝበዋል:: በተጨማሪም የባህላዊ ሽምግልና ዋና ተግባር ግጭቶችን በመፍታት በልዩ ልዩ የህብረተሰብ ክፍሎች መካከል ሰላማዊ ኑሮ እንዲሰፍን ማድረግ መሆኑን ለማወቅ ችለናል::

ባህላዊ ሽምግልና ከሚለው ምንባብ የወጡ ቃላት፣ ለቃላት ማስተማሪያነት ቀርበዋል። ቃላት አገባባዊ እና ተቃራኒ ፍቾች ያሏቸው መሆኑን፣ ለቃላት አገባባዊ ፍቻ የምንሰጠው አብረዋቸው ከተሰለፉት ቃላት አንፃር መሆኑን፣ ተቃራኒ ፍቻ የምንሰጠው ግን የቃላትን መዝገበ ቃላዊ ፍቻ መሰረት በማድረግ መሆኑን ተምረናል።

ለዋስው በሚለው ሥር የቀረበው “ቁጥር” እና “የስም ገላጭ” የተሰኙ ሁለት ርዕሰ-ጉዳዮች ናቸው። ቁጥር ብዙነትን ወይም ነጠላነትን የሚያመለክት ሰዋስዋዊ ተግባር መሆኑን፣ በአማርኛ የብዙ ቁጥር አመልካች ቅጥያ /-አች/ የተባለው ቅጥያ መሆኑን፣ ስሞች /-አች/ የተባለውን ቅጥያ ካላስቀጠሉ ነጠላ ቁጥር ስሞች መሆናቸውን፣ ለመረዳት ችለናል። ለምሳሌ፡- በግ፣ ፍየል፣ ሰው፣ ዶሮ፣ ቤት፣ ወዘተ. ነጠላ ቁጥር ስሞች ናቸው። የስም ገላጮች (ቅጽሎች) ከስም በፊት እየገቡ ስለሰሙ ልዩልዩ ባህሪዎች የሚገልፁ መሆኑንም ተረድተናል።

የክስሳ ጥያቄዎች

1. የአፋር ባህላዊ የህግ ሥርዓት ምን ይባላል ?
2. የባህላዊ ሽምግልና መገለጫዎች ምን ምን ናቸው ?
3. ትንበያ፣ ቃለ መሀላ፣ ነገረ ፈጅ በሚሉት ቃላት አረፍተነገር መስርታችሁ ትርጉማቸውን አሳዩ።
4. ከታች የተሰጡትን ስሞች ነጠላ ቁጥ እና ብዙ ቁጥር በማለት መድሃቸው።

ከተሞች	ሽማግሌ	ተማሪዎች
ነጋዴ	ፈረሶች	ጥበብ

ክፍል ሰባት፡- የግንዛቤ ማመሳከሪያ ነጥቦች

ከዚህ በታች በምዕራፉ የቀረቡትን የትምህርት ደዞች ምን ያህል እንደተረዳችሁ ስማረጋገጥ የሚረዱ ማመሳከሪያ ነጥቦች ተዘርዝረዋል። በመሆኑም ዝርዝሮቹን በጥንቃቄ በማንበብ፤ ተረድታችሁ ከሆነ፤ ከፊትሰፊታቸው ባለው ሳጥን ውስጥ የ(V) ምስክት በማድረግ ስረጋገጡ። ያስተረዳችሁት ወይም የሚያጠራጥሩት ከሆነ ግን በሳጥኑ ውስጥ የ (?) ምስክት በማድረግ ያስተረዳችሁትን ነጥቦች ደጋግማችሁ ክስሩ።

ተ.ቁ	ማመሳከሪያ ነጥብ	(√)	(?)
1	ካዳመጥኩት ዕሉፍ ጠቃሚ ማስታወሻ ይዣለሁ።		
2	ዕሉፉን ተረድቼ ጥያቄዎችን በትክክል መልሻለሁ።		
3	በሥርዓት ንግግር አድርጌአለሁ።		
4	ምንባቡን አንብቤ መልዕክቱን ተረድቻለሁ።		

ተ.ቁ	ማመሳከሪያ ነጥብ	(✓)	(?)
5	ለቃላት ተመሳሳይ ፍቺ ሰጥቻለሁ።		
6	ለቃላት ተቃራኒ ፍቺ ሰጥቻለሁ።		
7	አንቀፅ በትክክል ዕፈፊያለሁ።		
8	ነጠላ ቁጥር ስሞችን ወደ ብዙ ቁጥር ቀይሬያለሁ።		
9	ብዙ ቁጥር አመልካች ቅጥያዎችን ለይቻለሁ።		
10	የስም ገላጮችን ለይቻለሁ።		

ምዕራፍ ሁለት፡ ሥርዓተ ፃታ

ከምዕራፍ የሚጠበቁ ውጤቶች

ተማሪዎች በዚህ ምዕራፍ የቀረበውን ትምህርት ካጠናቀቁ በኋላ፡-

- አዳምጣችሁ የጽሑፉን መልዕክት ታስረዳላችሁ።
- እያዳመጣችሁ ማስታወሻ ትይዛላችሁ።
- በተለያዩ ርዕስ ጉዳዮች ላይ ክርክር ታደርጋላችሁ።
- ምንባቡን ለብቻችሁ አንብባችሁ የምንባቡን መልዕክት ትናገራላችሁ።
- ለቃላት አገባባዊ እና ተመሳሳይ ፍቺ ትሰጣላችሁ።
- ገላጭ አንቀፅ ትፅፋላችሁ።
- የተውላጠ ስምን ምንነት ታስረዳላችሁ።
- ተውላጠ ስሞችን በመደብ ትለያላችሁ።

በማዳመጥ ጊዜ ማስታወሻ ስመያዝ የሚያስፈልጉ ጠቃሚ ምክሮች

ስናነብ ወይም ስናዳመጥ ማስታወሻ መያዝን መሰማድ ብልህነት ነው። በመሆኑም ማስታወሻ መያዝ ስንፈልግ፡-

- ለማስታወሻ መያዣነት የሚያገለግሉ ወረቀት/ማስታወሻ ደብተር እና ብዕር/እርሳስ ማዘጋጀት
- ሀሳብን በሚደመጠው ወይም በሚነበበው ምንባብ ላይ ማሳረፍ
- ዋና ዋና ነጥቦችን በፍጥነት በማስታወሻ ደብተር ላይ ማስፈር
- ማስታወሻችሁን ከጨረሳችሁ በኋላ ወዲያውኑ በማረም ለተፈለገው አላማ መጠቀም

ክፍል ስንድ፡- ማዳመጥ

የመጀመሪያዎ ሲትዮጽዎዊት ሴት ካፒቴን

ተማሪዎች! መምህራችሁ “የመጀመሪያዎ ኢትዮጵያዊት ሴት አውሮፕላን አብራሪ” በሚል ርዕስ አጭር ፅሑፍ ያነቡላችኋል። እያዳመጣችሁ ጠቃሚ መረጃዎችን በማስታወሻ ደብተራችሁ ላይ ፃፉ። ከዚያ በፊት ግን ከጓደኞቻችሁ ጋር በጥንድ ወይም በቡድን በመወያየት የቅድመ ማዳመጥ ጥያቄዎችን መልሱ።

ሥልጠና 2 : ሲትዮፎዎችን ሴት ካፒቴኖች የበረራ ስብሳቸውን ስንደሰበሱ ከአውሮፕላን ማረፊያ ሲወጡ

ቀድሞ ማዳመጥ ጥያቄዎች

- ሀ. የአውሮፕላን ካፒቴን ማለት ምን ማለት ነው?
- ለ. ትምህርታችሁን ስትጨርሱ ምን ለመሆን ትመኛላችሁ? የወደፊት ፍላጎታችሁን ለክፍል ጓደኞቻችሁ ተናገሩ።

ድህረ ማዳመጥ ጥያቄዎች

- ፩. ያዳመጣችሁትን ምንባብ መሰረት በማድረግ ክታች ስቀረቡት ጥያቄዎች በቃላት መሰል ስጡ።
  - ሀ. ባዳመጣችሁት ምንባብ ውስጥ ባለታሪኳ ማን ትባላለች?
  - ለ. ባለታሪኳ ለቤተሰቦቿ ስንተኛ ልጅ ናት?
  - ሐ. ባለታሪኳ አንደኛና ሁለተኛ ደረጃ ትምህርቷን የተማረችው የት ነው?
  - መ. ባለታሪኳ አውሮፕላን ማብረር የጀመረችበት ዓመት ምህረት መቼ ነበር?
  - ሠ. ካፒቴኗ ራሷን ችላ ለብቻዋ አውሮፕላን ማብረር የቻለችው መቼ ነበር?
  - ረ. በምንባቡ ውስጥ የመጀመሪያዋ አውሮፕላን አብራሪ ተብላ የተገለጸችው ማን ናት?
  - ሰ. ካፒቴኗ የኒቨርሲቲ ገብታ የተማረችው ትምህርት ምን ተብሎ ይጠራል?
  - ሸ. ባለታሪኳ አውሮፕላን አብራሪ እንድትሆን ያነሳሳት ምን ነበር?
  - ቀ. ባለታሪኳ የአውሮፕላን ካፒቴንነት ባታገኝ ኖሮ በምን ሙያ የምትስማራ ይመስላችኋል?

፩. ቀጥሎ የተዘረዘሩት ቃላት ካዳመጣችሁት ልሁኔ የወጡ ናቸው፡፡ በምንባቡ መሰረት የሚያስተሳስቁትን ፍቺ በልሁኔ ክገለፃችሁ በኋላ ስረዱት ነገር ስረዳቸው፡፡

ሀ. ምዘና

ሠ. አርአያ

ለ. ህልሟን

ረ. ስኬታማ

ሐ. ሲከንፋ

ሰ. ማጎልበቻ

መ. ተሞክሮ

ሸ. ሥነህንፃ

ክፍል ሁለት፡ ንግግር

ኢትዮጵያውያን ሴቶች ቀዳሚ ከሆኑባቸው ተግባራት አንዱ የአትሌቲክስ ስፖርት ነው፡፡ በመሆኑም ስለ ታዋቂ ሴት አትሌቶች ቤተሰቦቻችሁን ወይም የሚያውቁ ሰዎችን በመጠየቅ ወይም መጽሀፍ በማንበብ መረጃ አጠናቅሩና ለክፍል ዓደኞቻችሁ የቃል ዘገባ አቅርቡ፡፡

ክፍል ሦስት፡ ማንበብ

የሸማግሌው ምርቃት

የቅድመ ንባብ ጥያቄዎች

ከዚህ በታች “የሸማግሌው ምርቃት” በሚሰሩ ርዕስ ስንድ ምንባብ ቀርቦባችኋል፡፡ ምንባቡን ከማንበባችሁ በፊት ግን በቡድን ሆናችሁ በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ተወያዩ፡፡

1. ምርቃት ምንድነው?
2. ምርቃት ለምን ይጠቅማል?
3. የምሳሌያዊ አነጋገሮች ጠቀሜታ ምንድነው?

አንድ ሰርግ ውስጥ አንድ ሸማግሌ ሙሽሮቹን ሊመርቁ ቆሙና «አጣልቶ የሚያፋቅር፣ አጋጭቶ የሚያጣብቅ ፍቅር ይስጣችሁ» ብለው ሲመርቁ ሰማሁ፡፡ እስካሁን በብዙ ሠርጎች ላይ ተገኝቼ ምርቃት ሰምቻለሁ፡፡ ነገር ግን እንዲህ ያለ ምርቃት ሰምቼ አላውቅም፡፡ ምን ማለታቸው ይሆን? እያልኩ በኅሊናዬ ሳብላለሰለው ቆየሁ፡፡ «አጣልቶ የሚያፋቅር፣ አጋጭቶ የሚያጣብቅ ፍቅር? ደጋግሜ አሰብኩት፡፡ ይህንን ሳወጣ እና ሳወርድ እንዳጋጣሚ ሸማግሌው ምርቃታቸውን ፈጽመው እኔ የነበርኩበት ጠረጴዛ አጠገብ መጡና ተቀመጡ፡፡ መጠየቅ አለብኝ አልኩና አንገቴን በጠረጴዛው ላይ ሰገግ አድርጌ፤

«ደኅና ዋሉ አባቴ» አልኳቸው፡፡

«ይመስገነው ደኅና ነኝ» አሉኝ፡፡

«ቅድም የመረቁትን ምርቃት ስምቼው ስለማላውቅ ገረመኝ» አልኩ ወሬ ለመወጠን ብዬ።

«አንተ ብቻ አይደለህም፤ ብዙዎች ይገርማቸዋል።» አሉ ፈገግ ብለው።

«ምን ማለትዎ ነው ግን?» ብዬ ጠየቅኳቸው።

«መጀመሪያ አንድ ታሪክ ልንገርህ» አሉኝ ጃኖአቸውን ወደ ቀኝ መለስ እያደረጉ። እኔም ወንበር ቀየርኩና አጠገባቸው ተደላድዬ ተቀመጥኩ።

«አንድ ጊዜ አንዲት እህት ምክር ልትጠይቀኝ መጣች። እናም እንዲህ ስትል አጫወተኝኝ። እኔ እና ባለቤቴ ከተጋባን ስምንት ዓመታችን ነው፤ ሁለት ልጆችንም ወልደናል። የራሳችን ቤት እና መኪና አለን። ሁለታችንም የየራሳችን በቂ ደመወዝ የሚገኝበት ሥራ አለን። ይህንን ያህል ዓመት በትዳር ስንኖር ተጋጭተን ወይም ተጣልተን አናውቅም። እንኳን ለመጣላት ለመፋቀርም ጊዜ አልነበረንም። ጭቅጭቅ፣ ንዝንዝ፣ በዚህ ወጣ፣ በዚህ ወረደ የሚባል ነገር በቤታችን ታይቶም ተሰምቶም አያውቅም። ጎረቤቶቻችን እና የሚያውቁን ሰዎች ሁሉ በኛ ይቀናሉ። እርሱን “ምን የመሰለች ሚስት አለችህ” ይሉታል፤ እኔንም “ምን የመሰለ ባል አለሽ” ይሉኛል።

አንድ ጊዜ ጓደኛዬን ለማየት እና በዚያውም ለመዝናናት ብዬ ናይሮቢ ሄድኩ። ባለቤቴ ሥራ ስለነበረው አልሄደም። ጓደኛዬ ትዳር ከያዘች አምስት ዓመቷ ነው። ባለቤቷ በተባበሩት መንግሥታት ድርጅት ውስጥ ስለሚሠራ ነው፤ ኬንያ የሄዱት። እነርሱ ቤት አንድ ሳምንት ተቀመጥኩ። ያን ጊዜ ታድያ የኔን ትዳር ትዳር መሆኑን ተጠራጠርኩት። ጓደኛዬ ባለቤቷን በስሙ አትጠራውም፤ እርሱም እንዲሁ። ደክሞት ከመጣ እግሩን ታጥባላች፤ እርሱም እንዲሁ። ምግብ ሲበሉ እንደተጎራረሱ ነው የሚጨርሱት። ልጆቼን የሚንከባከቡት፤ ቤቴን የሚያስተዳድሩት፤ ሌላውንም ስራ የሚከውኑት አብረው ነው። አንዳንድ ጊዜ በኃይል ይከራከራሉ፤ ሊደባደቡ ነው ብዬ ስፈራ ለጥቂት ጊዜ ይኳረፉና ግን መልሰው ይፋቀራሉ። አንድ ቀን ታድያ ጓደኛዬን «ለመሆኑ ተጣልታችሁ ታውቃላችሁ?» ስል ጠየቅኳት። «በጣም እንጂ እኛ መጣላትንም መፋቀርንም እናውቅበታለን። ተጣልተን ተጣልተን ወጥቶልናል። ከጠብ በኋላ የሚኖረን ፍቅር ሁልጊዜ ምነው በተጣላን ያሰኝኛል» አለችኝ።

ከዚያም ወደራሴ ተመልሼ አሰብኩ። እኔ እና ባለቤቴ ተጣልተን አናውቅም። አያድርሰውና አንድ ቀን ብንጣላ እንዴት እንደምንታረቅ የምናውቅበት አይመስለኝም። ክፉውን አርቅ አልኩ ለራሴ። ግን እኛ ተጠባብቀን ነው ወይስ ተፈቃቅረን ነው የምንኖረው ብዬም ራሴን ጠይቄዋለሁ። ሳስበው ግን በመጠባበቅ እንጂ በመነፋፈቅ የምንኖር አይመስለኝም። እናም ትዳሬን ጠላሁት» አለችኝ። ችግሯ ገብቶኛል። አንድ ጥያቄ ጠየቅኳት። «ላንቺ ፍቅር ማለት የጠብ አለመኖር ነው? ወይስ ጠብን ማሸነፍ? አልኳት። ቀና ብላ አየችኝ። አልመለሰችልኝም። ዝም ብላ አሰበች። «ለመሆኑ ለምን እንደማትጣሉ ታውቂያለሽ?» አልኳት። «ለምን ይመስልዎታል?» ብላ እኔኑ መልሳ ጠየቀችኝ። «የማትጣሉት ስለማትገናኙ ይመስለኛል። የት ተገናኝታችሁ፤ የት ተነጋግራችሁ፤ የት ተከራክራችሁ፤ የት ተቀራርባችሁ ትጣላላችሁ። መጋጨትከ ከመቀራረብ የሚመጣ ነው። እናንተ ጠብን አይደለም ያሸነፋችሁት፤ ጠብን ነው የሸሻችሁት። አለመሞት እና ሞትን ማሸነፍ ይለያያል። አለመጣላትና ጠብን ማሸነፍም እንዲሁ። «ሐኪሞች ለምን ክትባት እንደሚወጉን ታውቂያለሽ አይደል። ክትባቱ የሚሠራው ከሞተ ቫይረስ ነው። ለምን? ያ የተዳከመ

ቫይረስ ወደ ሰውነታችን ሲገባ ሰውነታችን ጦርነት ተከፈተብኝ ብሎ ራሱን ያዘጋጃል። መድኃኒት ያመርታል። ራሱን በሽታ ለመከላከል ዝግጁ ያደርጋል ማለት ነው። ልምድ አዳበረ፤ በሽታውን እንዴት እንደሚያሸንፍ ኃይል እና ዐቅም ገንዘብ አደረገ ማለት ነው።

ትዳርም ይሄ ክትባት ያስፈልገዋል። ወደፊት ከባዱ የትዳር ቫይረስ መጥቶ በበሽታ እናንተን ጠራርጎ ከመውሰዱ በፊት ደካማውን ቫይረስ መከተብ ያስፈልጋችኋል። ኃይል እና ዐቅም መፍጠር ያስፈልጋችኋል። ያልተከተበ ልጅ እና የተከተበ ልጅ ልዩነታቸው የሚታወቀው በሰላሙ ጊዜ አይደለም። ወረርሽኝ ሲገባ ነው። ያን ጊዜ ማን መቋቋም እንደሚችል ይታያል።

ሁለታችሁም በየፊናችሁ ትውላላችሁ። ከዚያ ወደቤት ትገባላችሁ። ራት ትበላላችሁ። ይቀጥላል። ቤትም ውስጥ ብትሆኑ አንቺ ንዳ ነሽ፤ እርሱም ቴሌቭዥን እያየ ነው። ልቅሶ ስትሄዱ እርሱ ከወንዶች ጋር ነው አንቺ ከሴቶች ጋር ነሽ። ዓመት በዓል ሲመጣ እርሱ በግ ይገዛል፤ አንቺ ዶሮ ትገዛለሽ። እርሱ በቱታ ጎምለል ጎምለል ይላል፤ አንቺ በሐበሻ ቀሚስ ጉድጉድ ትያለሽ። ይቀርባል ትበላላችሁ። በቃ።

ወዳጄ የማይፈስ ውኃ ከድንጋይ ጋር አይጋጭም። የረጋ ውኃ ይሻግታል እንጂ ግጭት የለበትም። ወንዝ ሆኖ ሲወርድ ግን ገደሉ፣ ዐለቱ፣ ቋጥኝ ይላታመዋል። ለመላታም አይሄድም። ሲሄድ ግን ይላታመማል። ከመኖር ብዛት ታድያ ፈለግ ይሠራል። ከዚህ በኋላ ኩልል ብሎ መፍሰስ ነው። እዚያ ደረጃ ለመድረስ ግን ስንት ትግል፣ ስንት ልትሚያ፣ ስንት ውጣ ውረድ አለ።

ከዚህ ውይይታችን በኋላ ወደ ባልዋ ሄዳ ለትዳር ጊዜ ስለመስጠት፤ በልዩ ልዩ ጉዳዮች ላይ ስለመነጋገር፤ የቤት ሥራን ለሥራነቱ ብቻ ሳይሆን ለደስታ መፍጠርያነቱ አብሮ ስለመሥራት ማንሣት ስትጀምር ነገር መጣ። ጭቅጭቅ ጀመርሽ ይላት ጀመር። የማይስማሙባቸው ነገሮች እየታወቁ መጡ። ይገርምሃል። በልቶ የማያውቅ ሰው ሲበላ እንደሚያመው ሁሉ፣ ተጋጭቶ የማያውቅ ሰው ሲጋጭ አያድርስብህ። አንድ ጋሪ ጠጠር በየቅንጣቱ ቢወረወር ከሚጎዳህ በላይ ጋሪውን እንደሞላ ቢደፋብህ የሚጎዳህ ይበልጣል። «ተጋጭተን አናውቅም» የሚሉ ሰዎችም ሲጋጩ እንደዚያው ነው። ለዚህ ነው «አጣልቶ የሚያፋቅር፣ አጋጭቶ የሚያጣብቅ ፍቅር ይስጣችሁ» ብዬ መመረቅ የጀመርኩት። ጠብን የሚያሸንፍ ፍቅር፣ ጦርነትን የሚያሸንፍ ሰላም፣ ጨለማን የሚያሸንፍ ብርሃን ነው የሚያስፈልገን ብዬ። ጉልበት ስሜ ተነሣሁ።

(ዳንኤል ክብረት። 2003። የሚያሸንፍ ፍቅር። ለማስተማሪያነት እንዲያመች ተሻሽሎ የቀረበ)

ድህረ ንባብ ጥያቄዎች

፩. የሚከተሉትን ጥያቄዎች በምንባቡ መሰረት እውነት ወይም ሐሰት በማሰት ከመስፋችሁ በኋላ ምክንያቱን በቃሳችሁ ተናገሩ።

ሀ. ምክር ጠያቂዋ ባለታሪክ በትዳሯ ደስተኛ ናት።

ለ. በትዳር ደስተኛ ለመሆንና ተፋቅሮ ለመኖር መጣላት አስፈላጊ ነው።

ሐ. የተከተበ ልጅ እና ያልተከተበ ልጅ ጥንካሬ የሚለካው በታመሙ ጊዜ ነው።

መ. በምንባቡ ከቀረቡት ባለታሪኮች መካከል ተከባብረው የሚኖሩት ናይሮቢ ኬንያ የሚኖሩት

ባለትዳሮች ናቸው።

ሠ. ምክር ጠያቂዋ ሴት ከባለቤቷ ጋር መጣላት የጀመረችው ሽማግሌው ስለመከራት ነው።

ረ. ምክር ጠያቂዋ ሴት ኬንያ የምትኖረውን ጓደኛዋን ከመጎብኘቷ በፊት ሁሉንም የቤት

ውስጥ ስራ ለብቻዋ ትሰራ ነበር።

፪. ከታች በቀረቡት ጥያቄዎች ሳይ በቡድን ከተወያይታችሁ በኋላ መረታችሁን በቃል ተናገሩ።

ሀ. በቤት ውስጥ ልጅ የመንከባከብና የማሳደግ ተግባር የማን መሆን አለበት? የሴት ወይስ የወንድ?

ለ. በቤት ውስጥ ምግብ ማብሰል፣ ልብስ ማጣብ፣ ቤት ማፅዳት፣ ወዘተ. ተግባር የሚፈፀመው በሴቶች ነው ወይስ በወንዶች?

ሐ. በምንባቡ መሰረት የባለታሪኳ ባል(ባለቤት) የቤት ውስጥ ስራዎችን በመስራት

ባለቤቱን ማገዝ የማይፈልገው ለምን ይመስላችኋል?

መ. በምንባቡ ክቀረቡት ባለትዳሮች መካከል የፆታ እኩልነትን የሚተገብሩት የትኞቹ ናቸው?

፫. በምንባቡ ውስጥ የተጠቀሱትን ምሳሌዎች ስንጋገሮች ሰዶችሁ ስሙ። በመቀጠል ምሳሌዎዎ ስንጋገሮች

በምንባቡ ውስጥ የሚያስተሳስፉትን መሰረታዊ በሰራዊ ግስ፡፡

ለምሳሌ፡- “የማይፈስ ውሃ አይጋጭም”

ይህ አባባል የሚያስተላልፈው መልዕክት ሰዎች ለተለያዩ ተግባራት ከሰዎች ጋር በሚያደርጉት መስተጋብር ወይም የስራ ሂደት ውስጥ ሊጋጩ ይችላሉ። ነገር ግን ያለስራ ዝምብለው የሚቀመጡ ከሆነ ምንም አይነት ግጭት ውስጥ አይገቡም ማለት ነው። (ሰው የሚጋጩው ሲሰራ ነው) የሚል መልዕክት አለው።

ክፍል ስራት፡ ቃላት

፩. ከዚህ በታች በቀረቡት ከምንባቡ የወጡ ቃላት ስንገባቸው ፍቺ ስጡ።

ሀ. መወጠን

መ. ከ-ልል

ለ. ወጥቶልናል

ሠ. መላተም

ሐ. ፊና

ረ. ፈለግ

፪. በ“ሀ” ክፍል የተዘረዘሩትን ከሦስቱ የወጡ ቃላት በ“ለ” ክፍል ከተዘረዘሩት ተመሳሳይነት ጋር ስላሞዱ፡፡

<u>ሀ.</u>	<u>ለ.</u>
1. ሰገግ	ሀ. መጣላት
2. መወጠን	ለ. ኑሮ
3. ጃኖ	ሐ. መጀመር
4. ተጋጭተን	መ. የሚዘጋጀው
5. ጭቅጭቅ	ሠ. በቅቶናል
6. ትዳር	ረ. ተጣልተን
7. መኳረፍ	ሰ. ነጠላ(ጋቢ)
8. ወጥቶልናል	ሸ. ሳብ
9. የሚሠራው	ቀ. ምችት
10. ተድላ	በ. ንዝንዝ

ክፍል ስምስት፡ ዩክፊት

- ፩. በምትኖሩበት አካባቢ ወይም በሀገራችን ውስጥ በአርአያነታቸው ከሚታወቁ ሴቶች መካከል አንድ በመምረጥ ለህብረተሰቡ አርአያ ስለሆኑበት ተግባር ገላጭ አንቀፅ ፅፋችሁ ለመምህራችሁ አንብቡ፡፡
- ፪. ወላጆቻችሁን ወይም የሚያውቁ ሰዎችን በመጠየቅ፤ ከሴቶች ጋር ተያይዘው የሚነገሩ አምስት አምስት ምሳሌያዊ አነጋገሮችን ከፃፉችሁ በኋላ ትርጉማቸውን ለመምህራችሁ ተናገሩ፡፡

ክፍል ስድስት፡ ሰዋስው

መደብ

መደብ ከተናጋሪ፣ ከአድማጭ እና ከርዕሰ ጉዳይ ጋር የተገናኘ ፅንሰሀሳብ ነው፡፡ አንድ ሰው ሲናገር “እኔ” እያለ፤ ከአንድ በላይ ከሆኑ ደግሞ “እኛ” እያሉ ነው፡፡ በመሆኑም እኔ እና እኛ የሚሉት ተውላጠ ስሞች አንደኛ መደብ ይባላሉ፡፡ በሌላ በኩል ደግሞ ተናጋሪውን በቅርብ ሆኖ የሚያዳምጥ ሰው ሁለተኛ መደብ ይባላል፡፡ ተናጋሪዎች በቅርብ ሆነው የሚያዳምጧቸውን ሰዎች አንቺ፣ አንቲ ወይም እናንተ በማለት ይጠሯቸዋል፡፡ ስለዚህም እነዚህ ተውላጠ ስሞች ሁለተኛ መደብ ይባላሉ፡፡

ተናጋሪዎች እና አድማጮች አንድ ላይ ሆነው ስለሌላ ሰው ሊያወሩ ይችላሉ፡፡ የተናጋሪዎቹና የአድማጮቹ ተተኪሪ የሆኑት ሰዎች ሶስተኛ መደብ ተብለው ይጠራሉ፡፡ በዚሁ መሰረት እሱ፣ እሷ ወይም እነሱ እየተባሉ ይጠራሉ ማለት ነው፡፡ በመሆኑም እነዚህ ተውላጠ ስሞች ሶስተኛ መደብ ይባላሉ፡፡ ከላይ የጠቀስናቸውን ተውላጠ ስሞች በሚከተለው ሰንጠረዥ በቁጥር እና በመደብ ለይቶ ማመልከት ይቻላል፡፡

መደብ	ነጠላ ቁጥር	ብዙ ቁጥር
አንደኛ መደብ ተውላጠ ስሞች	እኔ	እኛ
ሁለተኛ መደብ ተውላጠ ስሞች	አንተ አንቺ	እናንተ
ሦስተኛ መደብ ተውላጠ ስሞች	እሱ እሷ	እነሱ

በምንባቡ ውስጥ በአንደኛ መደብ እና በሁለተኛ መደብ የተገለጹ ስራዎች ነገሮችን ሰደታችሁ ስሙ፡፡

ምሳሌ፡- ስንደኛ መደብ	ሁለተኛ መደብ
(እኛ)ተጣልተን አናውቅም፡፡	አንቺ ዶሮ ትገዣለሽ፡፡

የምሳሌ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ የማዳመጥና የንግግር ክህሎችን ለማስተማር የቀረበው ጽሑፍ “የመጀመሪያዋ ኢትዮጵያዊት ሴት ካፒቴን” የሚል ነው፡፡ ከጽሑፉ በኢትዮጵያ የመጀመሪያዋ ሴት ካፒቴን አስካለ ንሱ መሆኗን፤ አስካለ ንሱ ካፒቴን ከመሆኗ በፊት ለሰባት አመታት በረዳት ፓይለትነትና በፓይለትነት ማገልገሏን፤ ከሷ በፊትም ፓይለት ሆነው ያገለገሉ እንስት ኢትዮጵያውያን እንደነበሩ፤ ለመረዳት ችለናል፡፡ በተጨማሪም አስካለ ለአዲሱ ትውልድ ሴቶች አርካያ ስለሆነች፤ በተለይ ሴቶች የእሷን ፈለግ መከተል እንዳለባቸው መክረናል፡፡

በንግግር ክፍለ-ትምህርት በኢትዮጵያ የሚገኙ ታዋቂ ሴት አትሌቶችን በሚመለከት መረጃ በመሰብሰብ የቃል ዘገባ አቅርበናል፡፡ የቃል ዘገባ ለማቅረብ የሚያስችሉ መመሪያዎችም ጥቅም ላይ ውለዋል፡፡ የታዋቂ ሴት አትሌቶችን አርዳና በመከተል ጠንክረን መስራትና ስኬታማ መሆን አለብን፡፡

የንባብ ክህልን ለማተማር የቀረበው ምንባብ ይዘት ስርዓተ ያታን የሚመለከት ነው፡፡ የምንባቡ ዋና ጭብጥ፣ በትዳር ውስጥ ባልና ሚስት የሴት ውስጥ ስራዎችን ተረዳድተው መስራት እንዳለባቸው፤

የቤት ውስጥ ስራዎችን የሴት እና የወንድ ብሎ መከፋፈል ጊዜ ያለፈበት ከመሆኑም ባሻገር በቤት ውስጥ ለሚፈጠር አለመግባባት መነሻ እንደሚሆን ያብራራል። በመሆኑም በምንኖርበት ቤት ውስጥም ሆነ በአካባቢያችን ስራዎችን የወንድ እና የሴት ብለን ሳንከፋፍል ወላጆቻችንን ማገዝ አለብን።

ቃላት የሚኖራቸው አገባባዊ ፍች አብረዋቸው በገቡት ቃላት የሚወሰን ነው። ለቃላት ተመሳሳይ ፍች የምንሰጠው ደግሞ የቃላትን መዝገበቃላዊ ፍች መሰረት በማድረግ ነው።

በሰዋስው ክፍል የቀረበው ትምህርት ተውላጠ ስሞችን የሚመለከት ነው። ተውላጠ ስሞች የስም ምትክ፣ ስምን ወክለው የሚገቡ ቃላት ናቸው። በአማርኛ ስምንት ተውላጠ ስሞች አሉ። እነሱም፡- በሦስት መደቦች ስር የሚመደቡ ሲሆን አመዳደባቸው የሚከተለውን ይመስላል።

	ስንደኛ መደብ ተውላጠ ስሞች	ቡስተኛ መደብ ተውላጠ ስሞች	ሦስተኛ መደብ ተውላጠ ስሞች
ነጠላ ቁጥር	እኔ	አንተ፣ አንች	እሷ፣ እሱ
ብዙ ቁጥር	እኛ	እናንተ	እነሱ

የክስሳ ጥያቄዎች

1. “የመጀመሪያዋ ሲትዮጵያዊት ካፒቴን” የሚለውን ጽሑፍ ጭብጥ ባጭሩ ግለፅ።
2. ፓይለት እና ካፒቴን የሚለያዩባቸውን ነጥቦች በጽሑፍ ግለፅ።
3. “የሸማግሌው ምርቃት” የሚለው ምንባብ የሚያስተላልፈው መልዕክት ምንድን ነው?
4. ስለሴቶች የሚነገሩ አዎንታዊ መልዕክት ያላቸው አምስት ምሳሌያዊ አነጋገሮችን ፃፉ።
5. በብዙ ቁጥር የሚነገሩ የአማርኛ ተውላጠ ስሞች ስንት ናቸው ቁጥራቸውን ከተናገራችሁ በኋላ በእያንዳንዳቸው አረፍተ ነገር ስሩባቸው።

ክፍል ሰባት:- የግንዛቤ ማመሳከሪያ ነጥቦች

ከዚህ በታች በምሳሌው የቀረቡትን የትምህርት ደረጃዎች ምን ያህል ንግድ ተራዳቾች እንደሚገኙ የሚረዳ ማመሳከሪያ ነጥቦች ተዘርዝረዋል፡፡ በመሆኑም ዝርዝሮችን በጥንቃቄ በማንበብ፤ ተራዳቾች እንዴት ከሆነ፤ ከፊት ስፊታቸው ባለው ሳጥን ውስጥ የ(V) ምልክት በማድረግ ስረጋግጡ፡፡ ያስተራዳቸው ወይም የሚያጠሩላቸው ከሆነ ግን በሳጥኑ ውስጥ የ (?) ምልክት በማድረግ ያስተራዳቸውን ነጥቦች ደጋግማቸው ክስሱ፡፡

ተ.ቁ	ማመሳከሪያ ነጥብ	(√)	(?)
1	አዳምጮ የጽሑፉን መልዕክት ተረድቻለሁ፡፡		
2	አዳምጮ ጠቃሚ ማስታወሻ ይዣለሁ፡፡		
3	ሥርዓቱን ጠብቄ ክርክር አድርጌያለሁ፡፡		
4	ያነበብሁትን ምንባብ መልዕክት ተረድቻለሁ፡፡		
5	ለቃላት አገባባዊ ፍች ሰጥቻለሁ፡፡		
6	ለቃላት ተመሳሳይ ፍች ሰጥቻለሁ፡፡		
7	ገላጭ አንቀፅ ፅፌያለሁ፡፡		
8	የተውላጠ ስምን ምንነት አውቄያለሁ፡፡		
9	ተውላጠ ስሞችን በሥራ መደቦች ስር መድቤያለሁ፡፡		

ምዕራፍ ሦስት፡ ሳይንስ እና ቴክኖሎጂ

ከምዕራፍ የሚጠበቁ ውጤቶች

ተማሪዎች በዚህ ምዕራፍ የቀረበውን ትምህርት ከተማራችሁ በኋላ፡-

- አዳምጣችሁ የምንባቡን መልዕክት ታስረዳላችሁ።
- አዳምጣችሁ ከምንባቡ ዝርዝር ሀሳቦችን ትለያላችሁ።
- በቀረበው የንግግር ርዕስ ጉዳይ ላይ ንግግር ታደርጋላችሁ።
- አንብባችሁ የምንባቡን መልዕክት ታስረዳላችሁ።
- ለቃላት ተመሳሳይ እና አገባባዊ ፍቺ ትሰጣላችሁ።
- ርዕስ መርጣችሁ አንቀፅ ትፅፋላችሁ።
- የቴክኖሎጂ ውጤቶችን አገልግሎት ትገልፃላችሁ።
- ቃላትን ተጠቅማችሁ አዳዲስ አረፍተኛነቶችን ትመሰርታላችሁ።
- ከአረፍ ነገር ውስጥ ባለቤትና ማሰሪያ አንቀፅን ለይታችሁ ታመለክታላችሁ።

ክፍል ስንድ፡- ማዳመጥ

የመጀመሪያዋ የኢትዮጵያ ሳተላይት

“የመጀመሪያዋ የኢትዮጵያ ሳተላይት” በሚል ርዕስ የቀረበውን ምንባብ ካዳመጣችሁ በኋላ ከስሩ የቀረቡትን የስዳምጦ መረዳት ጥያቄዎች መሰሉ። ከዚያ በፊት ግን የቅድመ ማዳመጥ ጥያቄዎችን ስብረዎችሁ ከተቀመጡት ተማሪዎች ጋር በመሆን ተወያዩባቸው።

ሥልጠ 3፡ ሳተላይቷ ወደ ህዋ ከመተኮሷ በፊት

ሥልጠ 4፡ሳተላይቷ ህዋ ሳይ ካረፈች በኋላ

ቅድመ ማዳመጥ ጥያቄዎች

ከታች የቀረቡትን የቅድመ ማዳመጥ ጥያቄዎች ስመመሰስ በቡድን ከተወያዩት በኋላ መሰረታዊ ስመምህራችሁ በቃሰ ተናገሩ፡፡

ሀ. ሳተላይት ምንድን ነው?

ለ. ከላይ በቀረቡት የሳተላይት ምስሎች መካከል የምታዩትን ልዩነት ተናገሩ፡፡

ሐ. ሳተላይት ማምጣት ለምን ለምን ያገለግላል?

ድህረ ማዳመጥ ጥያቄዎች

፩. ባዳመጣችሁት ምንባብ መሰረት ከታች ለቀረቡት ጥያቄዎች በቃላችሁ መልስ ስጡ፡፡

ሀ. በምንባቡ የተላለፈውን መልዕክት በቃላችሁ ተናገሩ፡፡

ለ. ከኢትዮጵያ ሳተላይት የሚገኘው መረጃ በምን በምን ጉዳዮች ላይ ያተኮረ ነው?

ሐ. የኢትዮጵያ ሳተላይት መቆጣጠሪያ ጣቢያ የሚገኝበት ቦታ ምን ይባላል?

መ. የኢትዮጵያ ሳተላይት ክብደት ስንት ኪሎ ግራም ነው?

ሠ. የመሬት ምልክታ ሳተላይት ተግባር ምንድን ነው?

ረ. ሳተላይት ለግብርናው ዘርፍ ምን ምን መረጃዎችን ይሰጣል?

፪. የሚከተሉትን ቃላት ባዳመጣችሁት ታሪክ መሰረት በሰራተኝነገር ውስጥ ስለገብታችሁ ፍቻችሁን ስላዩ፡፡

ሀ. እየዘመነ

ለ. ትሽምት

ሐ. ማምጣት

መ. ማሰስ

ሠ. መተንበይ

ክፍል ሁለት፡ ንግግር

፩. በሀገራችን በተለያዩ ከተሞች የኢንዱስትሪ መንደሮች እየተመሰረቱ ይገኛሉ፡፡ በመሆኑም የኢንዱስትሪ መንደር መስፋፋት ለሀገራችን ኢትዮጵያ የሚሰጠውን ጠቀሜታ በሚመለከት (ከመጽሔት፣ ከጋዜጣ፣ ከባይነ መረብ፣ ወዘተ.) መረጃ ከሰበሰባችሁ በኋላ ለክፍል ጓደኞቻችሁ በንግግር አቅርቡ፡፡

፪. ከዚህ በታች የጎጆ ኢንዱስትሪና ዘመናዊ ኢንዱስትሪ የሚያሳዩ ስዕሎች ቀርበዋል፡፡ ቡድን መስርታችሁ በጎጆ ኢንዱስትሪና በዘመናዊ ኢንዱስትሪ መካከል በሚስተዋለው ልዩነት ላይ በመወያየት የተስማማችሁበትን ሀሳብ በቡድን ተወካዮችሁ በኩል ለክፍሉ ተማሪዎች ተናገሩ፡፡ በውይይታችሁ ወቅት፤

አንድን የፋብሪካ ወይም የጎጆ ኢንዱስትሪ ውጤት ለማምረት፡-

- ስለሚፈጀው ጊዜ
- የሚጠይቀው ጉልበት
- በብዛት ማምረት መቻል/አለመቻል
- ችግር ፈች ስለመሆኑ
- የሚጠይቀው በጀት እና ቦታ... የመሳሰሉትን ሀሳቦች እንደመነሻ ተጠቀሙ፡፡

ሥልጠና 5: በግራ በኩል በባህላዊ ሙንገድ ልብስ የሚሰሩ ሰው፤ በቀኝ በኩል በዘመናዊ ሙንገድ ልብስ የሚሰሩ በርካታ ማሸን

ክፍል ሦስት: ንባብ

ሳይንስና ቴክኖሎጂ በዘላቂ ሰማት

የቀድሞ ንባብ ጥያቄዎች

ሰሚክተቱ ጥያቄዎች ተገቢ የምትሏቸውን ምሳሌዎች ስጡ፡፡

1. ‘ሳይንስ’ እና ‘ቴክኖሎጂ’ ስለሚሉት ቃላት ምን ምን ታውቃላችሁ?
2. እንደስልክ፣ መኪና አውሮፕላን የመሳሰሉት የፈጠራ ውጤቶች ባይኖሩ ኖሮ የሰው ልጆች አኗኗር ምን ይመስል ነበር?

‘ሳይንስ’ እና ‘ቴክኖሎጂ’ የተሰኙት ቃላት በአብዛኛው አንዳቸው ሌላኛቸውን በመተካት ጥቅም ላይ ሲውሉ ይታያሉ፡፡ ሆኖም ግን በጥልቀት ሲመረመሩ ሁለቱ ቃላት የተለያዩ ግብዓት ትርጓሜ አላቸው፡፡ የሳይንስ ግብ እውቀትን ለማግኘት ሲባል ብቻ የሚከናወን እውቀት የመፈለጊያ ሂደት ሲሆን፣ የቴክኖሎጂ ግብ ደግሞ የሰው ልጆችን ችግሮች በመፍታት የተሻለ ኑሮ እንዲኖሩ የሚያደርጉ ምርቶችን መፍጠር መቻል ነው፡፡ ስለዚህ «ሳይንስ የቴክኖሎጂ ፅንሰ ሊሆን ውልደቱ ደግሞ ቴክኖሎጂ» ነው፡፡ በሌላ አገላለፅ «ሳይንስ ማወቅ ሲሆን ቴክኖሎጂ መስራት» ነው፡፡ ያለ ሳይንስ ቴክኖሎጂን ማሰብ ወይም ያለ ቴክኖሎጂ ሳይንስ ላይ ብቻ ማተኮር ውጤት ስለሌለ ነው፡፡ በመሆኑም ሳይንስና ቴክኖሎጂ ከፍተኛ ቁርኝት ያላቸው የማይነጣጠሉ ፅንሰ ሃሳቦች ናቸው፡፡

ሳይንስና ቴክኖሎጂ ለአንድ ሀገር ልማት ጉልህ ሚና ይጫወታሉ። አካባቢዎች ከትናንሽ መንደርነት ወደ ትላልቅ ከተማነት የሚለወጡት በሂደት በሚመጣው የሳይንስና ቴክኖሎጂ መስፋፋት ነው። በዚህም ከገጠሬነት ወደ ከተማነት የሚደረገው ሽግግር በሳይንስና ቴክኖሎጂው ስተገባበር የሚሳካ ይሆናል ማለት ነው። መብራት፣ የቧንቧ ውሃ፣ የተሻለ መንገድ፣ ትምህርት ቤቶች፣ ሆስፒታሎችና ሌሎች የመሰረተ ልማት አውታሮች የሳይንስና ቴክኖሎጂ ስኬትን ተከትለው የሚመጡ ለውጦች ናቸው። ከእነዚህ ለውጦች ጎን ለጎን የጎለበተ የቴክኖሎጂ አጠቃቀም የተለያዩ ማህበራዊና ኢኮኖሚያዊ እድገቶችን ያሻሽላል። ለምሳሌ ያህል ምርትን ከተባይ ከመጠበቅ ጀምሮ ዝቅተኛ ተረፈ ምርት ወዳለው የምግብ ማምረት ሒደት መሸጋገር፣ የአካባቢ ብክለትን ከመቀነስ ወደ ንፁህና አረንጓዴ አካባቢን መፍጠር ማምራት፣ ከመሰረታዊ ኤሌክትሪክ ፎጂታ ወደ ተሻለና ተመጣጣኝ የኮሙኒኬሽንና ትራንስፖርት ስርዓት መሸጋገር፣ ወዘተ ከሳይንስና ቴክኖሎጂ እድገት ውጭ ሊታሰቡ አይችሉም።

የግብ ጊዜ ጥያቄዎች

1. ሳይንስና ቴክኖሎጂ በሚሉት ቃላት መካከል ያለው ልዩነት ምንድን ነው?
2. አካባቢዎች ከትናንሽ መንደርነት ወደ ትላልቅ ከተማነት የሚለወጡት እንዴት ነው?
3. ቀጥሎ የሚመጣው የምንባብ ክፍል ስለምን የሚነግረን ይመስላችኋል?

ሳይንስና ቴክኖሎጂ የሰለጠነ ማህበረሰብ ቁጠቆ መገለጫ እየሆነ በመምጣቱ፣ ዘመናዊው ማህበረሰብ ከዘርፉ ሀሳቦችና ቁሶች ጋር ተቆራኝቷል። የስራ ቦታዎችና ሌሎች የህዝቡ መኖሪያዎች በአዳዲስ ቴክኖሎጂዎች ቁጥጥር ስር ገብተዋል። በአሁኑ ዘመን የሳይንስና ቴክኖሎጂ እውቀት ያለው ሰው ዋጋው ከፍተኛ በላይ ሆኖ ሁኔታ ተመራጭ ሆኗል። በስብነት የኮምፒውተር ቴክኖሎጂን ብንመለከት በ1930ዎቹ አካባቢ ለመጀመሪያ ጊዜ ሲፈጠር ጠቀሜታው ከሂሳብ ስሌት መስሪያነትና ሰነድን ከመያዝ አልፎ ማንኛውንም ስራ መስራት ከሚቻልበት ደረጃ ላይ ይደረሳል ተብሎ አልተገመተም ነበር። ዛሬ ግን ኮምፒውተሮች ከማንነታችን ጋር ተቆራኝተዋል፤ በየትኛውም የስራ መስክና ቦታ የግዴታ ያህል አስፈላጊ እየሆኑ መጥተዋል።

በአሁኑ ወቅት የስድስት ሚሊዮን ላይ የደረሱት ሀገራት ለማደግና ከችግራቸው ለመውጣት በሳይንስና ቴክኖሎጂና ፈጠራ ላይ የሰሩት ስራ እጅግ ውጤታማ አድርጓቸዋል። ለሚገኙበት የእድገት ደረጃ ለመድረስ ያስቻላቸውም በሳይንስና ቴክኖሎጂ በመታገዝ ጠንክረው መስራት መቻላቸው ነው። ቴክኖሎጂ ሀብትን በመፍጠር፣ የህይወትን የጥራት ደረጃ በማሻሻል ረገድ ብሎም ለትክክለኛ የኢኮኖሚ እድገትን ለማስመዝገብ ከፍተኛ ሚና ይጫወታል።

በ19ኛው ክፍለ ዘመን በኢንዱስትሪ አብዮት የሚጨበጥ ለውጥ ያመጡት እንግሊዝና ፈረንሳይ፣ በ20ኛው ክፍለ ዘመን ግብርናን ትክተል የነበረችው አሜሪካ ወደ ኢንዱስትሪው ልዕል ሀያልነት የተሸጋገረችበት ለውጥ፣ ከ1960ዎቹ ጀምሮ ወደ ኢንዱስትሪያዊ ስኬት የተመነዘጉት ታይዋንና ኮሪያ፣ በቅርቡም በማምረቻው ዘርፍና በኢንፎርሜሽን ቴክኖሎጂ ኢንዱስትሪው መስክ ቻይናና ህንድ የሚመሩበትን ሁኔታ በማሳያነት ማንሳት ይቻላል። የእነዚህ ሀገራት ስኬት የመጣው በጥንቃቄ የተነደፈውን የሳይንስና ቴክኖሎጂ ፖሊሲና ስትራቴጂያቸውን በአግባቡ በመተግበራቸው ነው።

በሳይንስና ቴክኖሎጂው ዘርፍ የተሻለ መሰረት ያላቸው ሀገራት በፍጥነት ያድጋሉ። እንደማሳያነትም ሩሲያ፣ ጃፓን፣ ብራዚል፣ ቻይና፣ ህንድና ሌሎችንም መጥቀስ ይቻላል። እንደ ዓለም ባንክ መረጃ በቅርብ አመታት ውስጥ በዓለማችን ላይ የግዙፍ ኢኮኖሚ ባለቤት ይሆናሉ ብሎ የጠቀሳቸው ሀገራት ቻይና፣ ጃፓን፣ ህንድ፣ ታይላንድ፣ ኢንዶኔዥያ፣ ደቡብ ኮሪያና ታይዋን ናቸው። ከጥቂት አስርት ዓመታት በፊት እነዚህ ሀገራት የሚታወቁት በነበሯቸው ደካማ ፖሊሲ፣ ዝቅተኛ የስራ ስነ-ምግባርና ድህነት ነበር። በኋላም ሳይንስና ቴክኖሎጂዎችን ውጤታማ በሆነና በተገቢው መልኩ በማስተዋወቃቸውና በመተግበራቸው ፈጣን እድገት ሊያስመዘግቡ ችለዋል። ሀገራቱ ለሌሎች ታዳጊ ሀገራት ጭምርም ስርዓት ለመሆን በቅተዋል።

በአጠቃላይ በየትኛውም አቅጣጫ ያለ የሰው ልጆች ምቹትና ስኬት ከሳይንስና ቴክኖሎጂ ፈጠራ ጋር የተሳሰረ ነው። ኤሌክትሪክ፣ አውሮፕላን፣ ስልክ፣ ቴሌቪዥን፣ ኮምፒውተር ወዘተ ከሳይንስና ቴክኖሎጂ ፈጠራ ውጪ ሊታሰቡ የሚችሉ አይደሉም። ከሳይንስና ቴክኖሎጂ ርቀው ያሉ ሀገራት እንደ ኋላ ቀርና ደካማ ተደርገው ይቆጠራሉ። ሀገራቱ የዜጎቻቸውን ፍላጎት ማሳካትና ኑሯቸውም የተደላደለ እዲሆን ማድረግ አይቻላቸውም፤ ዜጎቻቸው በምጣኔ ሀብታዊና የደህንነት ስጋቶች የተከበቡ ይሆናሉ። በሳይንስና ቴክኖሎጂ መስኮች ደካማ የሆኑ ሀገራት ዜጎቻቸውን ለመታደግ ሲሉ በሌሎች ሀገራት ላይ ጥገኛ መሆናቸው አይቀሬ ነው። ይህም ሀገራቱን የማይወጡት የችግር ስብከት ውስጥ በመክተት የሉአላዊነት ስጋት እንዲጋረጥባቸው ያደርጋቸዋል።

(ምንጭ፡ የአማራ ሳይንስ፣ ቴክኖሎጂና ኢንፎርሜሽን ኮሚውኒኬሽን ኮሚሽን፣ 2009)

ድህረ ንባብ ጥያቄዎች

፩. የሚከተሉት ስረፍተ ነገሮች የያዙት ሀሳብ በምንባቡ መሰረት ትክክል ከሆነ ‘እውነት’ ስህተት ከሆነ ደግሞ ‘ሐሰት’ በማለት መሰረቱ።

1. ሳይንስና ቴክኖሎጂ የስልጣኔ መገለጫ እየሆነ በመምጣቱ፣ ዘመናዊው ማህበረሰብ ከዘርፉ ሀሳቦችና ቁሶች ጋር ተቆራኝቷል።
2. የሳይንስና ቴክኖሎጂ ፖሊሲና ስትራቴጂዎችን በአግባቡ አለመተግበር ሀገራትን ለተለያዩ ቀውሶች ሊያጋልጣቸው ይችላል።
3. ዝቅተኛ የስራ ስነ-ምግባርና ድህነት መገለጫቸው የሆኑ ሀገራት ሳይንስና ቴክኖሎጂን ቢገለገሉም እንኳ መለወጥ አይችሉም።
4. በምጣኔ ሀብታዊና በደህንነት ስጋቶች የተከበቡ ዜጎች የየግላቸውን ፍላጎቶች ከማሳካታቸውም በላይ ሀገሮቻቸውን ማሳደግ ይችላሉ።
5. ከሳይንስና ቴክኖሎጂ ርቀው ያሉ ሀገራት ኋላ ቀርና ደካማ ተደርገው የሚቆጠሩት ሳይንስና ቴክኖሎጂ የስኬትና ምቹት መገለጫ እየሆነ በመምጣቱ ነው።

ክፍል ስራት: ቃላት

፩. ከዚህ በታች ከምንባቡ የተወሰዱ ቃላትና ሀረጎች በ 'ሀ' ስር ተዘርዝረዋል፤ ፍቺ የሚሆኑትን ከ 'ሰ' ስር በመምረጥ አዛምዱ፡፡

ሀ

1. የችግር አዙሪት
2. አርዓያ
3. ዘርፍ
4. የተመነደጉት
5. የእድገት ማማ
6. ተቆራኝተዋል
7. ቁልፍ
8. ፍጆታ
9. አተገባበር
10. ውጤት አልባ

ሰ

- ሀ. ምሳሌ ወይም ሞዴል
- ለ. አፈጻጸም፣ አካሄድ
- ሐ. በከፍተኛ ሁኔታ ያደጉት
- መ. ተሳስረዋል፤ በደንብ ተያይዘዋል
- ሠ. ፍሬ ቢስ፤ ትርፍ የሌለው
- ረ. የስልጣኔ ምሶሶ
- ሰ. የማይወጣበት መከራ
- ሸ. የስራ መስክ
- ቀ. ጥቅም ላይ የሚውል
- በ. ዋና፣ ወሳኝ

፪. ከዚህ በታች 'ከሳይንስና ቴክኖሎጂ እድገት ውጭ ሲታሰቡ አይችሉም' በሚሰጠው የምንባቡ ውስጥ በጥምረት የቀረቡት ሀሳቦች ተገድለው ተስጥተዋል፤ አሟላታችሁ ያሏቸው፡፡

ሀ. ምርትን ከተባይ ከመጠበቅ እስከ _____

ለ. _____ እስከ ንፁህና አረንጓዴ አካባቢን መፍጠር ማምራት

ሐ. ከመሰረታዊ ኤሌክትሪክ ፍጆታ እስከ _____

፫. በሚከተሉት ጥያቄዎች ተገቢ የሚሆኑትን ምሳሌዎች በምክንያት አስደግፋችሁ ስጡ፡፡

1. «ሳይንስ የቴክኖሎጂ ፅንሰ ሊሆን ውልደቱ ደግሞ ቴክኖሎጂ ነው» የሚለው አባባል ምን ማለት ነው?
2. በ19ኛውና በ20ኛው መቶ ክፍለዘመን የምጣኔ ሀብታዊ ለውጥ አምጥተዋል የተባሉት ሀገራት ስኬታቸውን ያስመዘገቡት እንዴት ነው?
3. ከሳይንስና ቴክኖሎጂ እድገት ውጭ ሊታሰቡ አይችሉም የተባሉት ምን ምን ጉዳዮች ናቸው?
4. አንዳንድ ሀገራት በሌሎች ሀገራት ላይ ጥገኛ መሆናቸው አይቀሬ ይሆናል የተባለው ለምንድን ነው?
5. ሀገራችን ከሳይንስና ቴክኖሎጂ ትሩፋቶች የበለጠ ተጠቃሚ ለመሆን ምን ማድረግ የሚጠበቅባት ይመስላችኋል?

6. የሳይንስና የቴክኖሎጂ ውጤቶች መጠቀምን በተመለከተ በየአካባቢያችሁ ያለውን ተጨባጭ ሁኔታ የሚያሳይ መረጃ አሰባስቡና ለክፍል ዓደኞቻችሁ የቃል ዘገባ አቅርቡ።

፫. ምሳሌውን በመከተል ከዚህ በታች የቀረቡትን የሳይንስና ቴክኖሎጂ ውጤቶች ስገልግሎት በክፍት ቦታው ሳይሻሻሉ፡፡

ምሳሌ፡-

ሀ. ድሮን፡- ያለ ሰው በመብረር መረጃዎችን ይሰበስባል፤ የተለያዩ ፎቶግራፎችን ያነሳል፤

ለ. ሮቦት፡- በፋብሪካዎች ውስጥ ሰውን ተክቶ ሥራ ይሰራል፤ የተለያዩ ተግባራትን ያከናውናል

ሐ. ኮምፒውተር፡- _____

መ. ፎቶኮፒ ማሽን፡- _____

ሠ. ካውያ፡- _____

ረ. ላውንደሪ፡- _____

ሰ. ካስክ፡- _____

ሸ. ኮምባይነር፡- _____

ቀ. ትራክተር፡- _____

በ. ፍሪጅ፡- _____

ተ. መኪና _____

ቸ. መርከብ _____

ኀ. ካሜራ _____

ነ. ቴሌቪዥን _____

ኘ. አምፖል _____

ክፍል ስምስት፡ ድህረ ምረቃ

፩. ከዚህ በታች ጥቅም ሳይ ስየዋሉ ካሉ የቴክኖሎጂ ውጤቶች ጥቂቶች ቀርበዋል። ከተዘረዘሩት መካከል ስንዱን በመምረጥ ስንዴት ስንደሚሰሩና ስምን ጥቅም ስንደሚውል የሚገልጽ ስንቀድ ዳፍ።

ሀ. ኮምፒውተር

ለ. ቴሌቪዥን

ሐ. ፎቶኮፒ ማሽን

መ. ተንቀሳቃሽ ስልክ (ሞባይል)

ክፍል ስድስት፡-ሰዋሰው

ማስታወሻ፡-

ባለቤት፡- ባለቤት ማለት በአረፍተ ነገሩ ውስጥ የተፈፀመውን ድርጊት የሚከውን፤ ድርጊት ፈፃሚ ወይም ጎረቤት ስም ነው። በአማርኛ የአረፍተ ነገር ባለቤት የሚገኘው በአረፍተ ነገሩ መጀመሪያ ላይ ነው።

ማሰሪያ አንቀጽ፡- ማሰሪያ አንቀጽ ማለት በአረፍተ ነገሩ ውስጥ የተፈፀመውን ድርጊት የሚሸከም ወይም የሚወክል ቃል ነው። ማሰሪያ አንቀጽ በአረፍተ ነገር መዋቅር ውስጥ የሚገኘው በአረፍተ ነገር መጨረሻ ላይ ነው።

ምሳሌ፡- ልጁ ወደ ትምህርት ቤት ሄደ።

ባለቤት፡- የዚህ አረፍተ ነገር ባለቤት “ልጁ” የሚለው ስም ነው። ምክንያቱም ድርጊቱን የፈፀመው፤ ማለትም ወደ ትምህርት ቤት የሄደው “ልጁ” ስለሆነ ነው። የሚገኘውም በአረፍተ ነገሩ መጀመሪያ ላይ ነው።

ማሰሪያ አንቀጽ፡- የዚህ አረፍተ ነገር ማሰሪያ አንቀጽ ደግሞ “ሄደ” የሚለው ቃል ነው። ምክንያቱም የተፈፀመውን ድርጊት የተሸከመው “ሄደ” የሚለው ግስ ስለሆነ ነው። የሚገኘውም በአረፍተ ነገሩ መጨረሻ ላይ ነው።

፩. ከዚህ በታች በቀረቡት ስራዬት ነገሮች ውስጥ የሚገኙትን የስራዬት ነገሮች ባለቤቶች እና ግሶች (ማሰሪያ አንቀጾች) ሰደታችሁ ዓፋ።

ሀ. ቶፊቅ በኮምፒውተር ደብዳቤ ዓፋ።

ለ. መምህሩ ተማሪዎቹን ተቆጣጠረ።

ሐ. ሐዋ ከገቢያ አራት ብርቱካን ገዛች።

መ. አጭሩ ልጅ በመኪና አዲስ አበባ ደርሶ መጣ።

ሠ. ጎይሌ ገብረስላሴ ታዋቂ አትሌት ነው።

ረ. ዘምዘም በጅግጅጋ ዩኒቨርሲቲ የአፍ ሶማሌ መምህርት ናት።

ሰ. አርሶ አደሩ በዚህ አመት ከፍተኛ የስንዴ ምርት አገኘ።

ሸ. ኢትዮጵያ ብዙ ቋንቋዎችና ባህሎች ያሏት ሀገር ናት።

ቀ. ሰው ሳይንስና ቴክኖሎጂን በመጠቀም መኪና፣ መርከብ እና አውሮፕላንን ለመጓጓዣነት ሠራ።

በ. ግመል በአፋር እና በሶማሌ ክልሎች ይገኛል።

፪. ከዚህ በታች የቀረቡትን ስራዎች ለማድረግ ማሳደግ ማሳደግ በማለት ስራዎች ክፍሏቸው፡፡

ለምሳሌ፡- አንድ ትልቅ ልጅ ከትምህርት ቤት መጣ፡፡

ስማዊ ሀረግ፡- አንድ ትልቅ ልጅ

ግሳዊ ሀረግ፡- ከትምህርት ቤት መጣ

1. ኮምፒውተር የቴክኖሎጂ ውጤት ነው፡፡
2. ሀገር በዜጎች ጥረት ትገነባለች፡፡
3. ብርቁ የቀበሌ መታወቂያ የላትም፡፡
4. እነቶፊቅ ወደ ድሬዳዋ ሄዱ፡፡
5. የሶማሌ ክልል ሰፊ የቆዳ ስፋት አለው፡፡
6. ዝናባማው ወቅት ሰብሎችን ለማምረት አሰራላጊ ነው፡፡
7. ታላቁ የህዳሴ ግድብ የኤሌክትሪክ ሀይል ማመንጨት ጀመረ፡፡
8. የአባይ ወንዝ ረዥም ርቀት ይጓዛል፡፡
9. ፈረስ፣ አህያ እና በቅሎ የጋማ ከብቶች ናቸው፡፡
10. የግመል ወተት አይረጋም፡፡

የምዕራፍ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ የማዳመጥና የንግግር ክሂልን ለማተማር የቀረበው ጽሑፍ “የኢትዮጵያ ሳተላይት” የሚል ነው፡፡ ኢትዮጵያ የመጀመሪያዋ የሆነውን ሳተላይት ከአጋሯ ቻይና ጋር በመሆን ታህሳስ 10 ቀን 2012 ዓ.ም. አስወንጭላለች፡፡ ሳተላይቷ በህዋ ላይ በመዘዋወር ከግዙፍ ክንውኖች እስከ ጥቃቅን እንቅስቃሴዎች ትመዘግባለች፡፡ በተለያዩ ሀገራዊ ጉዳዮች ዙሪያ ትክክለኛ መረጃዎችን በመሰብሰብ የገንዘብ ወጭንና የሰው ሀይል ጉልበትን ከማዳን አንፃር ከፍተኛ ሚና እየተጫወተች ትገኛለች፡፡ በዚህ ፅሑፍ መነሻነት ዝርዝር መረጃዎችን የሚጠይቁ የድህረ ማዳመጥ ጥያቄዎች ተሰርተዋል፡፡

የንግግር ክሂል የቀረበው በኢንዱስትሪ መንደሮች ግምባታ ዙሪያ ነው፡፡ በመሆኑም የኢንዱስትሪ መንደሮች መስፋፋት ለሀገራችን ኢትዮጵያ የሚያስገኘውን ጠቀሜታ በሚመለከት በክፍል ውስጥ ንግግር ተደርጓል፡፡

የንባብ ክሂልን ለማስተማር የቀረበው ምንባብ በሳይንስ እና ቴክኖሎጂ ላይ ያተኮረ ነው። ምንባቡም ሳይንስና ቴክኖሎጂ የሰው ልጆችን ችግሮች በመፍታት የተሻለ ኑሮ እንዲኖሩ የሚያደርጉ የሰው ልጅ የስልጣኔ ውጤቶች መሆናቸውን፤ በዓለም ላይ በሳይንስና ቴክኖሎጂ ዘርፍ ዕድገት ያሳዩ ሀገሮች በፍጥነት እያደጉ መሆናቸውን፤ በሳይንስና ቴክኖሎጂ ዘርፍ ያላደጉት ሀገሮች ደግሞ ገና ለማደግ ጥረት በማድረግ ላይ መሆናቸውን ተገንዝበናል።

አረፍተ ነገር “ባለቤት” እና “ማሰሪያ አንቀጽ” የተባሉ ሁለት ክፍሎች ያሉት መሆኑን፤ “ባለቤት” በአረፍተ ነገር መጀመሪያ ላይ የሚገኝ ሲሆን፤ “ማሰሪያ አንቀጽ” ደግሞ በአረፍተ ነገር መጨረሻ ላይ የሚገኝ መሆኑን ተረድተናል። በአንፃሩ ደግሞ የአረፍተ ነገር ባለቤት “ስማዊ ሀረግ” እንደሚባል፤ እንዲሁም የአረፍተ ነገር ማሰሪያ አንቀጽ “ግሳዊ ሀረግ” እንደሚባል በምሳሌ ተደግፎ ቀርቦ ተመልክተናል።

የክስሳ ጥያቄዎች

1. ኢትዮጵያ ሳተላይት በማስወገጨፏ ምን ጥቅም ታገኛለች
2. ከ”ሳይንስ” እና “ቴክኖሎጂ” የሰው ልጆችን ችግር የበለጠ የሚፈታው የትኛው ነው እንዴት
3. “አዙሪት፣ አርአያ፣ ፍጆታ” በሚሉት ቃላት አረፍተ ነገር መስርታችሁ ትርጉማቸውን አሳዩ።
4. የአረፍተ ነገር “ባለቤት” እና “ማሰሪያ አንቀጽ” የተባሉትን ዕንስ ሀሳቦች ምንነት ግለፁ።
5. ቀጥሎ የቀረቡትን አረፍተ ነገሮች ስማዊና ግሳዊ ሀረግ በማለት ክፈሉዋቸው።
  - 5.1. ትልቅ አንበሳ ሁለት ላሞችን ገደለ።
  - 5.2. ትልቁ ልጅ እንቁላል ገዛ።
  - 5.3. ናሆም ወደትምህርት ቤት ሄደ።
  - 5.4. የቋንቋ ትምህርት ቃላዊ ተግባራትን ያሳድጋል።
  - 5.5. የመኪና ሹፌር ሁልጊዜ ንቁ ነው።

ክፍል ስዊት: የግንዛቤ ማመሳከሪያ ነጥቦች

ከዚህ በታች በምዕራፍ የቀረቡትን የትምህርት ደረጃዎች ምን ያህል እንደተረዳችሁ ስማርትገጥ የሚረዱ ማመሳከሪያ ነጥቦች ተዘርዝረዋል፡፡ በመሆኑም ዝርዝሮቹን በጥንቃቄ በማንበብ፤ ተረድታችሁ ከሆነ ከፊትሰፊታቸው ባለው ሳጥን ውስጥ የ(V) ምስክት በማድረግ ስረገጡ፡፡ ያስተረዳችሁት ወይም የሚያጠራጥሩት ከሆነ ግን በሳጥኑ ውስጥ የ (?) ምስክት በማድረግ ያስተረዳችሁትን ነጥቦች ደጋግማችሁ ክስሩ፡፡

ተ.ቁ	ማመሳከሪያ ነጥብ	(✓)	(?)
1	ያዳመጥሁትን ምንባብ መልዕክት ተረድቻለሁ፡፡		
2	ካዳመጥሁት ምንባብ ዝርዝር ሀሳቦችን አውጥቻለሁ፡፡		
3	ሥርዓቱን ጠብቂ ንግግር አድርጌያለሁ፡፡		
4	ያነበብሁትን ምንባብ መልዕክት ተረድቻለሁ፡፡		
5	ለቃላት ተመሳሳይ ፍች ሰጥቻለሁ፡፡		
6	ለቃላት አገላለጽ ፍች ሰጥቻለሁ፡፡		
7	በመረጥሁት ርዕስ አንቀፅ ፅፌያለሁ፡፡		
8	የቴክኖሎጂ ውጤቶችን አገልግሎት ገልጫለሁ፡፡		
9	አዳዲስ ቃላትን በመጠቀም አረፍተነገሮችን ሠርቻለሁ፡፡		
10	የአረፍተ ነገሮችን ባለቤትና ማስሪያ አንቀፅ ለይቻለሁ፡፡		

ተማሪዎች በዚህ ምዕራፍ የቀረበውን ትምህርት ካጠናቀቁት በኋላ:-

- ## ክፍል ስንድ፡ ማጽመጥ

የወጣ ስጦታ

ቅድመ ማዳሙን ነጋሪቶች

- ጽ/ቤ. ማዳሙዎ ያደርግዎታል**

፩. በስዳመጣቸዙት ምንባብ መሰረት ቀጥሎ የቀረቡትን ጥያቄዎች በቃል መልሱ፡፡

- ሀ. የበለፀጉ አገሮች የጤና አጠባበቅ ሁኔታ ካላደጉት አገሮች ይልቅ የተሸለ የሚሆነው በምን ምክንያት ነው?
- ለ. ያላደጉ አገሮች መገለጫዎች ምን ምን ናቸው?
- ሐ. ተላላፊ በሽታዎች በይበልጥ የሚያጠቁቸውን የህብረተሰብ ክፍሎች ተናገሩ።

መ. በአፍሪካ በይበልጥ በወባ በሽታ የሚጠቁ ሀገሮች በየት አካባቢ የሚገኙ ናቸው?

ሠ. የወባ በሽታ ከሰው ወደ ሰው የሚተላለፈው እንዴት ነው?

ረ. አንድ ሰው ወባ ወደሚከሰትበት አካባቢ ሲሄድ ማድረግ ያለበትን ቅድመ ጥንቃቄዎች ግለፁ።

ሰ. የወባ በሽታ ምልክቶች ምን ምን ናቸው?

፪. በአዳመጣችሁት ምንጣብ መሰረት የሚከተሉትን የተጓደኑ ሀሳቦች አሟሰታችሁ ዳፍ።

ሀ. የወባ በሽታ አምጪ ተህዋስያን _____ እና _____ በመባል ይታወቃሉ።

ለ. የወባ በሽታ ካልታከሙት ሰውነትን _____ በተጨማሪ _____ ይዳርጋል።

ሐ. ወባ አምጪ ተህዋስያን የሚራቡት _____ እና _____ ውስጥ ነው።

መ. _____ አልጋን መሸፈን የወባ በሽታን ለመከላከል ይረዳል።

ሠ. በሰው ደም ውስጥ ለረጅም ጊዜ ተደብቆ የሚቆየው የወባ በሽታ አምጪ ተህዋስ _____ ይባላል።

፫. ከዚህ በታች የተሰጡት ቃላት ካዳመጣችሁት ጽሑፍ የተወሰዱ ሲሆን ሁለት ሁለት ፍቺ ያሳቸው ናቸው። በመሆኑም በ”ሀ” ክፍል የተዘረዘሩትን ቃላት ከምንጣቡ ውጭ የጽዑትን ፍቺ መሰረት በማድረግ በ”ለ” ክፍል ከተዘረዘሩት ፍቻቸው ጋር አዛምዱ።

ሀ

1. ድህነት
2. መጠበቅ
3. እየረገፈ
4. የተያዙ
5. ማስመለስ

ለ

- ሀ. በቁጥጥር ስር የዋሉ
- ለ. ንብረትን ማስከበር
- ሐ. ፈውስ ማግኘት
- መ. መቆየት
- ሠ. እየወደቀ

፬. ከዚህ በታች በተሰጡት ቃላት ስረፍተ ነገር ሰርታችሁ ስመምህራችሁ አሳዩ።

ሀ. የተዛባ	ረ. ህሊና
ለ. የበለፀገ	ሰ. ንክሻ
ሐ. አሽቆሎቆለ	ሸ. ዑደት
መ. ጠንቅ	ቀ. ሥፍራ
ሠ. ሳትገላገል	በ. መከለያ

ክፍል ሁለት: ንግግር

ተማሪዎች! ተላላፊ በሽታዎችን ለመከላከል ብሎም ለማጥፋትና ጤናማ የህብረተሰብ ክፍል ለመፍጠር ከመንግስትና ከዜጎች ምን ምን ተግባራት ይጠበቃሉ? አምስት አባላት ያሉት ቡድን መስርታችሁ መረጃ ከሰበሰባችሁ በኋላ ለክፍሉ ተማሪዎች በንግግር አቅርቡ።

ክፍል ሦስት: ንባብ

ወረርሽኝና ስነልቦናዊ ምሳሌዎች

የቅድመ ንባብ ጥያቄዎች

1. በአካባቢያችሁ ወረርሽኝ ተከስቶ ያውቃል?
2. በቅርብ የሰማችሁት ወይም የደረሰ ወረርሽኝ ካለ ለጓደኞቻችሁ ተናገሩ? ምን ምን ጉዳት አስከትሏል?

የወረርሽኝ በሽታዎች ከሰው ወደሰው፣ ከእንስሳት ወደሰው፣ ከሰው ወደእንስሳትና ከእንስሳት ወደእንስሳት በፍጥነት የሚተላለፉና ለመቆጣጠርም በጣም ስዳጋቸው የሆኑ ህመሞች ናቸው። የሰው ልጆች በመላው ዓለም እየተስፋፉ ሲሄዱ ተላላፊ የሆኑ በሽታዎችም በዚያው ልክ ሊስፋፉ ችለዋል። አሁን ባለንበት ዘመን እንኳ ወረርሽኝ ሊያስብል በሚችል ስፋት የሚስፋፉ በሽታዎች በብዛት ባይኖሩም፣ ከቅርብ ወራት ወዲህ ግን መነሻው ያልታወቀ ኮሮና ቫይረስ (ኮቪድ-19) በሽታ በዓለማችን ላይ በፍጥነት እየተስፋፋና ብዙዎችን ለሞት ስዋዴጊ፤ የዓለም ህዝብ ራስ ምታት ለመሆን በቅቷል።

ከወረርሽኝ በሽታዎች ለመከላከልም ሆነ ለመፈወስ የሰው ልጅ በየዘመኑ እንደ አካባቢው ሁኔታ የተለያዩ ጥረቶችን ሲያደርግ ቆይቷል። ለምሳሌ እ.ኤ.አ ከ1918 እስከ 1919 በሀገራችን የተከሰተው ወረርሽኝ በርካታ ሰዎችን እንደገደለና በበሽታው የተያዙትን ለማዳን ባህላዊ የሕክምና ዘዴዎችን ህብረተሰቡ ተጠቅሞ እንደነበር ይነገራል። እንዲህ ያለው ታሪክ ውስጥ አንድ ታላቅ ነገር እናገኛለን። ለመሆኑ በወረርሽኙ በጠቅላላ የሞቱትን ማን ገደላቸው? ወረርሽኙ በሽታ ብቻውን ገደላቸው ወይስ ስነ-ልቦናዊ ተፅዕኖ ተዳምጮ ገደላቸው? እነዚህን ለመሳሰሉት ጥያቄዎች ሁሉም በየራሱ አስተሳሰብ ላይ ተመርክቶ አስተያየት ይሰጣል።

የንባብ ጊዜ ጥያቄዎች

1. የስነ-ልቦናው ዓለምስ ስለ ወረርሽኝ በሽታዎች ምን የሚል ይመስላችኋል።
2. ኮቪድ-19 ምን አይነት ስነ-ልቦናዊ ተጽእኖ ያሳድራል።

የስነ-ልቦናው ዓለምስ ስለ ወረርሽኝ በሽታዎችና ስነ-ልቦናዊ የመከላከል ስቅም ምን ይላል? እንደሚታወቀው ማሰቢያና ማገናዘቢያ አእምሮአችን በአንጎላችን ውስጥ የሚገኝ ሲሆን፣ አንጎላችን ደግሞ አንዱ የሰውነት ክፍላችን እንደመሆኑ መጠን ማናቸውም በሽታዎች/ወረርሽኞች የተለያዩ አካላት

ክፍሎችን ሲያጠቁ በተመሳሳይ አዕምሮን ማጥቃታቸው የማይቀር ነው። በቀላሉ ብናስበው እንኩዋን፤ በሽታው/ወረርሽኝ መኖሩን ለማወቅ «ተይዣለሁ ወይስ ነጻ ነኝ» የሚለውን ለማረጋገጥ አዕምሮአችን ንቁ መሆን አለበት። ወረርሽኝ መኖሩን አዕምሮአችን ካወቀ በኋላም በቅድሚያ የሚደርስበት አሉታዊ ተጽዕኖ "በበሽታው ብያዝስ" የሚል ፍርሃት ነው። «ብያዝ» በሚል ብቻ ሳያበቃ ከተያዝኩ በኋላ በለይቶ ማቆያ ውስጥ እቀመጣለሁ፤ ከቤተሰብ እለያለሁ፤ እገለጻለሁ የሚሉ ሌሎች ፍርሃቶችን ያስከትላል። እነዚህን ፍርሃቶች ከሚያባብሱት ምክንያቶች ውስጥም ያልተጣሩ መረጃዎችን መስማት፤ በቂ መረጃ ማጣት፤ መድሃኒቱ ተገኘ-አልተገኘ ሃሳብ፤ የቤተሰብ አባላት በወረርሽኝ ተጠቁ-አልተጠቁና የመሳሰሉት ተጠቃሽ ናቸው። በሂደትም ሰዎችን ለጭንቀትና ድብርት ይዳርጋሉ። እዚህ ላይ አስገራሚው ነገር በለይቶ ማቆያ ውስጥ በበሽታው ተጠርጥረው ለረጅም ጊዜ የሚቆዩ ሰዎች በሂደት የወረርሽኝን ምልክቶች በማሳየት በበሽታው ሳይያዙ የተያዙ ይመስላቸዋል። ለምሳሌ፡- የወረርሽኝ ምልክት የሰውነት ሙቀት መጨመር ከሆነ፤ ግለሰቦች በፍርሃትና ጭንቀት ውስጥ ሲሆኑ ሲሮቶኒን የተሰኘው የአዕምሮ ኬሚካል ይቀንሳል። የኬሚካሉ መቀነስ የሰውነት ሙቀትን የማመጣጠን ስራን ያስተንጉላል። በጭንቀት ምክንያት ብቻ የሰውነት ሙቀት በመጨመር ከዋናው በሽታ ጋር ተቀራራቢ ምልክት ግለሰቡ(ዋ) ሊያሳዩ ይችላሉ።

ፍርሃቱ ላይ ተመስርቶ ሌላኛው ተጽዕኖ የሚሆነው፤ ማህበራዊ ትስስሮችን ማሳሳትና በቀናት ውስጥ ሙሉ ለሙሉ ማቋረጥ ነው። እርስ በእርስ ያለንን መተማመን የሚሰብርና "ያንተ ቤት ሲንኳኳ ይሰማል የኔ ቤት" የሚለውን ብሂል በሚያስዘነጋ ዓይነት ። በተለይም ማህበራዊ ድጋፍ የሚሰጡ እንደ እምነት ተቋማትና በሃገራችን የቡና ጠጡ ስርዓቶች ላይ የሚገኘው ሰው ወረርሽኝ እንዳይስፋፋ በሚል ስለሚገደብ የባሰውን ማህበራዊ ትስስሮች እየላላ ይሄዳል። በዚህ አይነቱ መላላት ውስጥ የወረርሽኝ ተጠቂ ናቸው የተባሉትን ግለሰቦች አንዳንዴም ሃገራት የተወሰኑ ቦታዎችን የማግለል ነገር ይከሰታል።

ሌላኛው ተጠቃሽ ስነልቦናዊ ተጽዕኖ የሚከሰትባቸው የጤና ባለሙያዎች ናቸው። ባለሙያዎቹ ረጅም ሰዓት በስራ ላይ ከመቆየታቸው በወረርሽኝ የተነሳ ሰዎች ሲሞቱና በህመም ሲሰቃዩ በተደጋጋሚ በማየታቸውና በቂ የህክምና ግብዓት ካለመኖር የተነሳ የመዳከም፣ የመሰላቸት፣ የድብርት፣ ተስፋ የመቁረጥ... ምልክቶች ሊያሳዩ ይችላሉ። ታዲያ ባለሙያዎች በዚህ ከቀጠሉ በህክምና ስራቸው ውጤታማ ካለመሆናቸውም በላይ በቀላሉ ወረርሽኝም ወደ እነሱ ሊተላለፍ ይችላል። ግለሰብም በህክምና ስርዓቱ ላይ እምነት በማጣት የጤና ተቋማትን መጠቀም ይፈራል። በወረርሽኝ ቢያዝም እራሱንም ከማጋለጥ ይቆጠባል። በተጨማሪም መዘንጋት የሌለብን ግለሰብ ራሱን ሊደብቅበት የሚችልበት ሌላኛው ምክንያት መገለልን ካለመፈለግም ይሆናል። ከላይ እንዳልነው ማናቸውም ወረርሽኞች ሲከሰቱ የፍርሃት፣ የጭንቀት፣ የድብርት፣ ተስፋ የማጣት፣ የመገለል ወይም የማግለል... ስቲታዊ ተጽእኖዎች ይከሰታሉ። ይሁን እንጂ በኮቪድ-19 ወረርሽኝ ላይም የሚስተዋለው ይሄ ቢሆንም ተጨማሪ ነገሮችንም አያጣም ። ከሁሉ በፊት ሲያከናውናቸው ከነበሩ ተግባራት ራሱን እንዲገታ ያደርገዋል። በፊት አቅፍ ድግፍ አድርገን፤ አገላብጠን እንስማቸው የነበሩትን አሁን ላይ ለመጨበጥ እንኳን እንድንፈራቸው ያደርገናል። ለጉንፋንም ሆነ ለተለያዩ የመተንፈሻ አካላት ህመም ማሳል ከባድ ይሆናል። ካላሉም ኮቪድ-19 እንዳልያዛቸውና ይልቁንም የቲቪ ህመም እንደሆነ መንገር ከመገለል እንደሚያድን እንደቀልድ ሲነገር ይሰማል። ይሄም ወረርሽኝን እጅግ አስፈሪ ገፅታ እንዲላበስ አድርጎታል።

ሥልጠና 6: ዙፋኑን በኮቪድ 19 ቫይረስ የተከበበና ማሳከ የሰበሰበ የአስም ካርታ

ሆኖም የስነ-ልቦና ባለሙያዎች እንደሚሉት ከሆነ፤ ወረርሽኝ በሚቀሰቀስበት የመጀመሪያዎቹ ሰሞን ወረርሽኝን በከፍተኛ ሁኔታ አጋኖ ማቅረብና ብዙ ሲቆይ ደግሞ እንደ ቀላልና አልባሌ የማይባል ነገር መውሰድ ሰዋዊ ባህርይ ነው። ለምሳሌ ኤችአይቪ ኢትዮጵያ ውስጥ በገባበት ወቅትና አሁን ላይ ያለውን የበሽታው ግንዛቤ ማየት ለዚህ ምሳሌ ይሆናል። እንዲህ ያሉት በወረርሽኝ መከላከል የመጀመሪያ ጊዜያት የሚስተዋሉ ስነ-ልቦናዊ ክፍተኛ ሽብርቶች በሰዎች ላይ ድንገተኛ ሙሽቦች ከወረርሽኝ ለማምለጥ ከመፈለግ የሚመጣ የገንዘብ ራስ ወዳድነትና የተለያዩ የህክምናና ተጓዥ ግብአቶችን ለማግኘት የሚደረግ አላስፈላጊ ግብዝብ ያስከትላሉ።

በአጠቃላይ ስነ-ልቦናዊው ተጽእኖ በተመለከተ ይህን ያህል ካልን ኮቪድ-19ን ለመከላከል ከአካላዊ (ስነ-ህይወታዊ) ህክምና በተጓዥ ስነ-ልቦናዊ ድጋፎችን መስጠት አስፈላጊ ይሆናል። እዚህ ላይ በጥቅሉ ሁለት አይነት ስነ-ልቦናዊ ድጋፍ ቢሰጥ የተሻለ እንደሚሆን የሚመክሩ አሉ። አንደኛውና የመጀመሪያው የግለሰቦችን ፍርሃት ከሚጨምሩ ተግባራት ራስን መከላከል ሲሆን፤ ሁለተኛው ደግሞ ተጨማሪ የሰውን አእምሮአዊ ጤና ማስጠበቅ የሚችሉና ራስን ለማረጋጋት የሚያስችሉ ተግባራትን እንዲፈጽሙ ማስቻል ነው። በሌላ አነጋገር አሉታዊ ነገሮችን ማስወገድና አዎንታዊ ነገሮችን መጨመር እንደማለት ነው።

(ኖሳ ውብሸት፤ የኮቪድ-19 ወረርሽኝ ስነ-ልቦናዊ ምላሾች (2012) ለማስተማር እንዲያመች ሆኖ የተወሰደ)

ድህረ ንባብ ጥያቄዎች

፩. የምንባቡን ሀሳብ መሠረት በማድረግ ለሚከተሉት ጥያቄዎች በቃል ምሳሽ ስጡ።

1. የወረርሽኝ በሽታዎች ባህሪ ምን ምን ዓይነት ናቸው?
2. የወረርሽኝ በሽታዎችን ለመከላከል የሰው ልጅ በየዘመኑ ያደረጋቸው ጥረቶች ምን ምን ነበሩ?
3. ኮቪድ-19ን በተመለከተ የተጠቀሱት ስነ-ልቦናዊ ተፅዕኖዎች ምንምን ናቸው?
4. የማህበራዊ ትስስሮች መላላትን ለማሳየት በምሳሌነት የተጠቀሱት ምንምን ናቸው?
5. በፍርሃትና ጭንቀት ምክንያት የሰውነት ሙቀት ሊጨምር የሚችለው እንዴት ነው?

ክፍል ስራት: ቃላት

፩. ቀጥሎ በቀረቡት ቃላት በምንባቡ መሰረት አገባባዊ ፍቺ ይጻፉ::

1. መገለል	4. ማጋለጥ	7. አባባሰ	10. አቅም
2. ጥረት	5. ተመረኮዘ	8. መርበትበት	
3. ግብግብ	6. ግብአት	9. ገጽታ	

፪. በ “ሀ” ክፍል የቀረቡትን ቃላት በ “ለ” ክፍል ከቀረቡት ተመሳሳዮቻቸው ጋር አዛምዱ::

ሀ

1. ማጋለጥ
2. አጋኖ
3. አሉታዊ
4. ንቁ
5. ማላላት
6. ዳረገ
7. በርካታ
8. አጠቃ
9. ተቀራራቢ
10. ተዳምሮ

ለ

- ሀ. ዝግጁ
- ለ. ጎዳ
- ሐ. ተጨማሪ
- መ. አሳልፎ ሰጠ
- ሠ. ማሳወቅ
- ረ. የሚዛመድ
- ሰ. ጨማሪ
- ሸ. ብዙ
- ቀ. አፍራሽ
- በ. መቀነስ

ክፍል ስራት: ጽሑፍ

የዘገባ አፃፃፍ መመሪያ

ዘገባ አዘጋጅታችሁ በምታቀርቡበት ጊዜ ለሚከተሉት ጉዳዮች ትኩረት ይዟቸው::

1. ዘገባውን ከመጻፋችሁ በፊት አስተዋጽኦ አዘጋጁ:: ለዘገባችሁ ያለባልባችኋቸውን መረጃዎች በማመዛዘንና በማነጻጸር ሥርዓት ባለው መንገድ ተንትናችሁ ሀሳቡ ግልጽ እንዲሆንላችሁ አድርጉ ::
2. መረጃዎቻችሁን መነሻ በማድረግ በነደፋችሁት አስተዋጽኦ መሰረት የዘገባውን ዋና አካል ጻፉ::
3. በዘገባው ውስጥ ተደጋጋሚና እርስበርስ የሚቃረኑ ሀሳቦች እንዳይኖሩ ጥንቃቄ አድርጉ::
4. ዘገባውን ቀላልና ግልጽ በሆነና በማያሰለች ቋንቋ ጻፉ::
5. መረጃዎቻችሁን ስታሰባስቡ ያጋጠሟችሁን ችግሮችና የተጠቀማችሁባቸውን መፍትሄዎች የሚጠቁም መግቢያ በመጨረሻም አጠር ያለ ማጠቃለያ ጻፉ::

6. በዘገባ ጽሁፉ የመጀመሪያ ገጽ መሀል ላይ የዘገባውን ርዕስ ጻፉ።
7. በዚሁ ገጽ ላይ ክርክሱ ስር የዘጋገበውን/ዘጋገቡትን ሥም ጻፉ።
8. በዚሁ ገጽ የቀኝ ግርጌ ዘገባው የተጻፈበትን ቀንና ቦታ ጻፉ።

፩. በሀገራችን ከኮሮና በሽታ መከላከል ጋር ተያይዞ በርካታ ችግሮችን ማለፋችን ይታወቃል። በኮሮና ምክንያት ትምህርት ቤቶች ተዘግተው ነበር፤ ቤት እንድንቀመጥ ተደርገን ነበር፤ በትራንስፖርት አጠቃቀም ላይ ህግ ወጥቶ ነበር፤ ወዘተ. ።

እናንተም የኮሮና ወረርሽኝ በተከሰተበት ወቅት ምን ተሰምቷችሁ እንደነበር፣ በአካባቢያችሁ በወቅቱ ምን ሥነ ሲኒማ እንደነበር፣ ባጠቃላይ ያንን የውጥረት ጊዜ እንዴት እንዳላለፋችሁት፣ ወዘተ. በመግለፅ ዘገባ ጽፋችሁ ለመምህራችሁ አቅርቡ። ዘገባውን መፃፍ ከመጀመራችሁ በፊት ከላይ የቀረበውን የዘገባ አፃፃፍ መመሪያ ተመልከቱ።

ክፍል ስድስት:-ሰዋሰው

ቀጥሎ ከምንባቡ የተወሰዱ ሀረጎችና ስረፍተነገሮች ቀርበዋል። በእነዚህ ሀረጎችና ስረፍተነገሮች ውስጥ የምታዩትን ስህተቶች፤ በምንባቡ ውስጥ ያሳቸውን ትክክለኛ ቅርፅ በመፈለግ እንደገና ስለተካካላችሁ ዓፋ። መምህራችሁ በስረፍተነገር ውስጥ ስለሚከሰቱ የስህተት ስድስቶች ያስረዷችኋል።

ምሳሌ:- በበሽታው ተይዣለሁ እንጂ ነጻ ነኝ። (ይህ ስህተት ያለበት አረፍተነገር ነው።)

ስህተቱ የተፈጠረው እንጂ የሚለው አያያዥ ቃል ያለበታው በመግባቱ ነው።)

በበሽታው ተይዣለሁ ወይስ ነጻ ነኝ? (ትክክለኛው የተደራ ስረፍተነገር ነው)

1. ለመቆጣጠር በጣም አዳጋች የሆነ ህመሞች ናቸው።
2. የሰው ልጅ በመላው አለም እየተስፋፋ ሄዱ።
3. ተላላፊ የሆኑ በሽታዎች በዛው ልክ ሊስፋፋ ችለዋል።
4. የአለም ህዝብ ራስ ምታት ለመሆን በቅቶታል።
5. የሰው ልጅ በየዘመኑ እንደ አካባቢው ሁኔታ የተለያዩ ጥረቶችን ሊያደርግ ቆይቷል።
6. ባህላዊ የህክምና ዘዴዎችን ህብረተሰቡ ተጠቅሞ እያለ ይነገራል።
7. በሂደትም ሰው ለጭንቀትና ድብርት ይዳረጋል።
8. የጤና ተቋሙ መጠቀም ይፈራል።
9. ግለሰብ ራሱን ሊደብቅ የሚችልበት ሌላኛው ምክንያት መገለልን ከመፈለግም ይሆናል።

የምዕራፍ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ ማዳመጥንና ንግግርን ለማስተማር የቀረበው “የወባ በሽታ” የተሰኘ ጽሑፍ ነው። ጽሑፉ የወባ በሽታ ፕላዝሞዲየም በሚባል ተህዋስ አማካኝነት የሚከሰት መሆኑን፤ ከሰው ወደሰው የሚተላለፈው ደግሞ “አናፊሊስ” በተባለችው ሴት የወባ ትንኝ ንክሻ አማካኝነት መሆኑን፤ የወባ በሽታ ካልታከሙት ሰውነትን በማጎሳቆል ለሞት የሚዳርግ አደገኛ በሽታ መሆኑን ያስገነዝባል። ስለሆነም የወባ በሽታ ምልክቶችን ከተመለከትን በፍጥነት ወደህክምና መሄድ ይኖርብናል። ምንባቡን ተከትሎ የቀረቡ የአዳምጦ መመለስ ጥያቄዎችም ዝርዝር መረጃዎችን ለማውጣት የሚያስችሉ ሆነው ቀርበዋል።

በንግግር ክሂል ስር ወባንና ሌሎች ተላላፊ በሽታዎችን በመከላከልና በማጥፋት ረገድ መንግስትና ዜጎች ርብርብ ማድረግ እንዳለባቸው ሰፊ ውይይት ተደርጓል።

ለንባብ ክሂል ማስተማሪያነት የቀረበው ምንባብ “ወረርሽኝ” በሚል ርዕስ የቀረበ ነው። ወረርሽኞች በዓለማችንና በሀገራችን ኢትዮጵያ በተለያዩ ጊዜያት ተከስተዋል። የወረርሽኞችን መከሰት ተከትሎ የተለያዩ የህብረተሰብ ክፍሎች ልዩ ልዩ ምላሾችን ሰጥተዋል። በሌላ በኩል የተከሰተውን ወረርሽኝ በመፍራት የመሸሸና የመገለል ሁኔታዎችም ተከስተዋል። በሽተኛን በሚያገሉ ማህበረሰቦች ውስጥ ታማሚዎች መገለልን በመፍራት ህመማቸውን ይደብቃሉ። ይህም ለበሽታዎች መስፋፋት የራሱን አስተዋጽኦ አበርክቷል። ምንባቡን ተከትሎ ለወጡት ጥያቄዎች በቂ ምላሽና ማብራሪያ ተሰጥቷል።

ዘገባ ለመጻፍ የሚያስችሉ መመሪያዎችም በቅደም ተከተል ቀርበዋል። በመመሪያው መሰረት በቀረበው ርዕሰጉዳይ ላይ መረጃ በመሰብሰብ የጽሑፍ ዘገባ ማዘጋጀት ተችሏል።

በመጨረሻም በአረፍተ ነገር ውስጥ የሚታዩ ሰዎች ስህተቶችን አስተካክለን ዕፈናል። በአረፍተ ነገር ውስጥ የሚከሰቱ ሰዎች ስህተቶች የባለቤትና ማሰሪያ አንቀጾች በቁጥር፣ በፆታና በመደብ አለመስማማት ይገኙበታል።

የክስሳ ጥያቄዎች

1. “የወባ በሽታ” በሚል ርዕስ የቀረበው ፅሑፍ መልዕክት ምንድን ነው ? ባጭሩ ግለፅ።
2. የወባ በሽታ የሚራባው እንዴት ነው ?
3. “ጠንቅ፣ ንክሻ፣ ዑደት” የሚሉትን ቃላት ፍች ግለፅ።
4. “ኢጋሞ፣ ከወጋ፣ ግብግብ” ለሚሉት ቃላት ተቃራኒ ፍች ስጡ።
5. የሚከተሉትን አረፍተ ነገሮች አስተካክላችሁ እንደገና ባፉ።
  - ሀ. ምንባብ መልዕክት ያዳመጥሁትን እችላለሁ መናገር።
  - ለ. በፍጥነት ገባ ሩጫ ተራምዶ።
  - ሐ. ትምህርት ሴቶች አለባቸው መማር።

ክፍል ስባት:- የግንዛቤ ማመሳከሪያ ነጥቦች

ከዚህ በታች በምዕራፍ የቀረቡትን የትምህርት ደዘቶች ምን ያህል እንደተረዳችሁት ስማርትገጥ የሚረዱ ማመሳከሪያ ነጥቦች ተዘርዝረዋል፡፡ በመሆኑም ዝርዝሮቹን በጥንቃቄ በማንበብ፤ ተረዳታችሁት ከሆነ ከፊትስፊታችሁ ባለው ሳጥን ውስጥ የ(V) ምልክት በማድረግ ስረገጡ፡፡ ያስተረዳችሁት ወይም የሚያጠራጥሩት ከሆነ ግን በሳጥኑ ውስጥ የ (?) ምልክት በማድረግ ያስተረዳችሁትን ነጥቦች ዲጋግማችሁ ከስሩ፡፡

ተ.ቁ	ማመሳከሪያ ነጥብ	(√)	(?)
1	ያዳመጥሁትን ምንባብ መልዕክት ተናግያለሁ፡፡		
2	ካዳመጥሁት ምንባብ ዝርዝር መረጃዎችን ለይቻለሁ፡፡		
3	በቀረቡት ርዕስ ጉዳዮች ላይ ንግግር አድርጌያለሁ፡፡		
4	የምንባቡን ዝርዝር ይዘቶች ለይቼ አስረድቻለሁ፡፡		
5	በተሰጠኝ ርዕስ ዘገባ ፅፌያለሁ፡፡		
6	ለቃላት አውዳዊ ፍቺ ሰጥቻለሁ፡፡		
7	ለቃላት ተመሳሳይ ፍቺ ሰጥቻለሁ፡፡		
8	በቀረበው ርዕስ ላይ ዘገባ ፅፌ አቅርቤያለሁ፡፡		
9	የተሳሳቱ አረፍተነገሮችን አስተካክቼ ፅፌያለሁ፡፡		

ምዕራፍ አምስት፡ አካታችነት

ከምዕራፍ የሚጠበቅ ውጤት

ተማሪዎች ይህን ምዕራፍ ካጠናቀቁ በኋላ፡-

- አዳምጣችሁ ዝርዝር መረጃዎችን ትለያላችሁ።
- በቀረበው ርዕስ ጉዳይ ላይ ክርክር ታደርጋላችሁ።
- አንብባችሁ የምንባቡን ጭብጥ ትለያላችሁ።
- አንብባችሁ የምንባቡን ይዘት ትለያላችሁ።
- ከምንባቡ ለወጡ ልዩልዩ ጥያቄዎች መልስ ትሰጣላችሁ።
- ከምንባቡ ለወጡ አዳዲስ ቃላት አውዳዊ ፍቺ ትሰጣላችሁ።
- ሴቶች በማህበራዊ ና ትምህርት ረገድ የደረሰባቸውን ተጽእኖ በፅሁፍ ይዘረዝራሉ።
- በቀረበላችሁ ርዕስ ጉዳይ ላይ ዝርዝር ነገሮችን ትፅፋላችሁ።
- በተመረጠ ርዕስ ጉዳይ ላይ ገላጭ ድርሰት ትፅፋላችሁ።
- የተዘበራረቁ ቃላትን በማስተካከል ትክክለኛ አረፍተነገር ትመስርታላችሁ።

ክፍል አንድ፡ ማዳመጥ

የሴቶች የትምህርት ተሳትፎ

ተማሪዎች! መምህራችሁ “የሴቶች የትምህርት ተሳትፎ” በሚል ርዕስ የሚያነቡላችሁን አጭር ጽሁፍ በጥሞና እያዳመጣችሁ ዋና ዋና ነጥቦችን በማስታወሻ ደብተራችሁ ዓፉ። ምንባቡን ከማዳመጣችሁ በፊት በሚከተሉት ጥያቄዎች ላይ ከንደኞቻችሁ ጋር ተወያይና ሀሳባችሁን ለክፍሉ ተማሪዎች ተናገሩ።

ቀድሞ ማዳመጥ ጥያቄዎች

የቀድሞ ሰውታችሁን መሰረት በማድረግ ከታች ስቀረቡት ጥያቄዎች በቃሳችሁ መሰል ስጡ።

1. ሴቶችና ወንዶች እኩል የትምህርት ተሳትፎ ያላቸው ይመስላችኋል? ለመልሳችሁ ማስረጃ በቃል አቅርቡ።
2. በሀገራችን ሴት ልጅን አስመልክቶ ያሉ አስተያየቶች ምን ምን ናቸው? ለመምህራችሁ በቃላችሁ ተናገሩ።

ድህረ ማዳመጥ ጥያቄዎች

፩. በአዳመጣችሁት ምንባቡ መሰረት የሚከተሉትን ጥያቄዎች “እውነት” ወይም “ሐሰት” በማስተ መሰሉ።

ሀ. በዓለም ካልተማሩት የሕብተሰብ ክፍሎች መካከል የሴቶች ቁጥር ከፍተኛ ነው።

ለ. በማህበረሰቡ ውስጥ ወንዶች የተሻለ ስራ ይሰራሉ ተብሎ ይታመናል ።

- ሐ. ሴቶችን ወደ ትምህርት ቤት ከመሄድ ያገዳቸው የቤተሰብ ሃላፊዎች ስለሆኑ ነው።
- መ. በሀገራችን ከ1981 ወዲህ የሴቶችን እኩልነት ለማረጋገጥ የሚረዱ ሁኔታዎች ተፈጥረዋል።
- ሠ. ወንዶች ለሴቶች ተብለው የተተው ስራዎችን ለመስራት አይገደዱም።
- ረ. ወንዶች በሴቶች ላይ የስራ ጫና እንዲፈጠር አስተዋጽኦ ያደርጋሉ።
- ሰ. በሀገራችን ሴቶች ከወንዶች እኩል የመማር መብት የተደነገገው በ1981 ነው።
- ሸ. የ2015 ድንጋጌ ሴቶችን በትምህርት መስክ መገለልን ይቃወማል።
- ቀ. ከ1990 ዓ.ም ጀምሮ የሀገራችን ሴቶች የኢኮኖሚ ተሳትፎ በ10% ጨምሯል።
- በ. በአሁኑ ሰዓት በሀገራችን በሴቶችና በወንዶች መካከል ያለው የትምህር ተሳትፎ ልዩነት ጠቧል።

፪. ያዳመጣችሁትን ምንባብ መሰረት በማድረግ የሚከተሉት ጥያቄዎች በቃላት መልሱ።

- ሀ. ምንባቡ የሚያስተላልፈውን መልዕክት በአጭሩ ግለፅ።
- ለ. “ሴት ወደማጀት፣ ወንድ ወደችሎት” የሚለው ብሂል በሴቶች ላይ የሚያሳድረው ተጽእኖ ምንድነው?
- ሐ. በሀገራችን የሴቶችን እኩልነት ለማረጋገጥና በትምህርት መስክ የተደረጉት ጥረቶች ምን ምን እንደሆኑ አስረዱ።
- መ. በኢትዮጵያ በሥርዓተጾታ ረገድ ያሉትን ልዩነቶች ለማስወገድ የተደረጉ ጥረቶችና ውጤታቸው ምን ይመስላል?
- ሠ. ሴቶችንና ወንዶችን እኩል የማስተማር በሁሉም የዓለም ክፍሎች ያለው ልምድ ምን ይመስላል? አብራሩ።

ክፍል ሁለት: ንግግር

፩. “በሴቶች የተሰየ ጅጋፍ ማድረግ ያስፈልጋል ወይም አያስፈልግም” ከሚሰጡን ሀሳብ ስንዱን በመደገፍ ወይም በመቃወም ተክራሪ። ስመክራከር ቀጥሎ የተጠቀሱትን መመሪያዎች ከግምት ውስጥ አስገቡ።

ክርክር ለማድረግ ስንዘጋጅ የምንከተላቸው ነጥቦች

- የክርክሩን ርዕስ ነገር በበቂ ሁኔታ መረዳት
- ለክርክሩ በቂ ዝግጅት ማድረግ
- ንግግራችንን የተመጠነና ግልፅ ማድረግ
- ተራን ጠብቆ መናገር
- ከተከራካሪው ለሚቀርበው ሃሳብ አጥጋቢ ምላሽ በመስጠት ማሳመን
- ለሌላው ሀሳብ ዋጋ መስጠት/ማክበር
- ክርክሩን የሚመሩ ሰዎች መምረጥ

፪. ከዚህ በታች በቀረበው ሰንጠረዥ ውስጥ በተጠቀሱት ዓመታት የሴቶችን ተሳትፎ ሰማሻሻል ደረዳቱ የተባቡ ሰዎች ስር ስርምጃዎች ተወስደዋል፡፡ ስንጥም ስነዚህን ሰዎች ስር ስር ስር የሚያሳዩ ዝርዝር ሃሳቦችን በተተውት ባዶ ቦታዎች ውስጥ አሟልታችሁ ዳፉ፡፡

በ1981	በ1990	በ1995	በ2005	በ2015

ክፍል ሦስት፡ ማንበብ

ጠሐደና ተግዳሮቶች

ቀድሞ ንባብ ጥያቄዎች

የቀድሞ ሰውቀታችሁን መሰረት በማድረግ ሰሚክተኩት ጥያቄዎች በቃሳችሁ መሰል ስጡ፡፡

1. የልዩ ፍላጎት ትምህርት ማለት ምን ማለት ነው?
2. ልዩ ትኩረት የሚሹ ተማሪዎች እነማን ናቸው?

... የአሥራ አንደኛ ክፍል የእንግሊዝኛ ትምህርት ከምታስተምረው መምህርት ጉን የቆመችው የምልክት ቋንቋ አስተርጓሚ ትምህርቱን መስማት ለተሳናቸው ተማሪዎች ታስተረጉማለች፡፡ የ24 ዓመቷ ፀሐይ ግን ትምህርቱን በትኩረት እየተከታለች አልነበረም፡፡ የተበላሸባትን የአንደኛ ሴሚስተር ውጤት እያሰላሰለች ነበር፡፡

ፀሐይ እስከ 12 ዓመቷ ድረስ የዓይን ብርሃኗ አብሯት ነበር፡፡ ከዚያ በኋላ ግን ምክንያቱ ባልታወቀ ሁኔታ ሲቆይታ ይደበዝዝ ጀመር፡፡ በመጨረሻም ሙሉ ብርሃኗን አጣች፡፡ ሆኖም በደረሰባት ችግር ተስፋ ቆርጣ ያዳ አልተቀመጠችም፡፡ ትምህርት ቤት ገብታ መደበኛ ትምህርት ትማር ጀመር፡፡

ነገር ግን ትማር የነበረው ዓይነ ስውር ተማሪዎች ተብሎ በተዘጋጀ ብሔረ አልነበረም፡፡ በብሬል አለመማሯ ችግር ይሆንብኛል ብላ አስባ አታውቅም ነበር፡፡ የክፍል ደረጃዋ እየጨመረ ሲሄድ ግን የሚያስጨንቃት ጉዳይ እየሆነ መጣ፡፡ ፀሐይ «እስከ አሥረኛ ክፍል የተማርኩት በትግል ነው፤» በማለት ብሬል ማጣቷ ምን ያህል ዋጋ እያስከፈላት እንደሆነ ትገልጻለች፡፡ ሌላው አማራጭ መምህር ክፍል ገብቶ ሲያስተምር በመቅረፅ ድምፅ መቅዳት ቢሆንም መቅረፅ ድምፅም የላትም፡፡

በእርግጥ ብሬል የተማሩትም ሆኑ መቅረፅ ድምፅ ያላቸው ዓይነ ስውር ተማሪዎች፤ ፈተና ለመፈተን የግድ የሌላ ሰውን ሲገደቡ ይሻሉ፡፡ የፈተና ጥያቄዎችን የሚያነብላቸውና የሚነግሩትን መልስ የሚጽፍላቸው ሰው ያስፈልጋቸዋል፡፡

ፀሐይም ዋናው ችግሯ ለፈተና ዝግጅት የሚያነብላት ሰው ማጣት ነው። ብሬል ላይ የተጻፈ ማስታወሻ ወይም መምህሩ ያስተማራቸውን ቁርፃ የምታደምጥበት መቅረጸ ድምፅ የላትምና ለፈተና ለመዘጋጀት ትችገራለች። «የማጠናው የሰዎች ጥገኛ ሆኜ ነው፤» የምትለው - ፀሐይ፤ ፈተና በደረሰ ጊዜ ሁሉ የምታውቃቸውን ሰዎች እንዲያስጠኗት መስማማት ግድ ይላታል።

አንዳንዶቹ ፈቃደኛ ሆነው ቢያስጠኗትም እሷ በምትፈልገው መጠን የሚያነብላት ሰው ግን አታገኝም። በዚህም ዕውቀት ሳያንሳት ማጥናት ባለመቻሏ ብቻ ፈተና እንዳትሠራና ጥሩ ውጤት እንዳታስመዘግብ ሆናለች። ያለፈው ሴሚስተር ውጤቷም የተበላሸው ለፈተና ዝግጅት የሚያነብላት ሰው ባለማግኘቷ ነው። ይህንን ሁሉ ችግሯን የሚቀርፍላትን መቅረፅ ድምፅ ማግኘት ካልቻለች ትምህርቷን አቋርጣ በብሬል ማንበብና መጻፍን ለመማር መወሰኗን ትናገራለች።

የንባብ ጊዜ ጥያቄዎች

1. ማየት ከተሳናቸው ተማሪዎች በተጨማሪ ልዩ ድጋፍ የሚፈልጉ ተማሪዎችን ዘርዝሩ።
2. ልዩ ፍላጎት ያላቸው ተማሪዎች ሊደረጉላቸው የሚገቡ ድጋፎች ምን ዓይነት ናቸው?

ዓይነ ስውር ተማሪዎች በተጨማሪ፣ የየትምህርት ቤቶችን አሰልቺ ደረጃዎች ለመውጣት የሚችገሩ አካል ጉዳተኞችም ብዙ ናቸው። የምልክት ቋንቋ አስተርጓሚ ባለመኖሩ መምህሩ የሚለውን ሳይሰሙ ክፍል ውስጥ የሚቀመጡ መስማት የተሳናቸው ተማሪዎችም ጥቂት አይደሉም።

በሀገራችን የኦቲዝም ተጠቂዎችን የሚቀበሉ ትምህርት ቤቶች ውስጥ በመሆናቸው የትምህርት ዕድል ለማግኘት ለዓመታት የሚጠባበቁ በርካታ ናቸው።

በሀገራችን ልዩ ትኩረት የሚሹ ተማሪዎች ከሌሎች ተማሪዎች ጋር ተቀላቅለው መማር የሚያስችላቸው የአካቶ ትምህርት ትግበራ ከተጀመረ ስነባብቷል።

በየትምህርት ቤቶች አነስተኛ ቁጥር ያላቸው የልዩ ፍላጎት ትምህርት ተማሪዎች ይኖራሉ። ተማሪዎቹም ዓይነ ስውራን፣ መስማት የተሳናቸውና የእንቅስቃሴ ችግር ያለባቸው ሊሆኑ ይችላሉ። እነዚህ ተማሪዎች ከሌሎቹ ጋር ተቀላቅለው መማራቸው የመገለል ስሜት እንዳያድርባቸው ልዩ ድጋፍ ሊደረግላቸው ይገባል። በመሆኑም መስማት ለተሳናቸው ተማሪዎች የምልክት ቋንቋ አስተርጓሚዎች እንዲቀጠሩላቸው፣ ዓይነ ስውራን ተማሪዎች የብሔረ ጠረጎም፣ ስታስከና ኬን እንዲቀርብላቸው፣ የእንቅስቃሴ ችግር ላለባቸው ተማሪዎች ደግሞ ተሽከርካሪ ወንበሮችና ሌሎች አስፈላጊ ድጋፎች ሊደረጉላቸው ይገባል።

የማየት፣ የመስማትና የእንቅስቃሴ ችግር ካለባቸው ተማሪዎች በተጨማሪ ያልታወቀ ችግር ያለባቸው፣ ወጣ ያለ ባህሪ የሚያሳዩ፣ ልዩ ተስፋዎች ያላቸው፣ ከመምህራንና ከተማሪዎች ጋር የሚጋጩ ተማሪዎችም በልዩ ፍላጎት ውስጥ የሚካተቱ ናቸው። በመሆኑም ልዩ ድጋፍ የሚፈልጉ መሆናቸውን ከግንዛቤ ውስጥ ማስገባት ያስፈልጋል።

አካቶ ትምህርት ብዙ ጥሩ ጎኖች ቢኖሩትም መስተካከል ያለባቸው ብዙ ተግዳሮቶች አሉት። መስተካከል ካለባቸው ነገሮች ዋናው የአመለካከት ችግር ነው። መምህራን፣ ወላጆችና ሌሎችም ባለድርሻ አካላት የልዩ ፍላጎት ተማሪዎች መማር እንደሚችሉና ትልልቅ ነገሮችን የማሳካት አቅም ያላቸው መሆናቸውን ማመን ይኖርባቸዋል።

እስከ ቅርብ ጊዜ ድረስ ዓይነ ስውራን፣ መስማት የተሳናቸው፣ የእንቅስቃሴ ችግር ያለባቸው፣ መናገር የማይችሉና የአእምሮ ዕድገት ውስንነት ያለባቸውን ልጆች ጓዳ ከመደበኛ ባለፈ ትምህርት ቤት የሚልኳቸው በጣት የሚቆጠቁ ዘመናዊ ወላጆች ብቻ ነበሩ። ባብዛኛው ራሳቸውን እንዲችሉ ስለማይደረጉም በአዋቂነት የዕድሜ ዘመናቸው እንኳ የቤተሰብ ጥገኛ ሆነው ለመኖር ይገደዳሉ።

በተጨማሪም ልዩ ድጋፍ የሚሹ ልጆች፣ ያለባቸውን ችግር ሥሪ ሳይሰጡ በጊዜ ለይቶ ማወቅ ያስፈልጋል። ወላጆች ሕፃኑ ማውራት፣ መዳህ፣ መሄድና ሌሎችንም ተፈጥሮአዊ ሂደቶች በወቅቱ አድርጓል ወይ የሚለውን በመከታተል፣ ልጆቻቸው የሚያሳዩትን ወጣ ያስ ባህሪ ተከታትለው መፍትሔ መፈለግ አለባቸው።

(ምንጭ፡- ሻሂዳ ሁሴን፣ ፍላጎታቸው ያልሞላ የልዩ ፍላጎት ተማሪዎች፣ ሪፖርተር ጋዜጣ፣ የካቲት 2009፣ ማሻሻያ ተደርጎበት የተወሰደ)

ድህረ ገጣብ ጥያቄዎች

- ፩. ከላይ የቀረበውን ምንባብ መሰረት በማድረግ ከታች የቀረቡትን ጥያቄዎች በጽሑፍ መሰቡ፡፡
  - ሀ. የምንባቡን መልዕክት ባጭሩ ግለፅ፡፡
  - ለ. የ11ኛ ክፍል ተማሪ የሆነችው ባለታሪክ ውጤቷ የተበላሸው በምን ምክንያት ነው?
  - ሐ. ማየት ለተሳናቸው ተማሪዎች የሚያስፈለጉት ዋና ዋና የትምህርት ቁሶች ምን ምን ናቸው?
  - መ. ብሬል መማር ለምን ይጠቅማል?
  - ሠ. የአካቶ ትምህርት ዓላማ ምንድን ነው? አብራርታችሁ ግለፅ፡፡
  - ረ. በምንባቡ መሰረት በየትምህርት ቤቱ የሚገኙ የልዩ ፍላጎት ተማሪዎች የመገለል ስሜት እንዳያደርገባቸው ምን መደረግ አለበት?
  - ሰ. የአካቶ ትምህርትን ውጤታማነት የሚያደናቅፉ ተግዳሮቶች ምንድን ናቸው?
  - ሸ. አንድ ህፃን ሲያድግ የሚያልፍባቸውን ተፈጥሯዊ የእድገት ሄደቶች ዘርዝራችሁ ግለፅ፡፡

፪. ከዚህ በታች የተሰጡትን ክምንጣቶች የወጡ ሀረጎች በራሳችሁ አባባል አስረዱ፡፡

- ሀ. በጣት የሚቆጠሩ
- ለ. ሥር ሳይሰድ
- ሐ. ወጣ ያለ
- መ. ተስፋ መቁረጥ
- ሠ. ትኩረት የሚሹ

ክፍል አራት፡ ቃሳት

፫. በምንጣቶ መሰረት በ”ሀ” ክፍል የተዘረዘሩትን ቃሳት በ”ለ” ክፍል ከተዘረዘሩት አውዳዊ ፍቻቸው ጋር አዛምዱ፡፡

<u>ሀ</u>	<u>ለ</u>
1. እይታ	ሀ. አቻ
2. ንዳ	ለ. ጥቂት
3. እርዳታ	ሐ. ችሎታ
4. ቀርባ	መ. ችግር
5. ውስን	ሠ. ልመና
6. መለማመጥ	ረ. ብርሃን
7. መቁረጥ	ሰ. ድጋፍ
8. እክል	ሸ. ቤት
9. እኩያ	ቀ. መቅዳት
10. ተሰጥኦ	በ. መወሰን

፬. ከዚህ በታች የተዘረዘሩት ቁሶች የሰዩ ፍሳሳት ተማሪዎች በመማር ሂደት የሚገለገሉባቸው ናቸው፡፡ በመሆኑም እነዚህ ቁሶች ምን እደነት እክል ሳስባቸው የሰዩ ፍሳሳት ተማሪዎች እንደሚያገለግሉ እና አገልግሎታቸው ምን እንደሆነ የመጀመሪያውን ምሳሌ መሰረት በማድረግ በጽሑፍ መሰረቱ፡፡

የቁሳቁስ ስም	የትኞቹ የልዩ ፍሳሳት ተማሪዎች ይጠቀሙበታል?	ቁሳቁሶቹ ለምን ይጠቅማሉ?
ብሬል	ማየት የተሳናቸው	የብሬል ወረቀቱን አጣብቆ ለመያዝና መስመር ጠብቀው እንዲፅፉ ያግዛቸዋል፡፡
ኬን		
የብሬል ወረቀት		
ስታይለስ		
ተሸከርካሪ ወንበር		
ክራንች		
የእይታ መነፅር		
ማዳመጫ መሳሪያ		

ክፍል ስምስት፡ ዩከፊት

ከልዩ ፍላጎት ተማሪዎች መካከል የኦቲዝም ተጠቂዎች ይጠቀሳሉ። ኦቲዝም ምንድን ነው? ከሦሥት እስከ አምስት አባላት ያሉት ቡድን በመመስረት የኦቲዝም በሽታ ምን ዓይነት ባህሪ እንዳለው ከተወያየችሁ በኋላ የተስማማችሁበትን ሀሳብ በጽሑፍ ግለፁ።

ክፍል ስድስት፡-ሰዋሰው

በአማርኛ ትክክለኛው የአረፍተ ነገር አወቃቀር ህግ (ቀመር) ባለቤት - ተሳቢ - ግስ በመባል ይታወቃል። ማንኛውም ትክክለኛ አረፍተ ነገርም የሚዋቀረው ይህን ቀመር መሰረት በማድረግ ነው።

ቃላት ለአረፍተ ነገር መመስረቻነት ሲውሉ የሚሰለፉበት የራሳቸው ቦታ አላቸው። በተሰለፉበት ቦታም የሚፈፀሙት ሰዋሰዋዊ ተግባር አላቸው። ይህን ሁኔታ ግልፅ ለማድረግ ከቃላት መካከል የስምና ግስን መሰለፊያ ቦታና በሚሰለፉበት ቦታ የሚፈፀሙትን ተግባር እንመልከት። ስም በአረፍተ ነገር ውስጥ መጀመሪያ ላይ፤ ወይም ከግስ በፊት መሐል ላይ ይሰለፋል። በአረፍተ ነገር መጀመሪያ ላይ ከገባ የሚፈፀመው ተግባር የአረፍተ ነገሩ ባለቤት ሆኖ ማገልገል ነው። በሚከተሉት አረፍተ ነገሮች ውስጥ ሰውና መምህር የሚሉትን ስሞች በአስረጅነት ተመልከቱ።

1. ሰው ለመጓጓዣነት ባቡር ሠራ።
2. መምህር ትውልድን ሲያንፅ ይኖራል።

ከላይ በቀረቡት ምሳሌዎች ውስጥ ሰው እና መምህር የሚሉት ስሞች በአረፍተ ነገሮቹ መጀመሪያ ላይ በመሰለፍ እንደ ባለቤት አገልግለዋል። በአረፍተ ነገሮቹ ውስጥ የተፈፀሙትን ተግባራትንም ሲፈፀሙ ይታያል። በሌላ በኩል ስሞች በአረፍተ ነገር ውስጥ ከግስ ቀድመው መሐል ላይ ሊገቡ ይችላሉ።

3. አንበሳ ነብርን ገደለ።
4. ልጅቱ ብርጭቆ ሰበረች።

በተራ ቁጥር 3 እና 4 በቀረቡት አረፍተ ነገሮች ውስጥ የተሰመረባቸው ስሞች የአረፍተ ነገሩ ተሳቢዎች ናቸው። ተሳቢ ማለት ተጠቂ፤ በግሉ የተገለፀውን ድርጊት ተቀባይ ማለት ነው። በዚህም መሰረት በጥያቄ ሦሥት ለተገለፀው የግድያ ድርጊት የተጠቃው (የሞተው) ነብር ሲሆን፤ በጥያቄ አራት በተገለፀው የሰበራ ድርጊትም የተሰበረው ብርጭቆ ነው። ድርጊቱን የፈፀሙት ደግሞ በአረፍተ ነገሮቹ መጀመሪያ ላይ በመግባት ባለቤት የሆኑት ስሞች ናቸው። ማለትም በተራ ቁጥር ሦሥት አንበሳ፤ በተራ ቁጥር አራት ደግሞ ልጅቱ የሚሉት ስሞች ድርጊቱን የፈፀሙ ባለቤቶች ናቸው።

ግስ በአረፍተ ነገር ውስጥ የሚሰለፈው ሁልጊዜም በአረፍተ ነገር መጨረሻ ላይ ነው። ከላይ ከአንድ እስከ አራት በቀረቡት ምሳሌዎች ውስጥ መጨረሻ ላይ የተሰለፉት ሁሉም ግሶች ናቸው። ግስ በአረፍተ ነገር መጨረሻ ላይ በመሰለፍ የአረፍተ ነገሩን አጠቃላይ ሀሳብ ያስራል። በዚህም ምክንያት ማሰሪያ አንቀፅ እየተባለ ይጠራል።

፩. ቀጥሎ የተሰጡትን ምሳሌዎች መሰረት በማድረግ ከታች የተሰጡትን የአገጣጠሙ ስህተት ያሰባቸው ስረፍተ ነገሮች በማስተካከል ስንደገፍ ዓፏቸው፡፡

ምሳሌ፡- .ሀ አዳኙ አንበሳውን ገደለው በጦር፡፡

ሲስተካክል፡- አዳኙ አንበሳውን በጦር ገደለው፡፡

ለ. የማንጎ ችግኝ ሰይፉ ተክለ፡፡

ሲስተካክል፡- ሰይፉ የማንጎ ችግኝ ተክለ፡፡

ሀ. ኢኮኖሚያዊና ማህበራዊ ቀውስ ሱስ ውስጥ ይከታል፡፡

ለ. ያስተሳሰብ ማንበብ አድማስን ያሰፋል ፡፡

ሐ. ለእንስሳት ደን መኖሪያነት ያገለግላል፡፡

መ. ታላቁ የህዳሴ ለኢትዮጵያ ግድብ ኩራት ነው፡፡

ሠ. በማስታረቅ ሽማግሌው የተጣሉ ሰዎችን ይታወቃሉ፡፡

ረ. አቶ ሰይፉ ሾፌር የከባድ መኪና ነው፡፡

ሰ. ዓላማ ዩኒቨርሲቲ ገብታ ህግ የልጅቱ ማጥናት ነው፡፡

ሸ. ኢትዮጵያ ያላት አገር የራሷ ፊደል ናት፡፡

ቀ. ወላጆች ማስተማር ልጆቻቸውን አለባቸው፡፡

የምዕራፍ ማጠቃለያ

“የሴቶች የትምህርት ተሳትፎ” በሚል ርዕስ የቀረበውን ጽሑፍ ተከትሎ ለቀረቡት የአዳምጦ መመለስ ጥያቄዎች ተገቢ መልሶች ተሰጥተዋል፡፡

የንባብ ክሂልን ለማስተማር የቀረበው ጽሑፍ ደግሞ “ፀሐይ እና ተግዳሮቶቿ” በሚል ርዕስ የቀረበ ነው፡፡ ፀሐይ ማየት የተሳናት የ11ኛ ክፍል ተማሪ ነች፡፡ እስከ 10ኛ ክፍል ድረስ ስትማር በከፍተኛ ትግል ነበር፡፡ ፀሐይ 11ኛ ክፍል ከገባች ጀምሮ ለማጥናትና ለፈተና ለመዘጋጀት እንድትችል የሚያነብላት ሰው እንደልብ ባለማግኘቷ በጣም ተቸግራለች፡፡ በዚህም ምክንያት “ብሬል” መማር እንዳለባትና “መቅረፀድምፅ” መግዛት እንዳለባት በቁጭት በማሰብ ላይ ነች፡፡ ሌሎች አካል ጉዳተኛ ተማሪዎችም ትምህርታቸውን ለመማር ሲቸገሩ ይስተዋላል፡፡ አካቶ ትምህርት እነዚህንና ሌችንም የልዩ ፍላጎት ተማሪዎች ችግር ለመፍታት ተቋቁሟል፡፡ ነገር ግን በአፈፃፀሙ ረገድ ከማህበረሰቡ አመለካከትና ከወላጆች ፈቃደኛ አለመሆን የተነሳ ተግዳሮቶች ገጥመውታል፡፡

የኦቲዝም ተጠቂዎችና ሌሎች ልዩ እገዛ የሚፈልጉ የልዩ ፍላጎት ተማሪዎችን ለማገዝ የሚያስፈልጉ ነጥቦች ተዘርዝረው በድርሰት መልክ ቀርበዋል፡፡

በሰዎስው ክፍል የአገጣጠሙ ችግር ያለባቸውን አረፍተ ነገሮች በማስተካከል ትክክኛ አረፍተ ነገር መመስረት ችለናል፡፡

የክስሳ ጥያቄዎች

1. የአካቶ ትምህርት ምንድን ነው ?
2. በአንድ ርዕሰ ጉዳይ ላይ ክርክር ለማድረግ ስንነሳ የምንከተላቸው ነጥቦች ምን ምን ናቸው?
3. “ፀሐይ” የተባለችው ገጸባህሪ 11ኛ ክፍል ስትደርስ ውጤቷ የተበላሸባት ለምንድን ነው ?
4. “ሥር ሰደደ፣ ተስፋ ቆረጠ” የሚሉትን አባባሎች ፍች በአረፍተ ነገር አሳዩ።
5. የአረፍተ ነገሮችን “ባለቤት” እና “ማሰሪያ አንቀጾች” ለይታችሁ ዓፉ።
  - ሀ. ማንበብ የአስተሳሰብ አድማስን ያሰፋል።
  - ለ. አቶ ሰይፉ የከባድ መኪና ሹፌር ነው።
  - ሐ. ፋጡማ እናቷን ትመስላለች።
  - መ. ልጁ ብርቱካን መመገብ ይወዳል።

ክፍል ሰባት፡- የግንዛቤ ማመሳከሪያ ነጥቦች

ከዚህ በታች በምዕራፍ የቀረቡትን የትምህርት ደዘቶች ምን ያህል ስንደተረዳችኋቸው ለማረጋገጥ የሚረዱ ማመሳከሪያ ነጥቦች ተዘርዝረዋል። በመሆኑም ዝርዝሮችን በጥንቃቄ በማንበብ፤ ተረድታችኋቸው ከሆነ ከፊትሰፊታቸው ባለው ሳጥን ውስጥ የ(V) ምስክት በማድረግ ስረጋገጡ። ያስተረዳችሁት ወይም የሚያጠራጥሩባቸው ከሆነ ግን በሳጥኑ ውስጥ የ(?) ምስክት በማድረግ ያስተረዳችኋቸውን ነጥቦች ደጋግማችሁ ክስሱ።

ተ.ቁ	ማመሳከሪያ ነጥብ	(√)	(?)
1	ካዳመጥኩት ምንባብ ዝርዝር መረጃዎችን ለይቻለሁ።		
2	በቀረበው ርዕሰ ጉዳይ ላይ ስርዓቱን ጠብቄ ተከራክሬያለሁ።		
3	ምንባቡን አንብቤ ጭብጥ ለይቻለሁ።		
4	የምንባቡን ይዘት ዘርዝራለሁ።		
5	ከምንባቡ ለወጡ ልዩልዩ ጥያቄዎች መልስ ሰጥቻለሁ።		
6	ለአዳዲስ ቃላት አውዳዊ ፍች ሰጥቻለሁ።		
7	በቀረበው ርዕሰ ጉዳይ ላይ ገላጭ ድርሰት ፅፌያለሁ።		
8	የተዘበራረቁ ቃላትን በማስተካከል አረፍተነገሮችን አስተካክያለሁ።		

ምዕራፍ ስድስት፡ የአካባቢ ጥበቃና የአየር ንብረት ሰውጥ

ከምዕራፍ የሚጠበቁ ውጤቶች

ተማሪዎች በዚህ ምዕራፍ የቀረበውን ትምህርት ካጠናቀቁ በኋላ፡-

- አዳምጣችሁ የምንባቡን ፍሬ ነገር በማስታወሻችሁ ትፅፋላችሁ።
- በቀረበው ርዕስ ጉዳይ ላይ ንግግር ታደርጋላችሁ።
- አንብባችሁ የምንባቡን ጭብጥ ትለያላችሁ።
- አንብባችሁ የምንባቡን ይዘት ታብራራላችሁ።
- ምንባቡን መሰረት በማድረግ ለቃላት ተመሳሳይ ፍቺ ትሰጣላችሁ።
- ድርሰት ትፅፋላችሁ።
- የምዕላድን ምንነት ትበይናላችሁ።
- የምዕላድ አይነቶችን ትለያላችሁ
- ከቃላት ውስጥ ነፃ እና ጥገኛ ምዕላዶችን ትለያላችሁ።

ክፍል ስንድ፡- ማዳመጥ

በረሃማነትን ስንከሳከስ

ሥልጠ 7 : የዓለማችንን የበረሃማነት ስጋትና የሰው ልጆችን ተፅዕኖ የሚያመለክት

ቀድሞ ማዳመጥ ጥያቄዎች

መምህራቸው “በረሃማነትን ስንከሳከስ” በሚል ርዕስ ስጭር ፅሁፍ ያነቡባችኋል። ምንባቡን ከማዳመጣችሁ በፊት ቀጥሎ የቀረቡትን ጥያቄዎች ከጓደኞቻችሁ ጋር በመወያየት በቃላትህ መልሱ፡-

1. በረሃማነት ምንድን ነው?
2. ለበረሃማነት መከሰት ምክንያቱ ምን ይመስላችኋል?
3. በረሃማነትን ለመቀነስ ምን ምን ተግባራትን ማከናወን አለብን?

ድህረ ማዳመጥ ጥያቄዎች

፩. ያዳመጣችሁትን ምንባብ መሰረት በማድረግ ከታች የቀረቡትን ጥያቄዎች በጽሑፍ መልሱ።

- ሀ. የፅሁፉን ጭብጥ ከሶስት በማይበልጡ አረፍተ ነገሮች ባጭሩ ግለፅ።
- ለ. በአየር ንብረት ለውጥ ምክንያት ሊከሰቱ የሚችሉትን ተፈጥሯዊ አደጋዎች ዘርዝራችሁ አስረዱ።
- ሐ. የአየር ንብረት ለውጥን ለመቀነስ ምን መደረግ አለበት? ቢያንስ ሁለት ነጥቦችን ጠቅሳችሁ አስረዱ።
- መ. ደኖች የአየር ንብረት ለውጥን የሚቆጣጠሩት እንዴት ነው?
- ሠ. የደን መጨፍጨፍ ምን ምን ጉዳዮችን እንደሚያስከትል ዘርዝራችሁ ግለፅ።

፪. ከዚህ በታች በቀረቡት ስረፍተ ነገሮች ውስጥ የሚገኙትን ክፍት ቦታዎች በሳጥኑ ውስጥ ከተሰጡት ቃላት መካከል እየመረጣችሁ በማስገባት የስረፍተነገሮቹን ሀሳብ ስሟሉ።

መዛባት	ለምነት	መጠን
የትሮፒካል	በምግብነት	መቆጣጠር
አእዋፍ	ካርቦን	ለመግታት
በምድር ወገብ		

ሀ. ደን ማልማት የአየር ንብረት ለውጥን _____ እና የአካባቢ ስርዓተ-ምህዳርን ለመጠበቅ ያስችላል።

ለ. የደን ልማት የአፈር መሸርሸርን በመከላከል የመሬትን _____ ይጠብቃል።

ሐ. ደን ለዱር እንስሳት እና _____ በመኖሪያነት እና _____ ያገለግላል።

መ. የአየር ንብረት ለውጥን ለመቀነስ የደን ጭፍጨፋን _____ ይገባል።

ሠ. ዛፍን በመትከል ሊከሰት የሚችል የአየር ሚዛን _____ ችግር ማስተካከል ይቻላል።

ረ. የአየር ንብረት ለውጥን ለመከላከል ከፍተኛ ሚና ያላቸው _____ አካባቢ የሚገኙ _____ ደኖች ናቸው።

ሰ. የአየር ንብረት ሲለወጥ የውሃ አካላት _____ ይቀንሳል።

ሸ. ዛፎች ሲቆረጡ _____ ወደከባቢ አየር ይለቀቃል።

ክፍል ሁለት: ንግግር

፩. የአየር ንብረት ለውጥን ለመቆጣጠር ከሚደረጉ ጥንቃቄዎች መካከል የደን ሀብትን ማልማትና መጠበቅ ዋናው ተግባር ነው። በመሆኑም የደን ሀብትን ማልማትና መጠበቅ የሚቻልባቸውን መንገዶች መሰረት በማድረግ በክፍል ውስጥ ንግግር አድርጉ። ከታች የቀረበውን ቢጋር ለንግግራችሁ በመነሻነት ተጠቀሙት፤

ደንን ለማልማት፡-

- ዛፍ መትከል
- በተራቆቱ ቦታዎች ችግኝ መትከል
- ተስማሚ ችግኞችን መምረጥ
- መንከባከብና መጠበቅ

፪. የተለያዩ የማህበረሰብ ክፍሎች በተለያዩ መንገዶች በመረዳዳት ሥራቸውን በጋራ ይሰራሉ። እናንተ በምትኖሩበት አካባቢ ሰዎች በባህላዊ መንገድ እየተረዳዱ ከሚያከናውኗቸው የስራ አይነቶች መካከል አንዱን በመምረጥ በቡድን ሆናችሁ ተወያዩ። በመቀጠልም ተወያይታችሁ የደረሳችሁበትን ማጠቃለያ በንግግር አቅርቡ።

ክፍል ሦስት: ንባብ

የተራቆተ አካባቢን ማስማት

የቅድመ ንባብ ጥያቄዎች

ምንባብን ከማንበባችሁ በፊት የሚከተሉትን ጥያቄዎች አጠገባችሁ ከተቀመጡ ተማሪዎች ጋር በመነጋገር መሰሉ።

- ሀ. በአካባቢያችሁ የተራቆቱ ቦታዎች አሉ? በምን ምክንያት የተራቆቱ ይመስላችኋል?
- ለ. የተራቆቱ አካባቢዎችን መልሶ ለመተካት የሚቻል ይመስላችኋል? እንዴት?

በአንድ በተራቆተ የገጠር ተራራማ ክፍል የሚኖሩ ማህበረሰቦች አካባቢያቸው ለረጅም ጊዜ በመታረሱና ለምኑቱ በመቀነሱ ምክንያት ምርት አልሰጥ ስላላቸው አርሶአደሮች ተቸግረዋል። የሚዘሩት እህል አልፎአልፎ በሚጥለው ዝናብ በጉርፍ ይወሰድባቸዋል። በቢጋ ወቅት እንስሶቻቸው የሚጠጡት ውኃ አያገኙም። የሙቀት መጠኑም ከለመዱት የተለየ ሆኖባቸዋል። በአካባቢያቸው የሚገኘው የምንጭ ውኃ መጠኑ እየቀነሰ መጥቷል። በዚህም ምክንያት የመንደሩ ሰዎች ውኃ ለመቅዳት በማለዳ ሄደው የሚመለሱት ቀትር ላይ ነው። በአጠቃላይ የነዋሪዎቹ ችግሮች ከዕለት ወደዕለት እየተበራከቱ ናቸው። ነዋሪዎቹም ችግሩን መፍታት ባለመቻላቸው እንዲሁ ፈጣሪያቸውን እያማረሩ ይኖራሉ።

ይህ ጉዳይ የአካባቢ እንክብካቤና ጥበቃ ባለሙያ የሆነችውን ሠራተኛ እያሳሰባት መጣ። አንድ ቀን የአካባቢውን ነዋሪዎች ለማወያየት ስብሰባ ጠራች። ነዋሪዎቹም የስብሰባውን ሰዓት አክብረው ተገኙ። ባለሙያው የመወያየው ርዕሰጉዳይ የአካባቢ ልማት መሆኑን አስተዋወቀች።

ከዚያም ንግግሯን እንዲህ በማለት ቀጠለች። «እንደምታዩት በአካባቢው የሚታይ ሳርም ሆነ ቅጠል የለም። የአንዳንድ አርሶአደሮች ከብቶች የሚገጡት ሳር የለም። እኛም የመጠጥ ውኃ እንደልባችን ማግኘት አልቻልንም። በአጠቃላይ የአካባቢው የድሮው ልምላሜ አሁን የለም። የችግሩ ፈጣሪዎች እኛው ራሳችን ስለሆንን መፍትሔውንም ራሳችን መፈለግ አለብን። ስለዚህ አካባቢውን ወደነበረበት ይዞታ ለመመለስ የራሳችንን ጥረት ማድረግ ይኖርብናል» በማለት ገለጸች።

የንባብ ጊዜ ጥያቄ

1. በተራቆተ አካባቢ የሚኖሩ ማህበረሰቦች በረሃማነትን ለመከላከል ምን ምን ተግባራን ማከናወን አለባቸው?

ተሰብሳቢዎችም የየራሳቸውን ሀሳብ ስንደብረዋል። ሀሳባቸውን ከተለዋወጡ በኋላ የመጀመሪያ ሥራቸው በዝናብ እየታጠበ የሚሄደውን አፈር ሰብስቦ ለመያዝና ርጥበትን ጠብቆ ለማቆየት ችግኝ አፍልተው መትከል እንዳለባቸው ተስማሙ። በዚህ ሥራም ሁሉም የማኅበረሰቡ አባላት መሳተፍ እንዳለባቸው ተነጋገሩ። በመጨረሻም ሥራውን ለመጀመር ቀጠሮ ይዘው ተለያዩ።

በቀጠሮው ቀን ዕድሜው ለሥራ የደረሰ ሁሉ ለሥራው አስፈላጊ የሆኑ እንደአካፋ፣ ዶማ፣ ወዘተ. ያሉትን መሣሪያዎች ይዘው በቦታው ተገኙ። በመጀመሪያ ምን አይነት ችግኝ ማፍባት እንዳለባቸው ከባለሙያው ትምህርት ወሰዱ። ለችግኝ ማፍያ የሚሆን ቦታና መደብ አዘጋጁ። ችግኙ እንዳይደርቅ በአቅራቢያው ያለቸውን የምንጭ ውሃ ለመጠቀም በጥልቀት ቆፈሩና በዙሪያው ካብ ካቡ፤ ተራ በተራ ችግኙን መንከባከብ እንዳለባቸው ተመካከሩ። በተራራው ላይም አልፎ አልፎ ስርዓት አዘጋጁ፤ ይህንን ሁሉ አድርገው የችግኝ መንከባከብ ተግባርና ሃላፊነት ተከፋፍለው ተለያዩ።

ችግኝ ተከላው ከመካሄዱ ቀደም ብሎ የተወሰኑት ነዋሪዎች ለችግኝ መትከያ ጉድጓድ ቆፈሩ። በቀጠሯቸው መሠረት ክረምት በገባ በሁለተኛው ሳምንት ለነዋሪዎቹ በሞቲሞባል ጥሪ ተላለፈ። በስምምነታቸው መሠረት ሁሉም ነዋሪዎች ከችግኝ ጣቢያው የሚችሉትን ያህል ችግኝ በመያዝ ወደተራራው ስጧቸው። ከተራራው ላይ እንደደረሱም በአስተባባሪዎች አማካይነት የሥራ ክፍፍል አደረጉ። የተወሰኑት ችግኝ ሲያቀርቡ ሌሎች ተቆፍሮ በተዘጋጀው ጉድጓድ ውስጥ ችግኝ መትከል ጀመሩ። በዚህ ሁኔታ ተረዳድተው ያለምንም ድካም የተለያዩ ችግኞችን ተከሉ። በመጨረሻው ቀን የችግኝ ተከላው ሥራ እንደተጠናቀቀ ለአጭር ጊዜ በመወያየት «ችግኝና ሕጻን እንክብካቤን ይወዳል» በሚለው አባባል መሠረት ተራ ገብተው ችግኞችን ለመንከባከብ ወሰኑ።

ችግር አስተምሯቸዋልና ሁሉም የተሰጣቸውን ኃላፊነት ለመወጣት ጥረት አደረጉ። በአካባቢው የሚገኙ የቤት እንስሳትም ወደችግኙ እንዳይሄዱ ለማድረግ እንዲሁም ጭፍጨፋ እንዳይካሄድ የመተዳደሪያ ጸንብ አወጡ። የአካባቢ እንክብካቤና ጥበቃ ባለሙያዎች ችግኞቹ ከተተከሉ በኋላ ክትትል ማድረጓን አላቋረጡም።

በዚህም መሠረት ችግሩ አድጎ ጥብቅ ደን ሆነ። ካመታት በኋላ አካባቢው ለምቶ ለዓይን ማረፊያ ሆኗል። በአካባቢው ይከሰት የነበረው ጉርፍ ቀንሷል። አፈሩም ለምነቱን ጨምሯል። ውኃም እንደልብ ማግኘት ተችሏል። እንስሳትም ከቤት እየዋሉ የሚዘጋጅላቸውን ሙሉ እንደልብ ማግኘት ችለዋል። የአካባቢው ነዋሪዎችም የእርከን ሥራና የችግኝ ተከላን ጥቅም በመረዳት በየጓሯቸውና በየእርሻቸው ተግባራዊ እያደረጉት ይገኛሉ።

(አብክመ አካባቢና ደን ጥበቃ ባለስልጣን፣ ስኬታማ የደን ልማትና ጥበቃ ተሞክሮ፣ የካቲት፣ 2013። ማሻሻያ ተደርጎበት የተወሰደ)

ድህረ ንባብ ጥያቄዎች

፩. ከዚህ በታች የቀረቡትን ጥያቄዎች በምንባቡ መሰረት አብራርታችሁ በጽሑፍ መሰጡ።

ሀ. ከላይ የቀረበው ጽሑፍ የሚያስተላልፈውን መልዕክት ባጭሩ ግለፁ።

ለ. ነዋሪዎቹ ውሀ ለመቅዳት በማለዳ ሄደው ቀትር ላይ የሚመለሱት ለምን ይመስላችኋል?

ሐ. የእርሶአደሮቹ ምርት የቀነሰው በምን ምክንያት ነው? አብራርታችሁ ግለጹ።

መ. የአካባቢ ጥበቃ ባለሙያዎ “የችግሩ ፈጣሪዎች እኛው ራሳችን ነን” ስትል ምን ማለቷ ነው?

አብራርታችሁ ግለፁ።

ሠ. ነዋሪዎቹ ባደረጉት ስብሰባ በመጀመሪያ የተስማሙት ምን ለማድረግ ነው?

ረ. ነዋሪዎቹ በተራራው ላይ እርከን የሰሩት ለምን ይመስላችኋል? አብራርታችሁ ግለጹ።

ሰ. “ችግኝ እና ህፃን እንክብካቤ ይወዳል” የሚለውን አባባል አብራሩ።

፪. ከዚህ በታች ከምንባቡ የተወሰዱ ሰዩ ሰዩ ሀሳቦች ተዘርዝረዋል። እነዚህን ሀሳቦች፡-

- ለልማት መነሻ ምክንያት
  - ችግኝ ለመትከል ቅድመ ዝግጅት
  - ችግሩ እንዳይደረቅ የተደረገ ጥንቃቄ እና
  - ከልማት የተገኘ ውጤት
- በማለት መልሱ።

ለምሳሌ፡-

ሀ. የግብርና ምርት መቀነስ

ለልማት መነሻ ምክንያት ነው።

ለ. ችግኝ ማፍያ ቦታ ማዘጋጀት

ችግኝ ለመትከል ቅድመ ዝግጅት ነው።

1. የመሬት መራቆት _____

2. ችግኝ መትከያ ጉድጓድ መቆፈር _____

3. መተዳደሪያ ደምብ ማውጣት_____
4. የእንስሳት መኖ መጨመር_____
5. የእርከን ሥራ ማከናወን_____
6. የግጦሽ ሣር እጥረት_____
7. የውሀ እጥረት መከሰት_____
8. ምንጭ ማጎልበት_____
9. ችግኝ ማፍላት_____
10. ጥብቅ ደን መፍጠር_____
11. የአፈር ለምነት መጨመር_____
12. እንስሳት ወደ ችግኝ እንዳይሄዱ ማድረግ_____
13. ችግኝ እንዳይደርቅ መንከባከብ_____
14. የአፈር ለምነት መቀነስ_____
15. ችግኝ መትከል_____

ክፍል ስራት: ቃላት

፩. በ”ሀ” ክፍል የተዘረዘሩትን ቃላት በ”ለ” ክፍል ከተዘረዘሩት ተቃራኒዎቻቸው ጋር ስዛምዱ፡፡

<u>ሀ</u>	<u>ለ</u>
1. ማለዳ	ሀ. እንግዳ
2. ተራራ	ለ. ነቀለ
3. አልፎአልፎ	ሐ. ዛፍ
4. የተለመደ	መ. ምሽት
5. ምርት	ሠ. ያልዳበረ
6. ልምላሜ	ረ. ገለባ
7. ችግኝ	ሰ. ልቅ
8. ጥብቅ	ሸ. ሜዳ
9. ተክለ	ቀ. ድርቅ
10. ለም	በ. ዘወትር

፪. በምንባቡ መሰረት ከታች ለቀረቡት ቃላት አገባባዊ ፍች ስጡ፡፡

ሀ. የሚግጡት	ረ. እርከን
ለ. እንዲሁ	ሰ. ጥሩምባ
ሐ. አንፀባረቁ	ሸ. አመሩ
መ. ማፍላት	ቀ. ደንብ
ሠ. ካብ	በ. መኖ

ክፍል ስምስት፡ ዩክራይን

፩. በሀገራችን ከሚገኙት አራት ወቅቶች መካከል አንዱን መሰረት በማድረግ የወቅቶቹን ትክክለኛ ባህሪ የሚገልፅ መግቢያ፣ ሀተታ እና መደምደሚያ ያለው ድርሰት ፃፉ፡፡

ክረምት፡-	የውሃ ወር
	ቀዝቃዛ ወቅት
ፀደይ፡-	የነፋስ ወቅት
	የአበባ ወቅት
በጋ፡-	አዝርት የሚደርቅበት
	እህል የሚወቃበት
	የሙቀት ወቅት
በልግ፡-	የቡቃያ ወቅት
	ዝናብ የሚጀምርበት ወቅት

ክፍል ስድስት፡ ሰዋስው

ምሳሌ

ምዕላድ የምንለው ትርጉም አዘል የሆነና አነስተኛ ወደሆኑ ትርጉም አዘል ክፍሎች ሊሸነሽን የማይችል የመጨረሻ ትርጉም አዘል ንዑስ አህድ ነው፡፡ ለምሳሌ “በግ” የሚለውን ቃል ወስደን ምዕላድን በምሳሌ እንመልከት፡፡ “በግ” በመጀመሪያ ትርጉም ያለው (አንድን የቤት እንስሳ የሚያመለክት) አህድ ነው፡፡ ሁለተኛ ይህ አሃድ አነስተኛ ወደሆኑ ትርጉም አዘል ክፍሎች ሊከፈል አይችልም፡፡ እንክፈለው ብንል እንኳን የምናገኘው ትርጉም የሌላቸውን ተናጠላዊ ድምፆች ነው፡፡ ስለዚህ ሁለቱን የምዕላድ መለኪያ መስፈርቶች በማሟላቱ “በግ” ምዕላድ ነው፡፡

በተመሳሳይ አካሄድ “በጋችን” የሚለውን አሀድ ስንመለከት፤ በመጀመሪያ ትርጉም አዘል ነው። ይሁን እንጂ ምዕላድ ለመባል ከሱ በታች ወደሆኑ አነስተኛ ትርጉም አዘል አሃዶች አለመከፈሉ መረጋገጥ አለበት። ይህንን ስናደርግ ቃሉ “በግ” እና “-አችን” ተብሎ ሊከፋፈል የሚችል በመሆኑ ቃል እንጂ ምዕላድ አይደለም።

በአንፃሩ “በግ” እና “-አችን” የሚሉት አሃዶች ትርጉም ኖሯቸው ከነሱ ወደአነሱ ትርጉም አዘል አሃዶች ልንከፋፍላቸው ስለማንችል ምዕላድ ናቸው። ሆኖም ሁለቱ ምዕላዶች ልዩነት አላቸው። “በግ” ራሱን ችሎ የሚቆም ሲሆን፤ “-አችን” ግን እንደ “በግ” ባሉ አሃዶች ላይ ካልተቀጠለ በስተቀር ትርጉም መያዝና ራሱን ችሎ መቆም አይችልም። ስለዚህም እንደ “በግ” የመሳሰሉ ምዕላዶች ራሳቸውን ችለው ስለሚቆሙ ነፃ ምዕላድ ሲባሉ፤ እንደ “-አችን” ያሉት ደግሞ ራሳቸውን ችለው ስለማይቆሙ ጥገኛ ምዕላድ ይባላሉ።

(ባዩ ይማም፣ የአማርኛ ሰዋስው፣ 2000፣ ገፅ 73 መጠነኛ ለውጥ ተደርጎበት የተወሰደ)

፩. ከዚህ በታች በቀረቡት ቃላት ውስጥ የሚገኙትን ምዕላዶች ነፃ እና ጥገኛ ምዕላድ በማስተካከል መሰብሰብ።

ምዕሌ:- ቃል	ነፃ ምዕላድ	ጥገኛ ምዕላድ (ምዕላዶች)
ላሞቻቸው	ላም	-አች -አቸው
ስለሀገር	ሀገር	ስለ-

ሀ. ወንድሜ

ሰ. ፍየልዋ

ለ. ሸሻችሁት

ሸ. አገኘቻቸው

ሐ. ከሴቶች

ረ. በረኛው

መ. ውይይታችን

በ. በሰላሙ

ሠ. መሄዱ

ቀ. ስለትምህርቱ

፪. ከዚህ በታች የቀረቡትን ነፃ እና ጥገኛ ምዕላዶች በማጣመር ቃላት መስርቱ።

ሀ. የ-ቤተሰብ-አችን

ረ. ጥናት-አዊ

ለ. ድምበር-ተኛ

ሰ. ሰብር-ኦ-አል

ሐ. ሆድ-አም-አች

ሸ. አይ-ት-ሄድ-ም

መ. ድርቅ-አሽ

ቀ. እን-ሰጥ-አችሁ-አል-ሽን

ሠ. ስለ-እናት-አችን

በ. ትርፍ-አማ-ው

፫. ከዚህ በታች የተሰጡትን ጥገኛ ምዕላዶች ከታች በቀረቡት ቃላት ላይ በመቀጠል የተሰያዩ ቃላትን መስርቱ፡፡

መስራች ቅጥዎች		
-ነት	-አም	-አማ
-ኸኛ	-አዊ	
ሀ. ወተት	ረ. ልብ	
ለ. ድንጋይ	ሰ. አሸዋ	
ሐ. ልጅ	ሸ. ዜጋ	
መ.በር	ቀ. ሰማይ	
ሠ. ዘመን	በ. ፈረስ	

የምዕራፍ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ የማዳመጥና የመናገር ክሊሎችን ለማስተማር የቀረበ ምንባብን ጭብጥ አሳጥሮ ማቅረብን የሚመለከት ልምምድ ተደርጓል፡፡ በዐረፍተ ነገር ውስጥ የተተውትን ባዶ ቦታዎች ተገቢ ቃላትን በመምረጥ አሟልቶ መፍ፣ ጅምር ሃሳቦችን መነሻ በማድረግ በየአካባቢው ያሉ ልዩ ልዩ የህብረተሰብ ክፍሎች በባህላዊ መንገድ እየተረዳዱ ከሚያከናውኗቸው ተግባራት መካከል አንዱን በመምረጥ የቡድን ወያይነት ተደርጎ ለክፍሉ ተማሪዎች በንግግር ቀርቧል፡፡

ማንበብ የሚለው ትምህርት ክፍል ትኩረቱ የተራቆተ አካባቢን ማልማትን የሚመለከት ሲሆን የጽሑፍን መልዕክት ባጭሩ ለመግለጽ ጥረት ተደርጓል፡፡ ከምንባቡ የተወሰዱ ሃሳቦችን በመጠቀም ጅምር ዓረፍተ ነገሮች ተሟልተው ቀርበዋል፡፡ ለቃላት ተቃራኒና አገባባዊ ፍች ተሰጥቷል፡፡ መፍ በሚለው የትምህርት ክፍል ደግሞ የወቅቶችን ትክክለኛ ባህሪ የሚገልፅ መግቢያ፣ ሀተታ እና መደምደሚያ ያለው ድርሰት ተጽፏል፡፡ ሰዋስው የምዕራፉ የመጨረሻ ክፍል ሲሆን ስለ ምዕላድ ምንነት እና አይነቶቹ በመረዳት በቃላት ውስጥ የሚገኙ ልዩ ልዩ የምእላድ አይነቶች ተተንትነዋል፡፡

የክስሳ ጥያቄዎች

1. በረሃማነትን እንዴት መከላከል ይቻላል?
2. በአካባቢያችሁ ያሉ ልዩ ልዩ ባህላዊ የመረዳጃ መንገዶችን ዘርዝሩ፡፡
3. ባህላዊ የመረዳጃ አይነቶችን አስመልክቶ ያያችሁትን ገጠመኝ የሚመለከት አንድ ድርሰት ፃፉ፡፡
4. አምስት ውስብስብ ቃላትን በመምረጥ በውስጣቸው ያሉትን ነፃና ጥገኛ ምዕላዶች ተንታናችሁ አሳዩ፡፡

ክፍል ስባት:- የግንዛቤ ማመሳከሪያ ነጥቦች

ከዚህ በታች በምዕራፍ የቀረቡትን የትምህርት ደዘቶች ምን ያህል እንደተረዳችሁ ለማረጋገጥ የሚረዱ ማመሳከሪያ ነጥቦች ተዘርዝረዋል። በመሆኑም ዝርዝሮቹን በጥንቃቄ በማንበብ፤ ተረድታችሁ ከሆነ ከፊትሰፊታቸው ባለው ሳጥን ውስጥ የ(V) ምልክት በማድረግ ስረጋግጡ። ያልተረዳችሁት ወይም የሚያጠራጥሩት ከሆነ ግን በሳጥኑ ውስጥ የ (?) ምልክት በማድረግ ያልተረዳችሁትን ነጥቦች ደጋግማችሁ ክስሱ።

ተ.ቁ	ማመሳከሪያ ነጥብ	(√)	(?)
1	ያዳመጥሁትን ምንባብ ፍሬ ነገር በማስታወሻዬ ፅፌያለሁ።		
2	በቀረበው ርዕስ ጉዳይ ላይ ስርዓቱን ጠብቄ ንግግር አድርጌያለሁ።		
3	ካነበብሁት ምንባብ ጭብጡን ለይቻለሁ።		
4	ያነበብሁትን ምንባብ ይዘት አብራርቻለሁ።		
5	ከምንባቡ ለወጡ ቃላት ተመሳሳይ ፍች ሰጥቻለሁ።		
6	በቀረበው ርዕስ ድርሰት ፅፌያለሁ።		
7	የምዕላድን ምንነት ተረድቻለሁ።		
8	የምዕላድ አይነቶችን ለይቻለሁ።		
9	ከቃላት ውስጥ ነፃ እና ጥገኛ ምዕላዶችን ለይቻለሁ።		

ምዕራፍ ስዊት፡ በሰዓት ውስጥ ስንድነት

ከምዕራፍ የሚጠበቁ ውጤቶች

ተማሪዎች በዚህ ምዕራፍ ስር የቀረበውን ትምህርት ካጠናቀቁ በኋላ፡-

- እያዳመጣችሁ ማስታወሻ ትይዛላችሁ፡፡
- አዳምጣችሁ ጥያቄዎችን በቃል ትመልሳላችሁ፡፡
- በቀረበው ርዕስ ጉዳይ ላይ ውይይት ታደርጋላችሁ፡፡
- ምንባቡን በፀጥታ በማንበብ ጭብጡን ትለያላችሁ፡፡
- ካነበባችሁት ምንባብ ዝርዝር መረጃዎችን ታወጣላችሁ፡፡
- ለቃላት ተመሳሳይ እና ተቃራኒ ፍቺ ትሰጣላችሁ፡፡
- በመረጣችሁት ርዕስ ላይ ገላጭ ድርሰት ትፅፋላችሁ፡፡
- የአረፍተ ነገር ባለቤትን ለይታችሁ ታወጣላችሁ፡፡
- የአረፍተ ነገር ግስን ለይታችሁ ታወጣላችሁ፡፡
- የፈለገዎት አነጋገሮችን ፍቺ ታስረዳላችሁ፡፡

ክፍል ስንድ፡- ማዳመጥ

የዘይቤ ብሔረሰብ ባህላዊ ጋብቻ

ተማሪዎች! መምህራችሁ “የዘይቤ ብሔረሰብ ባህላዊ ጋብቻ ” በሚል ርዕስ አንድ አጭር ጽሁፍ ያነበላችኋል፡፡ ምንባቡን በጥሞና ካዳመጣችሁ በኋላ የሚከተሉትን ጥያቄዎች በቡድን እየሆናችሁ በመወያየት መልሱ፡፡

ቅድመ ማዳመጥ ጥያቄዎች

1. ባህላዊ ጋብቻ ሲባል ምን ማለት ነው?
2. በአካባቢያችሁ ባህላዊ ጋብቻ ሲከናወን አይታችሁ ታውቃላችሁ? እስኪ ስለክንወኑ የምታስታውሱትን ለመምህራችሁ በቃል ንገሯቸው፡፡

ድህረ ማዳመጥ ጥያቄዎች

ባዳመጣችሁት ምንባብ መሰረት ቀጥሎ የተሰጡትን ጥያቄዎች በቃል መልሱ፡፡

1. የሰው ልጅ በህይወት ዘመኑ ስንት የህይወት ዑደቶችን ያልፋል?
2. የመቀላቀያ ሥነ ስርዓት በሚያካሂዱበት ጊዜ ምን ምን ተግባራት የሚከናወኑ ይመስላችኋል?

3. የመጨረሻው የሰው ልጅ የህይወት ዑደት ምን ይባላል? በዚህ ደረጃ የሚፈፀምን አባይት ክዋኔ አስረዱ።
4. የዘይሴ ብሔረሰብ የሚገኘው የት ነው?
5. በዘይሴ ብሔረሰብ ስንት የባህላዊ ጋብቻ አይነቶች ይገኛሉ?
6. የልጁንና የልጅቷን ተሳትፎ የማይጠይቀው የትኛው የጋብቻ አይነት ነው?
7. ልጅቷ እንደተጠለፈች ወደአሳቻ ቦታ የምትወሰደው በየትኛው የጋብቻ ዐይነት ነው? ለምን?
8. ዕድሜው በጣም አጭር የሆነ ጋብቻ ምን ይባላል?
9. በልጅቷ ፍቃድ ብቻ የሚፈፀም ጋብቻ አይነት ምን ይባላል? የዚህ ምክንያቱ ምንድነው?
10. ያዳመጣችሁት ጽሁፍ ፍሬ ሀሳብ ምንድን ነው?

ክፍል ሁለት: ንግግር

በአካባቢያችሁ ስለሚከናወኑ የጋብቻ አይነቶች በቡድን ሆናችሁ ተወያዩ። ቀጥሎም ወጣቶች ጥሩ የጋብቻ ህይወት እንዲኖራቸው ትዳራቸውን በቤተሰብ ምርጫ መመስረት አለባቸው ወይንስ በራሳቸው ምርጫ በሚሉት ሀሳቦች ላይ በቡድን እየሆናችሁ በክፍል ውስጥ ክርክር አድርጉ።

ክፍል ሦስት: ንባብ

ተበቺሳ

የቅጽመ ንባብ ጥያቄዎች

1. በአካባቢያችሁ ወጣቶች ለብቻቸው ተገናኝተው ሲጫወቱ አይታችሁ ታውቃላችሁ?
2. ወጣቶች እንዲሰባሰቡ የሚያደርጓቸው ተግባራት ምንድን ናቸው? በቃላችሁ ለመምህራችሁ ተናገሩ።

የተፈጥሮ ልምላሜ የታደለ አካባቢ ነው። «ስምን መላክ ያወጣዋል» እንዲሉ ስሙም ለሚ ይሰኛል። በደቡብ ወሎ ዞን በከለላ ወረዳ የሚገኝ ገጠር ነው። የዚህ አካባቢ ሴቶች መልክ መልካሞች ናቸው። በተለይ የልጃገረዶቹ ውበት ልብ ይሰርቃል። የሚያጌጡት በተፈጥሮ ውበታቸው ነው። ዞማ ፀጉራቸው ጋሜ፣ ሳዱላ፣ ኮልኮሎ፣ ወዘተ.. በሚባሉ የአሰራርና የአለጫጫ ስልቶች ይበጃጃል። አልፎ አልፎ ቅቤ በአደስ ይቀባል እንጂ ሌላ ዘመን አመጣሽ ቅባትና ተኩስ አያውቅም። ብዙዎቹ ኮረዳዎች ጠያይሞችና ወዛሞች ናቸው። በአካባቢው አገላለጽ «እርጥብ ልምጭ» ይመስላሉ። በጠይም ፊታቸው ላይ እንደፈርጥ የሚያንፀባርቀው ውብ አይናቸው ትዳር ከመያዛቸው በፊት ኩል አያዘወትሩም። ከብርና ከነሀስ የተሰሩ መስቀሎች ድምብሎዎች በጥቁር የሐር ክር ለክተው መለል ባለው አንገታቸው ላይ ያስራሉ። ማርዳ ተጨምሮባቸው በደረታቸው ላይ ደረጃ በደረጃ የሚኮለኩሉት መስቀሎችና ድምብሎዎች ጎንበስ ቀና ባሉ ቁጥር በጡታቸው መሀል ድብብቆሽ ሲጫወቱ ይውላሉ። ብዙውን ጊዜ የሚለብሱት ቀሚስ በሰፈር ጥበበኛ የተሾመነ ሽብሽቦ ነው። ትዳር ከመመስረታቸው በፊት ግን መቀነት አይታጠቁም ።

የንባብ ጊዜ ጥያቄዎች

የለሚ ወጣቶች ከፍቅረኞቻቸው ጋር ሲገናኙ የሚያከናውኗቸው ተግባራት ምን ምን ይመስላችኋል?

የለሚ ማህበረሰብ እነዚህ ኮረዳዎች የተፈጥሮ ውበታቸውን እንዲጠቀሙበት የሚያደርግና በጎ ጎጥ የላቀ ወንዝ በቀል ባህል አለው። የአካባቢው ኮረዳዎች ትዳር ከመያዛቸው በፊት ከመፈሰሱ ጉብል ጋር የከንፈር ወዳጅነት ግንኙነት የመመስረት ሙሉ ነፃነት አላቸው። ከከንፈር ወዳጆቻቸው ጋር የሚገናኙባቸው በርካታ አጋጣሚዎች አሉ። ከነዚህም መካከል አክርማ ቀጨታ ፣ እንጨት ሰብራ ፣ ኩብት ለቀማ፣ ልብስ አጠባ፣ ጥምቀት፣ እንቁጣጣሽና «ተበቺሳ» ጥቂቶች ናቸው። ከነዚህ የመገናኛ አጋጣሚዎች ግጥም የማይደረደርበት ወይም የማይዘምበት ፣ እንጉርጉሮ ወይ ዘፈን የሌለበት አይገኝም። ለለሚ ኮረዳዎች ሙዚቃ ሕይወታቸው ነው። የአካባቢው ማሕበራዊ ሕይወት በሙዚቃ ኃይል የሚንቀሳቀስ ነው። የሚመስለው። ኮረዳዎቹ በየአጋጣሚው የሚጫወቷቸው አጥንት ሰርስረው ዘልቀው ሥሜትን የሚሞግቱ ውብ ዜማዎች አሏቸው።

የአንድ ሰፈር ኮረዳዎች ተጠራርተው አክርማ ቀጨታ ወይ እንጨት ሰብራ ወይ ኩብት ለቀማ በሚሄድበት ጊዜ በዚያ አውላላ ሜዳ ላይ ድምፃቸውን ከፍ አድርገው በሕብረት ሲያዜሙ እንኳን የከንፈር ወዳጆቻቸውን ወፎችን ይጠራሉ። በነዚህ አጋጣሚዎች ብዙውን ጊዜ የከንፈር ወዳጆቻቸውን የሚያሞግሱ ግጥሞችን ነው የሚያዜሙት እንደሚከተለው ያሉትን፡-

- አይኑን በቀጫጭን የተኳኳለው፤
- ጥርሱን ጎራማይሌ የተወቀረው፤
- እንደነብር ጅራት የሚወራጨው፤
- እንዴት ነው ጠይም ልጅ ለሚ ላይ ያለው?
- ኸረ ጠይም ጠይም ጠይም እትውደዱ፤
- እኔን አታዩም ወይ ሲጠፋኝ መንገዱ፤
- ይሄ ወንዛወንዙ ያበቅላል እንዴት፤
- ያካል መጨረሻ ጠይም ልጅ መውደድ፤
- ጠይም ወዶ ወዶ በቀይ ሲመለስ፤
- ሆድ ይበረብራል ጠጅ እንደቀመሰ።

የከንፈር ወዳጅ ከሚገናኙበት አጋጣሚ ሁሉ የተለየ ግምት የሚሰጠው ለተበቺሳ ነው። (ተበቺሳ ከኦሮሚኛ የተወሰደ ቃል ሲሆን ትርጉሙም አጫውት ማለት ነው።) ተበቺሳ የሚባለው ድግስ ከሚጀመርበት ዕለት ጀምሮ የአካባቢው ኮረዳዎችና ጎረቤቶች ማታ ማታ እየተሰባሰቡ ሲጨፍሩ የሚያድሩበት አጋጣሚ ነው። ልዩ የሚያደርገው ቤተሰብ «እባካችሁ ልጆችንን ታጫውትልን» የሚል

መልእክት አስይዞ በየሰፈሩ ልጅ በመላክ ኮረዳዎችን ይለምናል። የኮረዳዎቹ ወለጆች ያለማመንታት ይፈቅዱላቸዋል። ኮረዳዎቹም ሲዘገጃጁ ውለው ምሽት ላይ ለጫወታቸው ማድመቂያ የምትሆን አታሞ እየያዙ ወደ ደጋሾቹ ቤት ይሄዳሉ። ጫወታው ሲጀምር ኮረዳዎቹ ክብ ሰርተው አታሟቸውን እየመቱ በሚስረቀረቅ ድምጽ በሕብረት ያዜማሉ፤ እስክስታም ይወርዳሉ። የአታሞ ድምጽ ሰምተው ከየመንደሩ የመጡት ጎረቤቶች ደግሞ ራሳቸውን ላለማስለየት ለአይናቸው ብቻ ቀዳዳ በመተው በጋቢያቸው ተሻፋፍነው ዳላቸውን ትከሻቸው ላይ አንግሰው ከኮረዳዎቹ ጀርባ በቡድን በቡድን ይቆማሉ። ከዚያም ኮረዳዎቹ የሚያዜሙት ግጥም ቤት በደፋ ቁጥር በጉርናና በሚያስገመግም የአንበሳ ድምጽ በህብረት ያገላሉ። በዚህ አኳኋን አንድዙር ጭፈራ እንዳለቀ ጎረቤቶች የከንፈር ወዳጆቻቸውን እጅ በመያዝ እየጎተቱ ወደዳር ካወጧቸው በኋላ በጋቢያቸው ይሸፍኑና የፍቅር ጫወታ ይጫወታሉ። ይህ አይነቱ የጭፈራ አጋጣሚ የዳንስ ምሽት (ፖርቲ) የሚባለውን አይነት መሆኑ ነው። ነገር ግን የዱባና የቅል አበቃቀሉ ለየቅል እንደሚባለው ሁለቱ የወጣቶች የመገናኛ አጋጣሚዎች በባህሪያቸው እጅግ የተለያዩ ናቸው። በተበቺሳ ከከንፈር ያለፈ ጫወታ ፈጽሞ የለም። ወጣቶች የከንፈር ወዳጅነት ግንኙነት የመመስረት ነፃነት እንዳላቸው ሁሉ በህብረተሰቡ የተጣለባቸውን ራሳቸውን የመጠበቅ ኃላፊነት በሚገባ ይወጣሉ።

በተበቺሳ የከንፈር ወዳጆቻቸው የመጣላቸው ኮረዳዎች የሚያዜሟቸው ግጥሞች የሙገሳ ግጥሞች ናቸው። የሚከተሉትን ለአብነት ማየት ይቻላል፦

- እኔስ ከቅድመ አሁን ተሻለኝ ፣
- የንትን ሰፈር ልጆች መጡ መሰለኝ፤
- አይናማ በኔሞት እኔ አፈር ስሆን፤
- አንዴ ሳቅና ልየው ጥርስህን፤
- አየ ጉድ ዋ ሆዩ ወገብ አቀጣጠን፤
- አያበቅለው የለ ክረምትና ማጠን፤
- የጣዘማ ወለላ የሸጉ ከንፈር፤
- አዙሮ ይጥላል እንደምች አደር።

በተበቺሳ የከንፈር ወዳጆቻቸው ያልተገኙላቸው ኮረዳዎች የሚከተለውን አይነት ግጥም ያዜማሉ፤

- አሁን ይህን ጊዜ ያልመጣ ወዳጅ ፣
- እናቱ ገርድፋ ይሰልቃል ልጅ።

ጎረቤቶች ለከንፈር ወዳጆቻቸው ግጥሞችን የማያዜሙት እንደ ከብት ጥበቃ፣ እርሻ፣ አረምና አጨዳ ባሉ የግብርና ተግባራት ላይ በሚሰማሩበት ጊዜ ነው። በተበቺሳ አጋጣሚ በአስገምጋሚው የአንበሳ ድምፃቸው የኮረዳዎቹን ዜማ ከማድመቅ ሌላ የሚጠበቅባቸው ድርሻ የለም። በሥራ ላይ እያሉ የሚያዜሟቸው የፍቅር ግጥሞች የሚከተሉትን የመሳሰሉ ናቸው።

- ቱሉ ለሚ ሆኖ ይታያል ወለቃ፤
- አንገቷ የሚመስለው የማሽላ መቃ፤

- የትዝታዬ እሸት የልቤ መብራት፤
- ላገኝሽ ነው መሰል መታኝ እንቅፋት፤
- የሹምን በረሃ ስትሄድ ብቻዋን፤
- ምነው ባደረገኝ ያንን ድምብሏን፤
- ሳንቃ ደረቷ ላይ የሚዘለውን፡፡

የክንፈር ወዳጆች በነፃነት የሚገናኙበት መልካም አጋጣሚ ሆኖ ሳለ ተበቺሳ አንድ ጉልህ ጎጂ ገጽታ አለው፡፡ ይሄውም አንዳንድ ጊዜ በጥቃቅን ምክንያት የሰው ሕይወት የሚያልፍበት አጋጣሚ መሆኑ ነው፡፡ ጎረምሳዎቹ ከተለያዩ መንደሮች የሚሰባሰቡ እንደመሆናቸው በቡድን እየተከፋፈሉ ጠብ በመፍጠር ርስበርስ ይደባደባሉ ፡፡ የጠቡ መንስኤ በሌላ አጋጣሚ የተፈጠረና የቆየ ቁርሾ ሊሆን ይችላል፡፡ ወይም ደግሞ የአንደኛውን ጎረምሳ የክንፈር ወዳጅ ያለፍላጎቷ አስገድዶ ለመወዳጀት የሚደረግ ሙከራ ሊሆን ይችላል ፡፡ ለበቡ ምንም ይሁን ምን ጠብ እየተፈጠረ የሰው ደም በከንቱ የሚፈስበት የተበቺሳ አጋጣሚ ብዙ ነው፡፡

ይህ አይነቱ ጎጂ ጎኑ ቀስ በቀስ ከተወገደ ተበቺሳ ነፃነት የተሞላበትና ሕብረተሰቡ በአወንታ የተቀበለው ባህል ስለሆነ ለወጣቶች ያለው ፋይዳ ከፍተኛ ነው፡፡

(መስፍን መሰለ፤ የቦረና ወሎ ክንፈር ወዳጆችና ግጥሞቻቸው፤ 1985፡፡ ለማስተማር እንዲመች ተደርጎ የተወሰደ)

ድህረ ንባብ ጥያቄዎች

ምንባቡን መሰረት በማድረግ የሚከተሉትን ጥያቄዎች በጽሑፍ መሰጡ፡፡

1. የለሚ ኮረዳዎች አንገታቸው ላይ የሚያስሯቸው ማጌጫዎች ምን ምን ናቸው?
2. በሁሉም አጋጣሚዎች የክንፈር ወዳጆች ሲገናኙ ግጥም የሚደረድሩ ይመስላችኋል ?
3. ተበቺሳ ምንድን ነው?
4. በተበቺሳ አጋጣሚ ወጣቶች የሚገናኙት እንዴት ነው?
5. የለሚ ጎረምሶች ጋቢ የሚሸፋፈኑት ለምንድን ነው?
6. በከተማ የዳንስ ምሽትና በተበቺሳ መካከል ያለው ልዩነት ምንድነው?
7. ተበቺሳ ጎጂ ገጽታ አለው ትላላችሁ? ለምን?
8. የምንባቡ መልእክት ምንድን ነው?

፪. ቀጥሎ በቀረቡት ስረፍተ ነገሮች ውስጥ የተሰመረባቸውን ቃላት ፍቺ በምንባቡ ሃሳብ መሰረት በቃል ስረፈዱ፡፡

1. የልጃገረዶቹ ውበት ልብ ይሰርቃል፡፡
2. ብዙዎቹ ኮረዳዎች ጠያይሞችና ወዛሞች ናቸው፡፡
3. ከክንፈር ያለፈ ጫወታ ፈጽሞ የለም ፡፡

4. ራሳቸውን ላለማስለየት ይጥራሉ።
5. ሕይወት በመብረቃቃት ኃይል የሚንቀሳቀስ ነው።
6. በህብረተሰቡ የተጣለባቸውን ኃላፊነት በሚገባ ይወጣሉ።
7. ለወጣቶች ያለው ፋይዳ ከፍተኛ ነው።

ክፍል ስራት: ቃላት

፩. በምንባቡ ሀሳብ መሰረት በ”ሀ” ክፍል የቀረቡትን ቃላትና ሐረጎች በ”ለ” ክፍል ከተዘረዘሩት ተመሳሳይነት ጋር ስቃይ፡፡

ሀ

1. የሚከሰቱት
2. አታሞ
3. በሚስረቀረቅ
4. አንግበው
5. በሚያስገመግም
6. በቅምጫና
7. እንዳላገሸብህ
8. መባከኔን
9. ልንኮትኮትልህ
10. ሲጠፋኝ

ለ

- ሀ. መንከራተቱ
- ለ. እንዳላበላሸብህ
- ሐ. ልውደቅልህ
- መ. ከበሮ
- ሠ. ሲሰወርብኝ
- ረ. የሚደረደሩት
- ሰ. ነጎድጓዳዊ
- ሸ. መጠጫ
- ቀ. በሚመስጥ
- በ. የሚያንቀጠቅጥ
- ተ. ይዘው

፪. ቀጥሎ የቀረቡት ቃላት ከምንባቡ የወጡ ናቸው፡፡ ለነዚህ ቃላት ተቃራኒ ፍቺ ስጡ፡፡

1. ልምላማ	6. ጠፋ
2. ተበጀ	7. አዎንታ
3. ለካ	8. ሰበሰበ
4. ጉብል	9. ሕብረት
5. ጠራ	10. ደመቀ

፫. የሚከተሉት ፈሊጣዊ አነጋገሮች የሚያስተላልፉትን ፍች ግለፁ

ተ/ቁ	ፈሊጣዊ አባባል	ፍች
	ሆደ ሰፊ	ቻይ፣ ትዕግስተኛ
1	ሀብቷ ቀና	
2	ሰርግና ምላሽ	
3	ቆዳውን አስወደደ	
4	ሆድና ጀርባ	
5	ጥራዝ ነጠቅ	
6	እጅ አጠረው	
7	መሬት ላሰ	
8	ጥቁር እንግዳ	
9	ሲበሉ የላኩት	
10	ቆርጦ ቀጥል	

ክፍል ስምስት፡ ዩከፊት

፩. ቀጥሎ በተሰጠዎቸው አባባሎች በምንባቡ ሀሳብ መሰረት ፍች በጽሑፍ ስጡ፡፡

ምሳሌ፡- የጠቡ መንስኤ በሌላ አጋጣሚ የተፈጠረና የቆየ ቁርሾ ሊሆን ይችላል፡፡

የቃሉ አውዳዊ ፍች፡- ቂም

1. የተፈጥሮ ልምላሜ የታደሰ አካባቢ ነው፡፡
2. የዚህ አካባቢ ሴቶች መልክ መልካሞች ናቸው፡፡
3. የልጃገረዶቹ ውበት ልብ ይሰርቃል ፡፡
4. ጋሜ፣ ሳዱላ፣ ኮልኮሎ፣ ወዘተ.. በሚባሉ የአሰራርና የአለጫጨት ስልቶች ይበጃጃል፡፡
5. ብዙዎቹ ኮረዳዎች ጠያይሞችና ወዛሞች ናቸው፡፡
6. በጎ ጎኑ የላቀ ወንዝ በቀል ባህል አለው፡፡

7. ስሜትን የሚሞግቱ ውብ ዜማዎች አሏቸው።
8. እንኳን የከንፈር ወዳጃቸውን ወፎችን ይጠራሉ።
9. የኮረዳዎቹ ወለጆች ያለማመንታት ይፈቅዱላቸዋል።
10. በተበቺሳ ከከንፈር ያለፈ ጫወታ ፈጽሞ የለም ።

፪. በሚከተሉት ቃላት መካከል ያስውን የፍቺ ሰነድ ከረዱት ነገር በመከራከል አሳውቁ።

ምሳሌ ሀ) ወገን ፡- ልጁ የኛ ወገን ነው።

ለ) ዘመድ ፡- ሰውየው ምንም ዘመድ የለውም ።

ሐ) ወዳጅ ፡- እህቴ ለስራ በሄደችበት አገር ብዙ ወዳጅ አፍርታለች።

1. ሀ) መንገዝ
  - ለ) መራመድ
  - ሐ) ማዘዝም
2. ሀ/ ማስተሳሰር
  - ለ) ማገናኘት
  - ሐ) ማቆራኘት
3. ሀ) ቆየ
  - ለ) ሰነድ
  - ሐ) ክረመ
4. ሀ) አብነት
  - ለ) ምሳሌ
  - ሐ) ማስረጃ
5. ሀ) ምስጢር
  - ለ) ድብቅ
  - ሐ) ስውር
6. ሀ) በርካታ
  - ለ) ብዙ
  - ሐ) ከፍተኛ
7. ሀ) ልማድ
  - ለ) አመል
  - ሐ) ፀባይ

፫. ቀጥሎ የተሰደዩ የስርዓተ ነጥብ አደነቶች ቀርበዋል ፡- ስነዚህን ሥርዓተ ነጥቦች ከታች በቀረቡት ስረፍ ነገሮች ውስጥ በተክክሰኛ ቦታቸው በማስገባት ስረፍተ ነገሮችን ስለተካከላቸው ስንደገና ዓፋ፡፡ ለመስራት ከመሞከራችሁ በፊት ከታች ስለ ስርዓተ ነጥቦች ከጠቃቀም የተሰጠውን ማስታወሻ ተመልከቱ፡፡

፣ ፤ ? ! « » ...

1. ከለምለም ማህፀንዎ የሚመነጨው ቡናዎ ውብ ሀሳቦች እያዋለደኝ ጅማ ገባሁ፡፡
2. የሥነጽሑፍ መምህርህ በዓሉ ግርማን ያፈራው ማህፀን የሆንኩትን እኔን ና ተመልከተኝ፡፡
3. ሰው ተሰብስቧል ወይይቱ ግን ገና አልተጀመረም፡፡
4. አይሻ ጫልቱ በለጠችና ሐዋ የሀዳስ ንደኞች ናቸው፡፡
5. ወይኔ እኔ ኖሬ ቢሆን ኖሮ
6. ዳገቱን ጨርሰን ጉብታው ላይ እንደወጣን ይሄውላችሁ ትምህርት ቤቱ ተባልን፡፡
7. ከመቼው ደረስን
8. ልብሷን ለብሳለች ፀጉርዋን ተሰርታለች አይኗን ተኳኩላለች ማለፊያ ጫማ ተጨምታለች ከአኳኃኗ ወደ አንድ የበዓል ቦታ ለመሄድ የተዘጋጀች መሆኗን መረዳት ይቻላል፡፡
9. የኢትዮጵያ ደራሲያን ማህበር ከጥቂት ዓመታት በፊት ህያው ጉዞ በሚል ዝግጅት የፍቅር እስከ መቃብርን መቼት ያካለለ ጉዞ ማድረጉ ይታወሳል፡፡
10. ለጊዜው ሥነጽሁፍን ለቱሪዝም ማዋል ባይሆንልን እንኳ የደራሲዎቻችንና የሰዓሊዎቻችን መኖሪያ ቤቶች የተማሩባቸውን ትምህርት ቤቶች መንከባከብ ይገባናል፡፡

ሥርዓተ ነጥብ

ሥርዓተ ነጥቦች ቃልን ከቃል፣ ሀረግን ከሀረግ፣ አረፍተ ነገር ከአረፍተ ነገር እየለዩ የማመልከቻ ዘዴዎች ናቸው፡፡ በጽሑፍ ስራ ውስጥ በጣም ተዘውትረው ከሚሰራባቸው የስርዓተ ነጥብ አይነቶች መካከል የሚከተሉትን መመልከት ይቻላል፡፡

ሀ. ነጠላ ሰረዝ (፣)

የሚዘረዘሩ ነገሮችን ለመለየት ያገለግላል፡፡

ለ. ድርብ ሰረዝ (፤)

ራሳቸውን የቻሉ ነገር ግን አንዱ ከሌላው ጋር ግንኙነት ያላቸውን አረፍተ ነገሮች ለመለየት ያገለግላል፡፡

ሐ. ቃለ አጋኖ (!)

የመደሰትን ፣የመቆጣትን ፣የመቆጨትን፣ የመገረምንና የመሳሰለውን ሀይለኛ ስሜት ከሚገልጽ ቃል፣ ሀረግ ወይም አረፍተ ነገር ቀጥሎ ይገባል፡፡

መ. የጥያቄ ምልክት (?)

በመጠይቃዊ ቃላት አማካኝነት ጥያቄ ሲቀርብ በዕረፍተ ነገሩ መጨረሻ የጥያቄ ምልክት ይደረጋል፡፡

ሠ. የጥቅስ ምልክት (« »)

በጽሑፋችን ውስጥ አንድ ሰው የተናገረውን ነገር ምንም ሳንለውጥ እንዳለ ለማመልከት ስንፈልግ እንገለግልበታለን።

ረ. ነጠብጣብ (...)

ከመጀመሪያም ሆነ ከመሀል ወይም ከመጨረሻ ለምንፈልገው ጉዳይ የሚያገለግለንን ገልብጠን የማንፈልገውን ቃል መዝለላችንን ለማሳየት እንጠቀምበታለን።

፬. በዚህ ጉዳይ የተሰደደ ስኬታዊነት የሚገኝ ወጣቶች በሰዓት ሰዓት ማህበራዊ ስጋጣሚዎች ስየተገናኙ የሚጫወቷቸው በርካታ ባህሳዊ ጨዋታዎች ስሉ። ስንትም በስኬታዊነት ያሉ ወጣቶች በተሰደደ ማህበራዊ ስጋጣሚዎች ስየተገናኙ ከሚጫወቷቸው ጨዋታዎች መካከል ስንዱን መርጠው በቡድን ገላጭ ድርሰት ያፍ፡፡

ክፍል ስድስት፡-ሰዋሰው

ቀጥሎ ተራና ውስብስብ ስረፍተ ነገሮች ቀርበዋል። በመሆኑም ስረፍተ ነገሮችን ተራና ውስብስብ በማስተ ሰደደታችሁ ስሳዩ። በቅድሚያ ግን ስለ ውስብስብና ተራ ስረፍተ ነገር የተሰጠውን ስድስት ማስታወሻ በጥሞና በማንበብ ግንዛቤ ሲኖራችሁ ይገባል።

1. ልጁ ብርጭቆውን ሰበረው።
2. ጀማል መጽሐፍ የላከላት ልጅ መጣች።
3. አስቴር ወንድሟ መኪና እንደገዛ ሰማች።
4. ልጁ በብሩ ደብተር ገዛበት።
5. ጫላ ለወንድሙ ገንዘብ ላከለት።
6. ንግስቲ ከእህቷ የበለጠች ቆንጆ ናት።
7. ገረሱ ጎበዝ አስተማሪ ነው።
8. ሐዋ ለዘገየ መጽሐፍ ሰጠችው።
9. መንሱር አስቴር ቤት እንደሰራች ሰምቷል።
10. አብርሃ ትናንት ሁለት በጎች ገዛ።

ተራና ውስብስብ ስረፍተ ነገር

አረፍተ ነገር ሙሉ ሀሳብን መግለጽ የሚችል ሰፊ ሀረግ ነው። አረፍተ ነገር ከመዋቅር አንጻር ሲታይ የሁለት ሀረጎች ቅንጅት ውጤት ነው። ሁለቱ ሀረጎችም ስማዊ ሀረግና ግሳዊ ሀረጎች ሲሆኑ፤ አስላለፋቸውም መጀመሪያ ስማዊ ሀረግ፤ ቀጥሎ ግሳዊ ሀረግ በመሆን ነው። እነዚህ ሁለት ሀረጎች ተቀናጅተው አረፍተ ነገርን ይመስርታሉ። አረፍተ ነገሮች በውስጣቸው ከሚኖራቸው የግስ ብዛት አንጻር ተራና ውስብስብ አረፍተ ነገር ተብለው በሁለት ይከፈላሉ።

ሀ. ተራ አረፍተ ነገር፡- በውስጡ አንድ ግንብ የያዘ አረፍተ ነገር ነው፡፡

ምሳሌ ፡- ታደሰ ከአዲስ አበባ መጣ፡፡

ግን - መጣ

ለ. ውስብስብ አረፍተ ነገር፡- በውስጡ ከአንድ በላይ ግሶችን በተዋቃሪነት የያዘ አረፍተ ነገር ነው፡፡

ለምሳሌ፡- የሚከተሉት አረፍተ ነገሮች ውስብስብ ናቸው፡፡

1. ታደሰ የገዛው የሱፍ ኮት ያምራል፡፡

2. ጫላ ሀዋ ወደገበያ እንደሄደች ሰማ፡፡

በእነዚህ አረፍተ ነገሮች ውስጥ ሁለት ሁለት ግሶች ይገኛሉ፡፡ ግሶቹም ተስምሮባቸዋል፡፡ በመሆኑም እንደነዚህ አይነት አረፍተ ነገሮች ውስብስብ አረፍተ ነገር ይባላሉ፡፡

የምሳሌ ማጠቃለያ

የምዕራፍ ሰባት ዋነኛው ትኩረት በልዩነት ውስጥ ያለ አንድነትን የሚመለከት ነው፡፡ ለዚህም የማዳመጥና የመናገር ክህሎችን ማስተማሪያነት ይረዳ ዘንድ “የዘይቤ ብሔረሰብ ባህላዊ ጋብቻ” በሚል ርዕስ የቀረበውን ምንባብ መነሻ በማድረግ ስለ ባህላዊ ጋብቻ ምንነት፣ የሰው ልጅ በህይወት ዘመኑ ስለሚያልፍባቸው የህይወት ዑደቶች ወዘተ. የሚመለከቱ ዝርዝር ሃሳቦች ሲነበቡ በማድመጥ የምንባቡ ዋና ሃሳብ አጠር ተደርጎ ቀርቧል፡፡ በትምህርቱ በመጨረሻ ላይም ተማሪዎቹ በአካባቢያቸው ስለሚከናወኑ የጋብቻ አይነቶች በቡድን ከተወያዩ በሁዋላ በክፍል ውስጥ ክርክር ተደርጓል፡፡

የንባብ ክህልን ለማስተማር የቀረበው ተበቺሳ የሚል ምንባብ ሲሆን በደቡብ ወሎ ዞን የለሚ ማህበረሰብ ወጣቶች ስለሚገናኙበት ማህበራዊ አጋጣሚ (ተበቺሳ) ክዋኔ የሚመለከቱ ሃሳቦች ቀርበዋል፡፡ ከተበቺሳ ባህላዊ የወጣቶች ጨዋታ ዝርዝር ክወና በተጨማሪ ስለባህላዊና ዘመናዊ የወጣቶች ውሎ ንጽጽራዊ ቅኝት ተደርጓል፡፡ ለቃላት ተመሳሳይና ተቃራኒ ፍች እንዲሁም ፈሊጣዊ አነጋገሮች የሚያስተላልፉት ሐሳብ ፍች ተሰጥቷል፡፡ ከምንባቡ የተወሰዱ አባባሎች ሀሳብ ፍች፣ በተመሳሳይ ቃላት መካከል ያለው የፍች ልዩነት በጽሁፍ የቀረበ ሲሆን የሥርዓተ ነጥቦችን ምንነት፣ አይነትና ጠቀሜታ የሚመለከት ማስታወሻም ተካቷል፡፡ ሥርዓተ ነጥቦች በዓረፍተ ነገር ውስጥ በትክክለኛ ቦታቸው ገብተው የተሟሉ ዓረፍተ ነገሮች እንደገና ተጽፈው ቀርበዋል፡፡ በሰዋስው ክፍል አረፍተ ነገር ከመዋቅር አንጻር የሁለት ሀረጎች ማለትም የስማዊ ሀረግና የግሳዊ ሀረጎች ቅንጅት ውጤት መሆኑና አሰላለፋቸውም መጀመሪያ ስማዊ ሀረግ፣ ቀጥሎ ግሳዊ ሀረግ እንደሆነ ተብራርቶ በተጨማሪ አረፍተ ነገር ተራ እና ውስብስብ ተብሎ እንደሚከፈል ተገልጧል፡፡

1. የህይወት ዑደቶች ሲባል ምንን ይመለከታል?
2. በዘይሴ ብሔረሰብ ጋብቻ አፈጻጸም ወሳኝ ሚና ያለው ማነው?
3. በአካባቢያችሁ የወጣቶች መዋያ ምን እንደሚመስል ባጭሩ አስረዱ።
4. በተበቺሳ ባህላዊ ጨዋታ መነሻነት በአካባቢያችሁ ስላለ አንድ ባህል አስረዱ።
5. የሚከተሉት ስርዓተ ነጥቦችን በመጠቀም ዓረፍተ ነገሮችን ጽፋችሁ አቅርቡ።

ሀ. ፤   ለ. ፤   ሐ. ?   መ. !   ሠ. «   »

ክፍል ስባት:- የግንዛቤ ማመሳከሪያ ነጥቦች

ከዚህ በታች በምዕራፍ የቀረቡትን የትምህርት ደረጃዎች ምን ያህል እንደተረዳችሁ ለማረጋገጥ የሚረዱ ማመሳከሪያ ነጥቦች ተዘርዝረዋል። በመሆኑም ዝርዝሮቹን በጥንቃቄ በማንበብ፤ ተረድታችሁ ከሆነ ከፊት ስፊታቸው ባለው ሳጥን ውስጥ የ(V) ምልክት በማድረግ ስረጋገጡ። ያስተረዳችሁት ወይም የሚያጠራጥሩት ከሆነ ግን በሳጥኑ ውስጥ የ (?) ምልክት በማድረግ ያስተረዳችሁትን ነጥቦች ደጋግማችሁ ክስቱ።

ተ.ቁ	ማመሳከሪያ ነጥብ	(✓)	(?)
1	ካዳመጥሁት ምንባብ ጠቃሚ ማስታወሻ ይገኛል።		
2	አዳምጩ ጥያቄዎችን መልሻለሁ።		
3	በቀረበው ርዕስ ጠቃሚ ውይይት አድርጌያለሁ።		
4	ምንባቡን በፀጥታ በማንበብ ጭብጡን ለይቻለሁ።		
5	ካነበብሁት ምንባብ ዝርዝር መረጃዎችን አውጥቻለሁ።		
6	ለቃላት ተመሳሳይ ፍች ሰጥቻለሁ።		
7	ለቃላት ተቃራኒ ፍች ሰጥቻለሁ።		
8	በተሰጠኝ ርዕስ ላይ ገላጭ ድርሰት ፅፌያለሁ።		
9	ከአረፍተ ነገር ውስጥ ባለቤትን ለይቼ አውጥቻለሁ።		
10	ከአረፍተ ነገር ውስጥ ግስን ለይቼ አውጥቻለሁ።		
11	ተራ እና ውስብስብ አረፍተ ነገሮችን ለይቻለሁ።		

ምዕራፍ ስምንት፡ የግብር ጥቅም

ከምዕራፍ የሚጠበቁ ውጤቶች

ተማሪዎች በዚህ ምዕራፍ የቀረበውን ትምህርት ካጠናቀቁ በኋላ፡-

- አዳምጣችሁ የምንባቡን መልዕክት ትናገራላችሁ።
- አዳምጣችሁ ጥያቄዎችን በቃል ትመልሳላችሁ።
- በቀረበው ርዕስ ጉዳይ ላይ ውይይት ታደርጋላችሁ።
- ምንባቡን በፀጥታ በማንበብ ጭብጡን ታብራራላችሁ።
- ካነበባችሁት ምንባብ ዝርዝር መረጃዎችን ታወጣላችሁ።
- ለቃላት አውዳዊ ፍቺ ትሰጣላችሁ።
- አስረጅ ድርሰት ትፅፋላችሁ።
- ከስማዊ ሀረጎች ውስጥ ቅፅሎችንና ስሞችን ትለያላችሁ።

ክፍል ስንድ፡ ማዳመጥ

የግብር ውዴታና ግዴታ

ተማሪዎች መምህራችሁ “ የግብር ውዴታና ግዴታ” በሚል ርዕስ አጭር ፅሁፍ ያነቡላችኋል። እናንተም በጥሞና ተከታተሉ። ስታዳምጡ ማስታወሻ መያዝ አትርሱ።

ቅድመ ማዳመጥ ጥያቄዎች

ምንባቡን ከማዳመጣችሁ በፊት ቀጥሎ የቀረቡትን ጥያቄዎች ከጎኝቼ ካሉት ጓደኞቼቼ ጋር በመወያየት በቃል መሰሉ።

1. ግብር ምንድን ነው?
2. ቤተሰባችሁ ግብር በምን በምን ጉዳዮች ይከፍላሉ?
3. እናንተ ወይም ቤተሰባችሁ ግብር በመክፈላችሁ ምን የምትጠቀሙ ይመስላችኋል?

ድህረ ማዳመጥ ጥያቄዎች

፩. ያዳመጣችሁትን ምንባብ መሰረት በማድረግ ቀጥሎ በተዘረዘሩት ጥያቄዎች ተክክለኛ መሰረቶችን በቃል መሰሉ።

ሀ. ለአንድ ሀገር ልማትና ዕድገት አስፈላጊ ነው የተባለው ምንድን ነው?

ለ. ዜጎች ግብር የሚከፍሉት ከየት ነው?

ሐ. ግብር የሚከፍሉት የህብረተሰብ ክፍሎች እነማን ናቸው?

መ. ኢትዮጵያ ውስጥ ግብራቸውን ሳያደርጉና ሳያንድሉ የሚከፍሉትን የህብረተሰብ ክፍሎች ተናገሩ።

ሠ. በህገወጥ መንገድ እየነገዱ ክፍተኛ ትርፍ እያገኙ ግብር የማይከፍሉ የህብረተሰብ ክፍሎች እነማን ናቸው?

፪. ቀጥሎ የቀረቡትን ጥያቄዎች ባዳመጣችሁት ምንባብ መሰረት በፅሁፍ መሰሉ::

ሀ. ግብር ለአንድ ሀገር የሚሰጠው ጠቀሜታ ምን ምን እንደሆነ ዘርዝራችሁ ግለፅ::

ለ. ግብር በወቅቱ ካልተከፈለ በሀገር እና በዜጎች ላይ ምን ጉዳት ሊያሰከትል ይችላል?

ሐ. ብዙ ዜጎች ግብር ግዴታ መሆኑን እንጅ ለሀገር ጥቅም እንደሚሰጥ አያውቁም:: ለምን እንደማያውቁ አብራርታችሁ ግለፅ::

መ. ግብር ገማች ሠራተኞች ታማኝ ካልሆኑ መንግስት ወይም ነጋዴው ሊጎዳ ይችላል:: መንግስትም ሆነ ነጋዴው እንዴት ሊጎዱ እንደሚችሉ አብራርታችሁ ግለፅ::

ሠ. ሀገርን ከመጥቀም ወይም ከመጉዳት አንፃር በህገወጥ መንገድ በሚነግዱ እና የህግ ስርዓቱን ተከትለው በሚነግዱ ነጋዴዎች መካከል ያለውን ልዩነት አብራሩ::

ክፍል ሁለት: ንግግር

ከታች በቀረቡት ርዕሰ ጉዳዮች ላይ ንግግር ለማድረግ በቅድሚያ አምስት አምስት አባላት ያሉት ቡድን መስርቱ:: በየቡድኑ አወያይና ራፖርተር ምረጡ:: በመቀጠል ትዕዛዙን መሰረት በማድረግ ንግግር አዘጋጅታችሁ ለክፍሉ ተማሪዎች አቅርቡ::

ከዚህ በታች ንግግር ለማድረግ የሚያገለግሉ ግብር ነክ ርዕሰ ጉዳዮች ተሰጥተዋል:: ርዕሰ ጉዳዮቹም:-

- ግብር መክፈል ግዴታም ክብርም ነው::
- በኮንትሮባንድና በህገወጥ መንገድ መነገድ ዜጎችንና ሀገርን ይጎዳል:: የሚሉት ናቸው:: በመሆኑም ከሁለቱ ሀሳቦች አንዱን በመምረጥ ግብር መክፈል እንዴት ግዴታና ክብር እንደሆነ፤ በሌላ በኩል ደግሞ በህገወጥ መንገድ መነገድ እንዴት ዜጎችንና ሀገርን እንደሚጎዳ፤ ከቡድን አባላት ጋር ከተወያዩችሁ በኋላ በቡድን ተወካዮቻችሁ በኩል አጭር ንግግር አድርጉ::

ክፍል ሦስት: ንባብ

ግብር መክፈል

የቅድመ ንባብ ጥያቄዎች

1. ግብር መክፈል ምን ጠቀሜታ ያለው ይመስላችኋል?
2. ግብር መሰብሰብ ያለበት ማን ነው?

አንዲት ሀገር ሁለንተናዊ የኢኮኖሚያዊ፣ የማህበራዊና የፖለቲካዊ አድገቶቿን በማቀሳጠፍ ያልተቋረጠ ገቢ መሰብሰብ ያስፈልጋታል። የገቢ ማግኛ ምንጮች በመሆን ከሚያገለግሉት መካከል ደግሞ ግብር አንዱና ዋነኛው መሆኑ ይታወቃል። ለዚህም ነው ግብር ወይም ታክስ ዋናው የመንግስት የፋይናንስ ምንጭ በመሆን የአንድ አገር የምጣኔሀብት፣ የልማትና የኢኮኖሚ የጀርባ ስጦታ ነው የሚባለው። ዜጎች ህይወታቸው፣ ነጻነታቸውና ንብረታቸው ላይ ሊደርስ ከሚችለው ማናቸውም ጉዳት እንዲከላከልላቸው መንግስት የሚባለውን አካል ፈጥረው ይኖራሉ። ይህ መንግስት የሚባለው አካልም የተጣለበትን አደራ ለማሳካትና የገባውን ቃል ለማስፈጸሚያነት ከዜጎች ግብር የመሰብሰብና ስራ ላይ የማዋል ሀላፊነት አለበት። ዜጎችም መንግስታቸው እንዲሰጣቸው የሚፈልጓቸውን አገልግሎቶች በአግባቡ ያገኙ ዘንድ ግብር መክፈልን ግዴታቸውን እንደመወጣት በመቁጠር በወቅቱ ተፈጻሚ ማድረግ ይጠበቅባቸዋል።

ድሮ ድሮ የመንግስት ሀላፊነት ነው ተብሎ የሚታሰበው ነዋሪዎችን ወይም ዜጎችን ከጥቃት በመከላከል ደህንነታቸውን ማስጠበቅ ብቻ ነበር። በዘመናዊው አለም ግን የመንግስት ሚና ጥንታዊ ከሆነው የዜጎችን ሰላምና ደህንነት ከማስከበር አልፎ መሰረታዊ ፍላጎቶቻቸውን ማሟላት፣ እንዲሁም መሰረተ ልማቶችን ማስፋፋትና ሁለንተናዊ እድገትን ለማፋጠን የሚያስፈልጉ ስራዎችን እንዲያከናውንና ማህበራዊ ፍትህን እንዲያሰፍን ይጠበቃል። እነዚህን ስራ ተግባራት ለመከናወን ነው እንግዲህ መንግስት ወጪውን የሚሸፍንበት የገቢ ምንጭ ያስፈልገዋል የሚባለው። ከላይ እንደተጠቀሰውም ግብር ዋነኛው የገቢ ምንጭ ነው ማለት ይቻላል። ከመንግስት አገልግሎት የሚሰበሰብ ክፍያ፣ ከተለያዩ አካላት የሚገኝ እርዳታና የመሳሰሉት ደግሞ ከግብር በተጨማሪ ለመንግስት በገቢ ምንጭነት የሚያገለግሉ ናቸው።

የግብር ጊዜ ጥያቄዎች

1. መንግስት ግብር ከሰበሰበ በኋላ ለዜጎቹ ምን ምን አገልግሎቶችን የሚያቀርብ ይመስላችኋል?
2. በአንድ ሀገር ውስጥ የሚገኙ ሁሉም ዜጎች እኩል የግብር መጠን የማይከፍሉት ለምን ይመስላችኋል?

ጠቅላላ አድርገን ስናየው ግብር ወይም ታክስ ማለት መንግስት ለዜጎቹ ለሚሰጣቸው አገልግሎቶች የሚያወጣቸውን ወጪዎች ለመሸፈን እንዲችሉ በህግ የተጣለ አስገዳጅነት ያለው ክፍያ ነው ማለት ይቻላል። ይህ ብያኔ የሚያመለክተውም ግብር በህግ የሚጣል ግዴታ መሆኑንና አስቀድሞ በተደነገገ የህግ ማዕቀፍ መሰረትም ተፈጻሚ እንደሚደረግ ነው። ማንኛውም ግብር ከፋይ በተለየ ሁኔታ ሊከፈለው ግብር በግሉ ቀጥተኛ የጥቅም ጥያቄ ሳያነሳ ግብሩን መክፈል ይጠበቅበታል። ነገር ግን የሚጠበቅበትን ግብር ሳይከፍል ቢቀር በአስተዳደራዊና በወንጀል ህጎች ተጠያቂ የሚሆን ይሆናል ማለት ነው። በነገራችን ላይ ግብር የሚጣልበት ሆነ የሚሰበሰበው በመንግስት ብቻ ነው ። ግለሰቦች ግብር የመጣልና የመሰብሰብ ስልጣን የላቸውም።

ስለግብር ሲነሳ አብረው የሚነሱ ሁለት መሰረታዊ ጉዳዮች አሉ። እነሱም ግብር የሚጣልበት የገቢ ምንጭና የሚጣለው ግብር ወይም ታክስ መጠን ናቸው። ግብር የሚጣልባቸው የገቢ ምንጮች ገቢ የሚያስገኙ ማናቸውም የምርት፣ የአገልግሎትና የንግድ ወይም የስራ ዘርፎች ሲሆኑ የግብር መጠን ደግሞ በእነዚህ ገቢዎች ላይ የሚጣለው የገንዘብ መጠን ነው። በዚህም ግብር ከፋዮች በገቢያቸው ልክ

ግብር እንዲከፍሉ ይደረጋል። በዚህ መሰረት ዝቅተኛ ገቢ ያላቸው ግብር ከፋዮች አነስተኛ ግብር የሚከፍሉ ሲሆን፤ በሕንጻቢ ከፍተኛ ገቢ ያላቸው ግብር ከፋዮች ደግሞ ከፍተኛ ግብር ይከፍላሉ ማለት ነው። ይህም የግብርን አፈጻጸም ፍትህዊነት ያሳያል።

(ምንጭ:- <https://www.eag.gov.et/> ግብር የመክፈል ግዴታና የህግ ማስቀጠል)

ድህረ ገጣብ ጥያቄዎች

፩. ተከታዮች ስረፍት ነገሮች በምንባቡ መሰረት የደብዳቤ ሀሳብ ተክክሮ ከሆነ ‘ክፍያ’ ተክክሮ ካሰራ ደግሞ ‘ከፍተኛ’ በማለት መሰረት።

1. ግብር መንግስት ዜጎች በአግባቡ ኑሯቸውን እንዲመሩ የሚከፍላቸው ክፍያ ነው።
2. አንድ ግብር ከፋይ ለአፈላው ግብር ቀጥተኛ የጥቅም ጥያቄ ማንሳት ይችላል።
3. ከፍተኛ ግብር ከፋዮች የሚባሉት ከፍተኛ ገቢ ያላቸው የህብረተሰብ ክፍሎች ናቸው።
4. መንግስት ከግብር ውጪ ሌሎች የገቢ ምንጮች እንደማይኖሩት የሚታወቅ ነው።
5. በአሁኑና በጥንታዊው ዘመን የነበረው የመንግስት ሚና ተመሳሳይ አይደለም።

፪. በምንባቡ መሰረት ስሚከተሉት ጥያቄዎች ተስማሚ መሰረትን ምረጡባቸው።

1. አንድ ሀገር ግብር የሚሰበስበው ለምንድን ነው?

ሀ. ኢኮኖሚውን ለማሳደግ	ለ. ማህበራዊ እድገትን ለማፋጠን
ሐ. ፖለቲካዊ እድገትን ለማፋጠን	መ. ሁሉም
2. ከሚከተሉት ውስጥ የአንድ ሀገር ዋና የገቢ ምንጭ የሆነው የቱ ነው?

ሀ. ግብር እና ታክስ	ለ. መንግስታዊ ያልሆኑ ድርጅቶች የሚሰጡት ርዳታ
ሐ. የወጪ እና ገቢ ንግድ	መ. ሁሉም
3. ዜጎች መንግስት የተባለውን አካል የፈጠሩት ለምንድን ነው?

ሀ. ህይወታቸውን ከአደጋ እንዲጠብቅላቸው	ለ. ነፃነታቸውን እንዲያስከብርላቸው
ሐ. ንብረታቸውን ከማናቸውም አደጋ እንዲጠብቅላቸው	መ. ሁሉም መልሶች ናቸው
4. የአንድ ሀገር ዜጎች ከመንግስት የሚፈልጉትን ነገር ለማግኘት ምን ማድረግ ይጠበቅባቸዋል?

ሀ. ጠንክረው ሰርተው ሀብታም መሆን	ለ. ልጆቻቸውን ማስተማር
ሐ. የተጣለባቸውን ግብር መክፈል	መ. በመከላከያ ሰራዊት ውስጥ መሳተፍ
5. ድሮ ድሮ የመንግስት ሀላፊነት የነበረው ምንድን ነው?

ሀ. የዜጎችን መሰረታዊ ፍላጎት ማሟላት	ለ. ዜጎችን ከጥቃት መከላከል
ሐ. መሰረተ ልማቶችን ማስፋፋት	መ. ንግድና ቱሪዝምን ማስፋፋት

6. ከሚከተሉት ውስጥ በምንባቡ መሰረት በትክክል ያልተገለፀውን ምረጡ።

- ሀ. ግብር የህግ አስገዳጅነት ያለው ክፍያ ነው። ለ. ግብር የሚጣለው በባለስልጣናት ይሁንታ ነው።
 ሐ. ግብር አለመክፈል በወንጀል ህግ ተጠያቂ ያደርጋል። መ. ግብር እና ታክስ የሚሰበሰበው በመንግስት አካል ብቻ ነው።

7. ዜጎች የሚከፍሉት የግብር መጠን መሰረት የሚያደርገው ምንድን ነው?

- ሀ. የዜጎችን መብትና ግዴታ ለ. የሠራተኞችን የሥራ ዘርፍ
 ሐ. የግብር ከፋዮችን የገቢ ምንጭ መ. ቀደም ሲል የከፈሉትን የግብር መጠን

8. ከሚከተሉት ውስጥ የግብርን ፍትሃዊነት የማያመለክተው የቱ ነው?

- ሀ. ዝቅተኛ ገቢ ባለው የስራ ዘርፍ ላይ የተሰማራ ነጋዴ አነስተኛ ግብር ይከፍላል።
 ለ. ከፍተኛ ገቢ ያለው ነጋዴ ከፍተኛ ግብር ይከፍላል።
 ሐ. በሆቴል አገልግሎት ዘርፍ የተሰማሩ ነጋዴዎች አነስተኛ ግብር ይከፍላሉ።
 መ. የመንግስት ሰራተኞች ከገቢያቸው ጋር የተመጣጠነ ግብር ይከፍላሉ።

፫. በምንባቡ መሰረት የሚከተሉትን ጥያቄዎች በጽሑፍ መሰብሰቡ

1. “ግብር ለአንድ ሀገር የጀርባ አጥንት ነው፤ የሚባለው ለምንድን ነው?
2. የአንድ ሀገር መንግስት ከግብርና ታክስ በተጨማሪ ገቢ ሊያገኝ የሚችልባቸውን አማራጮች ግለፅ።
3. ግለሰቦች ግብር የመጣልና የመሰብሰብ ስልጣን የማይሰጣቸው ለምን ይመስላችኋል?
4. አንድ ሰው ሊሰራቸው የሚችሉ ገቢ የሚያስገኙ የስራ ዘርፎች ምንምን ናቸው?
5. ዜጎች ግብር ባይከፍሉ ምን የሚፈጠር ይመስላችኋል?

ክፍል ስራት፡ ቃሳት

፩. በሚከተሉት ቃሳት ተቃራኒ ፍች ስሟቸው ።

1. ገነባ	6. ዳረገ
2. ጉልህ	7. ተሸማቀቀ
3. ወደኋላ	8. ግዙፍ
4. ተጀመረ	9. መጠየፍ
5. ማግለል	10. ቀዳሚ

፪. በ “ሀ” ስር የተዘረዘሩትን ከምንባቡ የወጡ ቃላት በ “ሰ” ስር ከተዘረዘሩት ስውዳዊ ፍቻቸው ጋር ስዛምዱ፡፡

ሀ

1. ዘርፎች
2. ለማቀላጠፍ
3. የጀርባ አጥንት
4. ሁለንተናዊ
5. ተጠያቂ
6. የሚጣለው
7. በአንጻሩ
8. ፍትህዊነት
9. ስልጣን
10. የህግ ማዕቀፍ

ሰ

- ሀ. ጥፋተኛ
- ለ. ሁሉን አቀፍ፣ አጠቃላይ
- ሐ. መስኮች፣ አይነቶች
- መ. የመቆጣጠሪያ መርሆች
- ሠ. ሀላፊነት
- ረ. ተገቢነት፣ አለማዳላት
- ሰ. ለማፋጠን፣ በአግባቡ ለማስኬድ
- ሸ. ወሳኝ፣ መሰረታዊ
- ቀ. የሚወሰነው፣ የሚተመነው
- በ. ተቃራኒው

ክፍል ስምስት፡ ድህረት

፩. “ግብር” እና “ቀረጥ” ከተለያዩ የህብረተሰብ ክፍሎች የሚሰበሰቡ የመንግስት ዋና የገቢ ምንጮች እንደሆኑ ከላይ በቀረበው ምንባብ ተገልጿል፡፡ ነገር ግን በሁለቱ መካከል የሚስተዋል ልዩነትም አለ፡፡ በመሆኑም በሁለቱ ጽንሰ ሀሳቦች መካከል የሚታየውን ልዩነት በጽሁፍ አብራርታችሁ ግለፁ፡፡

፪. በሀገራችን ስራ ላይ የዋሉት የግብር ዓይነቶችና የግብር ደረጃዎች የተለያዩ ናቸው፡፡ በመሆኑም የሚያውቁ ሰዎችን በመጠየቅ ወይም መፃህፍት በማንበብ ስንት የግብር ዓይነቶች እንዳሉ፤ እንዲሁም ስንት የግብር ደረጃዎች እንደሚተገበሩ አብራርታችሁ በጽሁፍ ግለፁ፡፡

ክፍል ስምስት፡-ሰዋስዋ

ከስማዊ ሀረግ ውስጥ ቅጽ ማውጣት

ምሳሌ፡ አጫጭር ልጆች መጡ፡፡

ቅፅል፡- አጫጭር

አበበ ለወንድሙ ጥቁር በግ ገዛለት፡፡

ቅፅል፡- ጥቁር

፩. በሚከተሉት ስራዬት ነገሮች ውስጥ የሚገኙትን ቅጠሎች ሰደታችሁ ስውጡ፡፡

ሀ. አብርሃ ሁለት ትላልቅ በጎች ሸጠ፡፡

ለ. አለም አዲስ ቀሚስ ገዛች፡፡

ሐ. አቤል ጎበዝ ተማሪ ነው፡፡

መ. በሩን ለማቆም ወፍራም ገመድ ያስፈልጋል፡፡

ሠ. ሰይፉ ሰፊ ቤት ተከራየ፡፡

ረ. አጭሩ ልጅ የባጃጅ ሹፌር ነው፡፡

ሰ. እኔና ጓደኛዬ ሩቅ መንገድ ስለሄድን ደከመን፡፡

ሸ. ሕፃኑ ትኩስ ወተት ይወዳል፡፡

ቀ. አስተማሪያችን ጥቁር ጫማ ያዘወትራል፡፡

በ. ባሮ ወንዝ ላይ ረሻም ድልድይ ተዘርግቷል፡፡

የምዕራፍ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ ውስጥ ሁለት ምንጣቦች ቀርበዋል፡፡ የምንጣቦቹ ትኩረት ግብር ነው፡፡ በዚህም ግብር መክፈል ውዴታና ግዴታ መሆኑ፤ ስለግብር አይነቶች፤ ግብርን መክፈል ለሃገርና ህዝብ ያለው ከፍተኛ ጠቀሜታ በዋና ጭብጥነት ተነስተዋል፡፡ ንግግር ለማድረግ ያመች ዘንድ ተማሪዎች በቡድን ተዋቅረው አወያይና ቃለ ጉባኤ ያሻገ በመምረጥ ስለግብር መክፈል ግዴታና የህገወጥ ንግድ(ኮንትሮባንድ) ጉዳት ላይ ተወያይተው የክፍል ውስጥ ንግግር አድርገዋል፡፡

በበተጨማሪም ለቃላት አውዳዊና ተቃራኒ ፍችዎች መስጠት፤ የግብር እና ቀረጥ ልዩነት፤ የግብር ዓይነቶች እና የግብር ደረጃዎች የሚመለከቱ ሀሳቦችን በጽሁፍ ማቅረብ፤ በሰዋሰው ትምህር ክፍልም ከስማዊ ሃረግ ቅጽልን ማውጣት በምዕራፉ ትምህርት ዋና ትኩረት የተሰጣቸው ጉዳዮች ናቸው፡፡

የክስሳ ጥያቄዎች

1. ግብርን አለመክፈል የሚያስከትሏቸው ጉዳዮች ምን ምን ናቸው?
2. ሁሉም ሰው ግብር የመክፈል ግዴታ አለበት ብላችሁ ታምናላችሁ?
3. ህገ ወጥ ንግድ (ኮንትሮባንድ) የሚያደርሳቸውን አስረዱ፡፡
4. ቅጽልን የሚመለከት አምስት ምሳሌዎች ስጡ፡፡
5. በስምና በቅጽል መሃከል ያለውን ልዩነት አስረዱ፡፡

ክፍል ሰባት: የግንዛቤ ማመሳከሪያ ነጥቦች

ከዚህ በታች በምዕራፉ የቀረቡትን የትምህርት ደረጃዎች ምን ያህል እንደተረዳችሁ ለማረጋገጥ የሚረዱ ማመሳከሪያ ነጥቦች ተዘርዝረዋል፡፡ በመሆኑም ዝርዝሮቹን በጥንቃቄ በማንበብ፤ ተረድታችሁ ከሆነ ከፊትሰፊታቸው ባለው ሳጥን ውስጥ የ(V) ምልክት በማድረግ እረጋግጡ፡፡ ያልተረዳችሁት ወይም የሚያጠራጥሩት ከሆነ ግን በሳጥኑ ውስጥ የ (?) ምልክት በማድረግ ያልተረዳችሁትን ነጥቦች ይገልጻሉ፡፡

ተ.ቁ	ማመሳከሪያ ነጥብ	(√)	(?)
1	ያዳመጥሁትን ምንባብ መልዕክት ተረድቻለሁ፡፡		
2	ካዳመጥሁት ምንባብ የወጡ ጥያቄዎችን በትክክል መልሻለሁ፡፡		
3	በቀረበው ርዕስ ጉዳይ ላይ ጠቃሚ ውይይት አድርጌያለሁ፡፡		
4	ምንባቡን በፀጥታ በማንበብ ጭብጡን ተረድቻለሁ፡፡		
5	ካንበብሁት ምንባብ ዝርዝር መረጃዎችን አውጥቻለሁ፡፡		
6	ለቃላት አውዳዊ ፍቺ ሰጥቻለችሁ፡፡		
7	በቀረበው ርዕስ አስረጅ ድርሰት ፅፌያለሁ፡፡		
8	ከስማዊ ሀረጎች ውስጥ ቅፅሎችንና ስሞችን ለይቻለሁ፡፡		

ምዕራፍ ዘጠኝ፡ ሰባሰድ

ከምዕራፍ የሚጠበቁ ውጤቶች

ተማሪዎች በዚህ ምዕራፍ የቀረበውን ትምህርት ከተማራችሁ በኋላ፡-

- አዳምጣችሁ የጽሑፉን መልዕክት ታስረዳላችሁ።
- የአጭር ልቦለድ ምንነትን ታብራራላችሁ።
- የአጭር ልቦለድን ባህሪያት ታስረዳላችሁ።
- የልቦለዱን ጭብጥ ትረዳላችሁ።
- ለቃላት አውዳዊ ፍቺ ትሰጣላችሁ።
- አንቀጽ ትጽፋላችሁ።
- የአረፍተ ነገር ተዋቃሪዎችን ትለያላችሁ።
- የግል ደብዳቤ ታዘጋጃላችሁ።

ክፍል ስንድ፡ ማዳመጥ

ጠቃሚ ምክር

ቀድሞ ማዳመጥ ጥያቄዎች

፩. ተማሪዎች! መምህራችሁ “ጠቃሚ ምክር” በሚሰጠው ርዕስ ስንድ አጭር ጽሁፍ ያነቡላችኋል። ምንባቡን በጥሞና ካዳመጣችሁ በኋላ የሚከተሉትን ጥያቄዎች በቡድን እየሆናችሁ በመወያየት መሰሉ።

1. ምክር ሲባል ምን ማለት ነው?
2. በአካባቢያችሁ ምክር የሚሰጡ እነማን ናቸው?

ድህረ ማዳመጥ ጥያቄዎች

፩. ቀጥሎ የቀረቡትን ጥያቄዎች ባዳመጣችሁት ምንባብ መሰረት በቃል መሰሉ።

1. ዋኔዎ ለአዳኙ የሰጠቻቸው ምክሮች ምን ምን ናቸው?
2. አዳኙ የዋኔዎን ሁለተኛውን ምክር ለመስማት የፈለገው ለምንድን ነው ?
3. አዳኙ የዋኔዎን የመጨረሻውን ምክር ለመቀበል ደስተኛ የሆነ ይመስላችኋል? ለምን?
4. ዋኔዎ ከአዳኙ ለማምለጫነት የተጠቀመቸው ብልሃት ምንድን ነው?
5. በአካባቢያችሁ ያጠፋ ሰው ሲመክር አይታችሁ ታውቃላችሁ? በሂደቱ ምን ምን እንደተመለከታችሁ ገጠመኛችሁን በቡድን/ጥንድ ተነጋገሩ።

6. አዳኙ ሁለተኛውን ምክር እንደሰማ ዋኔዋን የተከተላት ለምንድን ነው?
7. ያዳመጣችሁት ጽሁፍ ፍሬ ሀሳብ ምንድን ነው?

፪. ቀጥሎ የቀረቡትን ቃላትና ሀረጎች ካዳመጣችሁት ምንባብ ስንፃረር ፍቻቸውን ግለጹ፡፡

ምሳሌ፡- አስተዋለ፡- አገናዘበ፡ ልብ አደረገ

1. የልቡን ሲነግሩት
2. ማረኝ
3. ተፀፀተ
4. የሚገላለ
5. ተላለ
6. አልጠቅምህም
7. አፋፍ
8. ጉድ ሰራኝ
9. ውለታ
10. ወቂት

ክፍል ሁለት፡ ንግግር

ምክር በባህላዊ መንገድ ወይም በዘመናዊ መልኩ ሊሰጥና በህብረተሰቡ ውስጥ የሚታዩትን የሀሳብ ልዩነቶችና ግጭቶች መፍቻነት ጥቅም ላይ ይውላል፡፡ ይሁን እንጂ በነዚህ ሀሳቦች ላይ የሚሰጡ ተቃራኒ ሀሳቦች አሉ፡፡ ማለትም ግጭትን በፍርድ ቤት ሙግት መፍታትና ግጭትን በሀገር ሽማግሌዎች ምክርና ተግላጽ መፍታት በተመለከተ ልዩ ልዩ ሀሳቦች ይሰጣሉ፡፡ በመሆኑም እናንተም በሀገር ሽማግሌዎች የሚሰጥ ምክር ግጭትን በቋሚነት ለመፍታት የተሻለ ነው/ አይደለም በሚል ርዕስ በቡድን ሆናችሁ ክርክር አድርጉ፡፡

ክፍል ሦስት፡ ንባብ

እናቲቱ

የቀድሞ ንባብ ጥያቄዎች

1. አጭር ልቦለድ ምንድን ነው?
2. አጭር ልቦለድ ተለይቶ የሚታወቅባቸው ባህሪያት አሉ? ምን ምን ይባላሉ?
3. ከዚህ ቀጥሎ እናቲቱ በሚል ርዕስ አንድ አጭር ልቦለድ ቀርቦላችኋል፡፡ የልቦለዱ መልዕክት ምን ይመስላችኋል?

ፀጥታ ባረበበት ጎጆ ውስጥ ሁለት ነፍሳት ተፋጥጠው ነበር። ፀጥታው ድንገት ተገሠሠ። "...ሶስት መቶ አምሳ ብር ባለማግኘትሽ አይንሽ ሊጠፋ ነው!"

በልጅቱ ድምፅ ውስጥ ስጋት አለ።

"ይሆናል!"

እናቲቱ ቀሊል ትከሻዎቿን በግዴለሽነት ሰበቀች።

"...ለዚህ ሁሉ ተጠያቂው ደመኛሽ የምትንሰፈሰፈለት ልጅሽ ነው!"

"በመድኃኒዓለም ይገፍሻለሁ ልጄ! ወንድምሽ በሌለበት አታሳቅቂው! ...እንዲያው በመድኃኒ...."

"ኤድያ! ...ምነው በማህጸንሽ ውስጥ ውሃ ሆኖ በቀረ! ...የሱ ወንድምነት ባፍንጫዬ ይውጣ...ይሄ...ይሄ ...ጭንጋፍ...!"

"በ...ፈጠረሽ!"

እናቲቱ ተማፅኖዋን አቀረበች። "ባይሆንለት ባይሞላለት ነው ብየሻለሁ። ቢደላው ኮ አስችሎት አይቀመጥም ነበር...!"

"እሺ አሁን አንቺ ከየት ታመጫለሽ?"

እናቲቱ መልስ አልነበራትም።

አባብጠው ውሃ በሚያገዡ ዓይኖቿ የልጇን ፊት ለመመልከት ሞከረች። ቁጣ አክስሏታል።

አይኖቿ ከልጇ ፊት ሲሸሹ ከግድግዳው ጋር ተላተሙ። ስንጥቅጥቅና ሽንቁር በበዛበት ግድግዳ ላይ ጎልቶ የሚታየው የታላቅ ልጅዋ ምስል ነበር። የዲግሪ ቆብ የጫነ ዕለት የተነሣው ፎቶ። በልጅነቱ ያጣውን ያባቱን መልክ ወርሷል። የተሸበሸበ ግንባር፤ ደም የጎረሰ አይን፤ የተነፋ ከንፈር አለው።

"አሁን እሁም ተማርሁ ሊል ነው?"

አምና ሐምሌ ላይ ነበር የተመረቀው።

ከተመረቀ ከሁለት ወራት በኋላ ትምህርቱን በቋጨበት በዚያው አዲስ አበባ በአንድ ትልቅ የንግድ ድርጅት ውስጥ እንደተቀጠረ ባህርዳር ከታናሽ እህቱ ጋር ለምትኖረው እናቱ ደውሎ ነግሯታል። በቃ፤ ከዚያ በኋላ ኮቴውን አልሰማችም። ድምጹን አላዳመጠችም። ሲሣዩን አልተካፈለችም።

ቀን-ቀናት- ሣምንት- ሣምንታት-ወር-ወራት-አመት።

እናቲቱ የልጇ ከፊቷ መሠወር አሠጋት።

ልጇቱ የወንድሟ እጅ መራቅ አበገናት።

"...ከእኔ የበለጠ ተንከባከብሽ አሳደግሽው!...እኔ የሱን ጥብቆ እንዳጥብ ለሱ አሻሮ እንድቆላ ፈረድሽብኝ...እናም የመጨረሻው ዕጣ ፈንታዬ አመድ ውስጥ መገኘት ሆነ...እሱ ግን ተምሮ ትልቅ ቦታ ደረሰ...መማሩ ግን ለእናቱ የሚሆን ርኅራሄ አልፈጠረለትም...ይኸው ዓይንሽን ስትታመሚ

እንኳ እግዚር ይማርሽ መቼ አለሽ?!"

የልጁቱ ድምፅ ተንጉደጎደ።

በቅርብ ቀን ነው የአይን ህመም የተፀናወታት። ከየት እንደመጣ ምን እንዳመጣባት ልብ አላለችውም። ድንገት አይኖቿ አባብጠው እኛ ማጉረፍ ያዙ። ይኸው በየሌሊቱ እንቅልፍ የላትም። በየመዓልቱ እረፍት አላገኘችም። ደህንነት ርቋታል።

እናም አይኗ ወደጥንተ ደህንነቱ እንዲመለስ ጓጓች። ጓጉታም አልቀረች። የግል ሀኪም ደጅ ጠናች። ሀኪሙ ግን ከቶ የማትችለውን ጠየቃት። ሶስት መቶ አምሳ ብር።

የግብ ጊዜ ጥያቄዎች

1. እናቲቱ ለህክምና የሚያስፈልጋትን ገንዘብ የምታገኝ ይመስላችኋል። ከማን ?
2. በእናቲቱና በልጅቱ መሀከል ያለው የሀሳብ አለመግባባት መንስኤው ምንድን ነው?
3. የቀረበላችሁ ልቦለድ ታሪክ እንዴት ይጠናቀቃል ብላችሁ ትገምታላችሁ?

ሞሥሰ 8 : እናት እንጂ እየገደች ከሰጧ ጋር ስትነጋገር

"እሱሥ ግድ የለም! አንዴ አምጽብሻል!...እኔ አጠገብሽ ያለሁት እድለ ቢስ እንኳ ልታደግሽ አቅም አጣሁ!...ምን ላርግ!...ያንድ መናኛ መሥሪያ ቤት የዕዳት ሠራተኛ!..."

በወር መቶ ብር ይከፈላታል። መቶ ብሩ የሷንና የእናቷን ጉሮሮ መድፈን ስለሚቻለው አጣጥላው አታውቅም ነበር። አሁን ግን የእናቷን አይን የማሳከም አቅም እንደሌለው ስታውቅ ናቀችው።

"እንደድሮው 'ተበደሪ' ብልሽ አሻፈረኝ አልሽ!"

ልጇ ከመመረቁ በፊት ሰፈርተኛውን ያስመረረች ተበዳሪ ነበረች። ልጇን እንዳይከፋው የብዙ ቱጃር ሰፈርተኞችን ደጅ ጠንታለች። ስራ ከያዘ በኋላ ግን መበደሩን እርግፍ አድርጋ ተወችው።

"እኔም እንዳልበደር አስማልሽኝ!...መበደርን የምትፈራው ዕዳ መክፈሉን ተማርረሽ ሳይሆን ለልጅሽ ክብር ስትይ እንደሆነ አውቃለሁ።"

"በሰፈሩ ውስጥ ያሉት ወሬኞች ክፉዎች ናቸው። ብበደር ልጅዎ ገንዘብ ነፈጋትና ተቸገረች

ይሉኛል። ልጄን ያብጠለጥሉብኛል። አንድ ቀን እትብቱ ወደተቀበረበት አፈር ይመለስ ይሆናል፤ ያኔ እናቱን የረሣ እያሉ መቆሚያ መቀመጫ ያሳጡብኛል። ስለዚህ ባልበደር ይሻላል" ያለቻትን አስታወሰች።

የጎጆው በር ባይከፈት ኖሮ የልጅቱ ወቀሣ የሚገታ አልነበረም።

"እንደምን ሠንብታችኋል!"

ወደ ውስጥ ዘለቁ።

የታላቁ ልጅ የክርስትና አባት ናቸው።

"ዘሀር ምስጌን ደህና ሰንብተዋል?"

"....ተሻለሽ?"

ከተቀመጡ በኋላ።

የፊታቸው ወዘ ያብረቀርቃል።

"ደህና ነኝ!"

እናቱ ለወጉ ያህል መለሰች።

"ምን ደህና ነሽ?" እንደባለብሽ ልትልኩብኝ ሲገባ ተሌላ ሰው አፍ ሰማሁት... በውነቱ ደግ አይደለም።" አሉ የእናቱን አይን ሣይሆን ወለል ወለሉን እያዩ። "አሁን ወደ ሀዘን ቤት ስሄድ እግረ መንገዴን ልጠይቅሽ ብየኮ ነው"

"አሁን ልትታከም አስባለች..." አለች ልጇቱ።

"እስታሁን መቆየቷ ራሱ ትልቅ ስህተት ነው!"

"ለመታከሚያ ግን ብዙ ብር ጠየቁን" ልጅቱ ፈጠን አለች።

"ምን ያህል?"

"ሶስት መቶ አምሳ"

በድምጽ ውስጥ ተስፋ አለ።

እንደማይጨክኑ ገምታለች። በለጋስነታቸው ስመጥር አዛውንት ናቸው። እንኳን ለተዛመዳቸው ለባዕድ እንኳን ዘግነው በመስጠት ይታወቃሉ። ውጭ አገር የሚኖር ታናሽ ወንድማቸው ገንዘብ በላክላቸው ቁጥር በመንደር እየተዟዟ ወገን ይጠይቃሉ።

አንድ ድክመት ግን ነበረባቸው።

እንደኢሣቸው ሁሉ አንደበታቸው መቋጠር አያውቅም። በየሄዱበት ሁሉ ስለልግሰናቸው እንዳወጉ አሉ።

"ሶስት መቶ አምሣ አልሸኝ?!"

ልጇቱ ራሷን በአዎንታ ነቀነቀች።

"ቀላል ነዋ! አይንኮ በምንም ዋጋ አይተመንም!" አዛውንቱ ዘና አሉ።

ልጅቱና እናቱቱ አረመሙ፡፡

አዛውንቱ ዙሪያ ገባውን ገረመሙት፡፡ ሁሉ ነገር ባዶና ቀዝቃዛ ሆነባቸው፡፡ እናም መዳፋቸውን በነጩ ካፓርታቸው የውስጥ ኪስ ውስጥ ከተቱት፡፡

"ሶስት መቶ አምሳማ!"

አሉ ደገሙና፡፡

የልጁቱ ልብ ስስ ደረቷን ከውስጥ ደበደበው፡፡ ልውጣ ልውጣ የሚለውን ትንፋሷን ላፍታ ገደባ ያዘችው፡፡ ያዛውንቱ መዳፍ የሚመለስበትን ቅጽበት ናፈቀች፡፡

"ሶስት መቶ ...አ...ም...ሳ...ማ!"

ክብደት በሌለው ድምጽ እያጉተመተሙ ያበጠ የገንዘብ ቦርሳቸውን አወጡ፡፡ ልጁቱ ጣቷን አቆላልፋ ጠበቀች፡፡ ትኩሣት በመላው ሰውነቷ ተለቋል፡፡ ወደ እናቷ ተመለከተች፡፡ የእናቷ አይኖች እብጠታቸውን ጨምረው ታይዋት፡፡

ያዛውንቱ ዓይኖች ድንገት ግድግዳው ላይ ከተሠቀለው ፎቶ ላይ አረፉ፡፡

"ለመሆኑ ይሄ ልጅ ይደውላል?"

"አዎ ይደውላል!"

ልጁቱ የወንድሟን ፎቶ በልቧ ረገመች፡፡

"ገንዘብስ እየላከ ነው?"

"አዎ ይልካል!" እናቱቱ መለሰች፡፡

የልጅቱ ፊት እንደ እስከት ቆዳ መቀያየር ያዘ፡፡

"ታዲያ በወር ሁለት መቶ ባውንድ እየዛቀ ሽራፊ ሣንቲም ብቻ መወርወር ዋጋ የለውም! ስትታመሟም መታከሚያ ገንዘብ ዛቅ አድርጎ መላክ ነበረበት፡፡ ልጅ የዚህ ጊዜ ያልሆነ ለመቼ ሊሆን ነው?...ውነቱን ነው!... እኔ ወንድሜ ነው እንዲህ በስተርጀና እሚያቀማጥለኝ...መታከሚያ መላክ ነበረበት" አሉ የቦርሳቸውን አፍ እያሠፉ፡፡

"ልኮልኛልኮ!" መለሰች እናቱቱ

"ለመታከሚያ የላከው ብር ትናንት ደረሰኝ..."

እንዴት ያለ የተባረከ ልጅ መሠሉት! የኔ ነገር አያስችለውም መቼም!..."

"ጎሽ...ስንት ላክ?"

"የሚበቃኝን ያህል ልኮልኛል!"

ፈገግ ልትል ሞከረች፡፡ ፈገግታዋ ግን ለነፋስ እንደተጋለጠ የጧፍ ብርሃን ዕድሜ አልነበረውም፡፡

አዛውንቱ ቦርሳቸውን ወደኪሳቸው መለሱት፡፡

ልጁቱ ብድግ ብላ ወደ ጽልመታማው ጓዳ ገባች፡፡

"በይ እንግዲህ ታከሚው!...ጊዜ ልትሰጭው አይገባም፡፡ ተሰናብተው ወጡ፡፡

በሩን አልፈው ሲሰወሩ እናቱቱ "እፎይ!..." አለች፡፡ በህመሟ ውስጥ ደስታ ተሰማት፡፡ የልጅዋ ክርስትና

አባት ወደ ሀዘን ቤት እንደሚሄዱ ነግረዋታል። እዚያ ሄደው ሰለቸሮታቸው ለሰፈርተኛው ሁሉ ያወራሉ። ችሮታው ከደረሳቸው ያጡ የነጡ ሰዎች መካከል የሷ ስም እንደማይኖር ርግጠኛ ሆናለች። ስለዚህም የልጇ ስም በክፉ አይነሣም። ፈጽሞ!

(በዕውቀቱ ስያም፤ እናቲቱ (1994፤ 66-67) ብሌን መጽሔት ለማስተማር እንዲያመች ተደርጎ የተወሰደ)

ድህረ ንባብ ጥያቄዎች

፩. የሰባሰቡን ታሪክ መሠረት በማድረግ ስሜከተሱት ጥያቄዎች በቃላት ምሳሌ ስጡ።

1. እናቲቱና ልጅታዋ የሚኖሩበት ቤት ምን ይመስላል?
2. እናቲቱ ከልጅታዋ ጋር ክርክር የገባችበት ጉዳይ ምን ነበር?
3. “እንደድሮው ‘ተበደሪ’ ብልሽ አሻፈረኝ አልሽ!” ብላ ልጅቷ እንድትናገር ያደረጋት ምክንያት ምንድን ነው?
4. እናቲቱ ሊጠይቁዋቸው ከመጡት ዘመዳቸው ለመታከሚያ የሚሆን ገንዘብ ለመቀበል ያልፈለጉት ለምንድን ነው?
5. ልጅቱ ወንድሟን አምርራ የምትተችበት ምክንያት ምንድን ነው?
6. እናቲቱ ወንድ ልጅዋን በተመለከተ ያላት አስተያየት ምን ይመስላል? ምክንያቱስ ይታወቃል?

፪. የሰባሰቡን ታሪክ መሰረት በማድረግ ከታች የቀረቡትን ጥያቄዎች ስሟሉ።

1. የልቦለዱ ርዕስ _____ እናቲቱ _____
2. መቼና የት ተፈፀመ _____
3. የገፁ-ባህሪያት ብዛት _____
4. ዋና ገፁ ባህሪ _____
5. ዋናው ገፁባህሪ ምን ይፈልጋል _____
6. ዋናው ገፁባህሪ ያጋጠሙት ችግሮች _____
7. መሰናክል አንድ፡-----
8. መሰናክል ሁለት፡-----
9. ገጸባህሪው ከደረሰበት ችግር ለመውጣት ያደረገው ጥረት፡-----
10. የመጨረሻው ውጤት፡-----

የልቦለድ ገፅ ባህሪያት

ገፅባህሪያት በልቦለድ አለም ስጋ ለብሰው፣ ባህሪ ተጎናፅፈው፣ መጠሪያ ተሰጥቷቸው፣ መኖሪያ ተበጅቶላቸው፣ የሚንቀሳቀሱ፣ የሚተነፍሱ፣ የሚናገሩ፣ የሚበሉ፣ የሚጠጡ፣ እንደ አውኑ አለም ሰዎች የሚኖሩ፣ የሚሞቱ፣ የሚርባቸው፣ የሚጠማቸው፣ የሚፋቀሩ፣ የሚጣሉ፣ የሚደሰቱና የሚያዝኑ የልቦለድ አለም ሰዎች ናቸው።

በልቦለድ ውስጥ የሚገኙ ገፅባህሪያት በተለያዩ መንገድ ሊከፈሉ ይችላሉ። ከነዚህም መካከል፡-

1. ዋና ገፅ-ባህሪ፡- በልቦለዱ ውስጥ የሚተረከው ታሪክ በዋነኛነት የሚመለከተው ባለታሪክ ነው።
2. ንዑስ-ገፅ-ባህሪ፡- ከዋናው ገፅባህሪ አንፃር የተለየ ፍላጎት፣ ተግባርና ግብ ይዞ የሚቀረጽ ባለታሪክ ነው።

(ዘረዘሩን ስለፋው፡- የሰነድ-ፍቃድ መመሪያዎን 1992፤ ገጽ፡- 160)

አጭር ልቦለድ

አጭር ልቦለድ የራሱ ቅርጽና ይዘት ያለው፣ ከሌሎች የስነጽሁፍ ዘሮች ተለይቶ የሚታወቅባቸው ባህሪያት ያሉት፣ በራሱ ክልል ሲጠናና ሲመረመር የራሱ የሆነ ኪነጥበባት ስርዓት የሚታይበት፣ በራሱ መጠነርእይ ውል ያላቸው ማህበረሰባዊ አውነታዎችን ሊያሳይ የሚችል አንድ የስነጽሁፍ ዘር መሆኑ የታወቀ ነው። አጭር ልቦለድ የሚከተሉት ባህሪያት አሉት። እነሱም፡-

1. ነጠላ ውጤት
2. ጥድፊያ
3. ቁጥብነት ናቸው።

፫. በቡድን ሆኖቹ በመወያየት የሚከተሉትን ስባባሎች ፍች ከገሰዳቸው በኋላ ስረፍተ ነገር ስረባቸው፡፡

ምሳሌ፡- ባፍንጫዬ ይውጣ

ፍቼ፡- ይቅርብኝ

አረፍተነገር፡- እንዲህ ከሆነስ በአፍንጫዬ ይውጣ።

ተ.ቁ	አባባል	ፍች/ትርጉም	ዕረፍተ ነገር
1	እጅ ራቀ		
2	ውሃ ሆነ		
3	ዐይኑ ደም ለበሰ		
4	ከንፈሩን ነፋ		

ተ.ቁ	አባባል	ፍች/ትርጉም	ዐረፍተ ነገር
5	ልብ አለች		
6	እድለ ቢስ		
7	ያጣ የነጣ		
8	እስከት ቆዳ		
9	እትብቱ የተቀበረበት		
10	አመድ አፋሽ		

ክፍል ስራት: ቃላት

፩. የሚከተሉት ቃላትና ሀረጎች በምንባቡ ውስጥ የያዙትን አገላለጽ ፍች በቃል ስራዎቹ::

1. ረበበ	6. መድፈን
2. ሰበቀ	7. ዘገነ
3. ከሰለ	8. ቋጠረ
4. ተመረቀ	9. ወገን
5. ሠወረ	10. ስስ

የቃላት አውዳዊ ፍች :- አንድ ቃል በተለየ አውዶች ውስጥ ሲገኝ የሚኖረው አገላለጽ ፍች እንደ ዓረፍተ ነገሮቹ ይለያያል። የአንድ ቃል ትክክለኛ ፍች የሚታወቀው በዓረፍተ ነገር ውስጥ ገብቶ ከሌሎች ቃላት ጋር በመሆን መልዕክት ሲያስተላልፍ ነው።

ክፍል ስራት: ድምፅ

፩. ቀጥሎ ከስምዬ ስቦሰዱ የተወሰዱ ሀረጎችና ዓረፍተ ነገሮች ቀርበዋል። እነዚህ ሀረጎችና ዓረፍተ ነገሮች የሚያስተላልፉትን ሃሳብ በራሳችሁ አገላለጽ ስብረቱዎቹ ላይ::

1. ቁጣ አክሰሏታል	5. ከግድግዳ ጋር ተላተመ	8. ደጅ ጠንታለች
2. ሲሣዩን አልተካፈለችም	6. ችሮታ	9. ያብጠለጥሉብኛል
3. እኛ ማጉረፍ ጀመሩ	7. ዛቅ አድርጎ	10. እሚያቀማጥለኝ
4. ገረመሙት		

፪. ቀጥሎ የተዘረዘሩትን ቃላት በምንባቡ ውስጥ በተተውት ባዶ ቦታዎች ውስጥ በማስገባት ስንቀዱን ስስተካከሳችሁ ዓፋ፡፡

1. አብቦ	4. አፍርቶ	7. ሻንጉርጉር
2. ይነዙት	5. ዘቅዝቆ	8. ፀደይ
3. አደባልቆ	6. ለድርቆሽ	

ግቢ በሚሉት ሰፊ ሜዳ _____ የሚያስጠብቁት ከሰርዶ ካክርማ ከጉድይና ከዋራት አንድ ላይ _____ ያደገው ሳር፡- ቀደም ብሎ የበቀለው _____ ዘግየት ብሎ የበቀለው ቢጫ፣ ሰማያዊ፣ ነጭና ቀይ አበባ_____ ሰብል ወንጌል ከተቀመጠችበት _____ ሲመለከቱት ያን ሰፊ ግቢ ለማስገጥ ከዳር እስከ ዳር የተዘረጋ አምሮ የተሰራ _____ ምንጣፍ ይመስል ነበር፡፡ ፀሃይ እየሞቀ በሄደ መጠን በዚያ ሰፊ ግቢ የተነጠፈው ሳርና በቤቶች አካባቢ የተተከሉ የፍሬ አትክልት አንድ ላይ ባየር _____ የነበረው ገነታዊ መዓዛ ሽቶ በብዙው እንደተረፈረፈበት መሞኛ ከውስጡ መውጣት አያስመኝም ነበር፡፡

፫. ከዚህ ቀጥሎ ቀደም ተከተላቸዉ ተዘበራርቆ የተቀመጡትን ዐረፍተ ነገሮች በማስተካከል ስንድ ስንቀድ ዓፋ ፡፡

1. ቅጠሉን የድንጋይ ወፍጮ ላይ አድርጋ እስኪልም ድረስ ጨቀጨቀችው፡፡
2. ከእውነተኛ ፍቅር ጋር የሰጠችው ፍቱን መድሐኒት ቶሎ ብሎ እንደሚፈውሰው እየተማመነች በጅምር ወደተወችው የማጀት ሥራዋ ተመለሰች፡፡
3. በመጨረሻም ወለላ ሲመስል ትንሽ ውሃ ጨመረችበትና በሽክላ የተሰራች ትንሽ ብቸሬ ውስጥ ጨመረችው፡፡
4. ማሚቴ የተረፈውን መራራ አፋ ላይ ጠብ፣ ጠብ...እያደረገች ካንጠፈጠፈችለት በኋላ ቀስ አድርጋ የእንጨት ትራሱ ላይ አሳረፈችው፡፡
5. ፈጠን ፈጠን እያለች ወጣችና ወደ ጓሮ ሄደች፡፡
6. ዳሞቴም የታዘዘለትን መራራ ጭማቂ በአንድ ትንፋሽ ሻው አድርጎ ጨለጠው፡፡
7. የምታስበው ራታቸው በሰዓቱ እንዲደርስ አብዝታ ጥድፍ-ጥድፍ ብትልም እንኳን የዳሞቴ ነገር አልተዘነጋትም፡፡
8. ተንከባክባ ካሳደገቻቸው ፈዋሽ እፅዋት ከአንደኛው ላይ ትንሽ ቅጠሎች በጠስ፣ በጠስ አደረገችና ተመለሠች፡፡
9. ለባለቤቷ የተዘጋጀለትን መድሃኒት እንዲጠጣ ነገረችውና ደገፍ አድርጋ አንገቱን አቃናችለት፡፡
10. የጠጣው መድሃኒት መራራነት ጭምትርትር ያለ ፊቱ ላይ ተጽፎ ይነበባል፡፡

፪.ቀጥሎ እንደ ይሁድ ቀርቧል። ደህንን ይሁድ በቡድን ሆኖችሁ እንዲ ሲያነብ ሴቶቻችሁ ስድምጡ። ከዚያም

የይሁዳን መሰረተኛ ተወያዩበት። በመጨረሻም ደህንን ይሁድ መነሻ በማድረግ ሰንደኞችሁ ደብዳቤ ላፋ።

ለተወዳጅዎ እህቴ ለወይዘሪት ብስራት። አይቼሽ ድንገተኛው ፍቅርሽ የዘወትር ሰቀቀን ሆኖብኛል። በፍቅርሽ ወጥመድ ውስጥ ገብቼ በጉምሻርት ካራ መተፍተፍ ከጀመርኩ ወደ አድሬያለሁ። ዳሌሽ፣ ጡቶችሽ፣ ፀጉርሽ፣ አንገትሽ ብዬ ውበትሽን ለማድነቅ አልሞክርም። ቃላት አጥሮብኝ በጅምር ከምተወው አለመሞክሩን መርጫለሁ። ፈጣሪ ብዙ ሰዎችን መሥራት የሚችልበትን ጊዜ በአንቺ ላይ አጥፍቷል። ተጠቦ ተጭንቆ የሰራሽ በመሆንሽ ኩራት ይሰማሻል። አንቺን በማፍቀሬ እኔም ኩራት ይሰማኛል። በዓይኖችሽ ግርፍታ ከተገረፍኩ ወዲህ ዋኝቼ ከማልወጣበት የፍቅር ባህር ውስጥ ገብቻለሁ። ከአንቺና አንቺን ከወደደው ከእኔ ሰውነት በቀር ሌላ ማየት አስጠልቶኛል። የምበለው አይስማማኝም፣ የሰዎች ወሬ አይጥመኝም። ምን አለፋሽ ዘመድ የሌለው እብድ ሆኜልሻለሁ። ይህ ሁሉ አንቺን በማፍቀሬ አንቺን በመውደዴ ነው። ብስራት! ፍቅረኛዬ እንድትሆኝ መርጬሻለሁ። እንደ ማትጨክኚብኝ አምናለሁ። በእኔ መጨከን ያን ተጭንቆ ተጠቦ የሰራሽን አምላክ ማስቀየም ነው። ዓይኖችሽ ብዙ በማንበብ እንዲቀሉ አልፈልግም። መልሰሽ አጭር ቢሆን ደስ ይለኛል። ቁርጥ ያለ። እሽ ወይም እምቢ። ይህን ያልኩሽ ያንቺን መልስ ማንበብ ይሰለቸኛል ብዬ አይደለም። ብዙ በመፃፍ እንያ አለንጋ ጣቶችሽ በብዕር እንዲደለድሙ አልፈልግምና ነው። በተስፋ መልስሽን እጠብቃለሁ። ሰላምና ጤና ካንቺ ጋር ይሁን።

የፍቅርሽ ምርኮኛ መዳቡ ዳዲ

ህዳር 21 ቀን 1950 ዓ.ም

(ምንጭ ሐሰሞን ሰማ፣ ደብዳቤው። ሰማስተማር እንዲያመች ሆኖ የተወሰደ)

የደብዳቤ አፃፃፍ ሥርዓት

ሰዎች ደብዳቤ ለተለያዩ ዓላማዎች ይጽፋሉ። የሚያስተላልፉትን ሀሳብ መነሻ በማድረግ ደብዳቤዎችን በተለያዩ መንገዶች መከፋፈል ይቻላል። እነዚህንም የሰላምታ ደብዳቤ እና የስራ ደብዳቤ ብሎ መመደብ ይቻላል። ሁለቱ የደብዳቤ አይነቶች የየራሳቸው ያፃፃፍ ስርዓት አላቸው።

1. የሰላምታ ደብዳቤ የሚፃፈው በሁለት ሰዎች፣ በቤተሰብ ወይም በፍቅረኛዎች መካከል ሊሆን ይችላል።
2. የሥራ ደብዳቤ የሚባለው አንድ ግለሰብ ወይም ድርጅት ለሚሰራበት መስሪያ ቤት፣ የንግድ ስራ፣ ወዘተ. አስመልክቶ ለቢሮ ሃላፊ ወይም ለንግድና መሰል ድርጅቶች የሚፀፈው የደብዳቤ አይነት ነው።

ይህ የደብዳቤ አፃፃፍ የሚከተላቸው ቅደም ተከተላዊ የአፃፃፍ ስርዓቶች አሉት። ለምሳሌ ያህል የደብዳቤው ቁጥር፣ የተፃፈበት ቀን፣ የላኪው ድርጅት ወይም ግለሰብ ሙሉ ስምና አድራሻ፣ የተቀባዩ ድርጅት ሙሉ ስምና አድራሻ፣ ደብዳቤው የተፃፈበት ጉዳይ፣ የመዝጊያ ሀረግ፣ የላኪው ግለሰብ ወይም ድርጅት ኃላፊ ፊርማ፣ ክብ ማህተም የደብዳቤው መልዕክት የሚመለከተው ግለሰብ/ድርጅት ካለ በአድራሻ ግልባጭ ይደረጋል።

ክፍል ስድስት፡-ሰዋሰው

ሥርወ-ቃል

ሥርወ ቃል ማለት አንድ ቃል ቅጥዎችን ከማስቀጠሉ በፊት ያለው መሰረታዊ ቅርፅ ነው። ስርወ-ቃል የቃሉን መሰረታዊ ትርጉም የሚሸከም አሀድ ነው። ለምሳሌ “ቤታችንን” የሚለውን ቃል ስንመለከት፤

የተሰጠው ቃል፡- ቤታችንን

ስርወ-ቃል፡- ቤት

ቅጥያ 1፡- -አችን

ቅጥያ 2፡- -ን

እንደምትመለከቱት ይህ ስርወ-ቃል ሁለት ቅጥዎችን አስቀጥሏል። ቅጥዎቹም የተለያዩ ተግባራትን ለመፈፀም የገቡ ናቸው። ይኸውም፡- /-አችን/ የሚያመለክተው ቤቱ የማን እንደሆነ ሲሆን፤ /-ን/ ደግሞ የተሳቢ ምልክት ነች። ይሁንና እነዚህ ቅጥዎች ሊቀጠሉ የቻሉት በስርወ-ቃሉ ላይ ነው። ስርወ-ቃል ከሌለ ቅጥም አይኖርም።

፩.ቀጥሎ በተዘረዘሩት ቃላት ውስጥ የሚገኙትን ቅጥዎችና ሥርወ-ቃሎች ሰይታችሁ ዓፋ።

ተራ ቀ.	የተሰጠው ቃል	ቅድመ ቅጥያ	ስርወ-ቃል	ድህረ ቅጥያ
ሀ	በቀረ			
ለ	የልጅዋን			
ሐ	እንደድሮው			
መ	ከተመረቀ			
ሠ	በማህፀንሽ			
ረ	ነበረች			
ሰ	የተሸበሸበ			
ሸ	እንደተቀጠረ			
ቀ	ከልጅዋ			
በ	በጣቶችሽ			

፪. የሚከተሉትን ዓ.ነገሮች ባለቤት፤ ተሳቢና ግስ(ማስሪያ አንቀጽ) ሰዶታችሁ ስሳዩ፡

ምሳሌ፡- 1. እናቲቱ ትክሻዋን ነቀነቀች፡፡

ባለቤት፡- እናቲቱ

ተሳቢ፡- ትክሻዋን

ግስ (ማስሪያ አንቀጽ)፡- ነቀነቀች

1. እናቲቱ የታላቅ ልጅዋ ምስል ታያት፡፡
2. ልጅቱ ድምፅዋ ተንጎደጎደ፡፡
3. ልጁ የአባቱን መልክ ወርሷል፡፡
4. የልጅቱ ወቀሳ የሚገታ አልነበረም፡፡
5. ወይኒቱ የወንድምዋ እጅ መራቅ አበገናት፡፡
6. እናቲቱ የግል ሀኪም አማክረች፡፡
7. ልጁ እንደተመረቀ ሥራ ያዘ፡፡
8. ሽማግሌው ከኪሳቸው ቦርሳውን አወጡ፡፡
9. እናቲቱ የሰፈር ወሬ ይጠላሉ፡፡
10. ልጁ ለእናቱና ለእህቱ ደብዳቤ ፃፈ፡፡

፫. ከዚህ በታች በነጠላ ቁጥር የቀረቡ ስሞች ወደ ብዙ ቁጥር በተስደዩ ስሪቶች ተቀደረዋል፡፡ እናንተም የቀረበሳችሁን ምሳሌ መነሻ በማድረግ ነጣሳ ስሞችን ወደ ብዙ ቁጥር ሰውጣችሁ በተሰጠው ስንጠረዥ ውስጥ ጡቱ፡፡

ተ.ቁ	ስም	ብዙ ቁጥር በአማርኛ ስሪት	ብዙ ቁጥር በግልዝ ስሪት
1	ክፉ	ክፉዎች	
2	ነፍስ	ነፍሶች	ነፍሳት
3	ሳምንት	ሳምንቶች	ሳምንታት
4	ወሬ		
5	አመት		
6	ቀን		
7	መምህር		
8	መልአክ		
9	ተማሪ		
10	መሰንቆ		
11	ህፃን		
12	መጽሀፍ		
13	ቤት		

፩. ቀጥሎ በቀረቡት ዓረፍተ ነገሮች ውስጥ መጠንን ለማሳየት የገቡትን ገሳጭ ቃላትና ሀረጎች ለደታችሁ ስሙ ምሳሌ፡- አንድ ድክመት ነበረባቸው
መጠን ጠቋሚ ቃል፡- አንድ

1. ሁለት ነፍሶች ተፋጠው ነበር።
2. ከሁለት ወር በኋላ ተገናኙ።
3. መቶ ብር በወር ይከፈላታል።
4. ሦስት መቶ ሀምሳ ብር በማጣትሽ አይንሽ ሊጠፋ ነበር።
5. ብዙ በጎች አሉት።
6. ጥቂት መጽሀፎች ገዛሁ።
7. አያሌ ህጻናት ሜዳው ላይ ይጫወታሉ።
8. አንድ ስንዝር ገመድ አምጣልኝ።
9. በርካታ ሀሳቦች አሉት።
10. አስራ ሁለት ወር አንድ ዓመት ይሆናል።

የምዕራፍ ማጠቃለያ

በዚህ ምዕራፍ ልዩ ልዩ ርዕስ ጉዳዮች በትምህርነት ተነስተዋል። በመነሻው አንድ አጭር ተረክ ተነሶ ለማዳመጥና ለንግግር ክሂሎች ማስተማሪያ የሚሆኑ መልመጃዎች ተሰርተዋል። በዚህም የተረኩን ጭብጥ፣ የቃላትና ሀረጎች አገባባዊ ፍችዎች በቃል መልስ ተሰጥቶባቸው፤ ተማሪዎቹ አከራካሪ የሆኑ ርዕሶችን በቡድን መርጠው በመወያየት ክርክር ተደርጓል።

የቀረበውን አጭር ልቦለድ በማንበብ በተለያዩ መልመጃዎች መነሻነት ስለ ጭብጡ፣ ስለታሪኩ አወቃቀር፣ ፈሊጣዊ አባባሎች ፍች መልሶች በቃልና በጽሁፍ ተሰጥተዋል። ስለአጭር ልቦለድ ምንነትና ባህርያት በቀረበው አጭር ማስታወሻ መነሻነት ገለጻና ውይይት ተደርጓል። የቃላት አገባባዊ ፍች ተሰጥቷል። ከአጭር ልቦለዱ የተወሰዱ ሀረጎችና ዓረፍተ ነገሮች የሚያስተላልፉት ሃሳብ ተብራርቶ በጽሁፍ ቀርቧል። ቃላት በተገቢው ቦታቸው በአንቀጽ ውስጥ ገብተው አንቀጹ ተስተካክሎ እንደገና ተጽፏል። የደብዳቤ አይነቶችን፣ አጻጻፍ ስርዓትን በቀረበው አጭር ማስታወሻ አማካኝነት ገለጻ ተደርጎ የግል ደብዳቤ ተማሪዎቹ ጽፈዋል። በሰዋሰው ክፍል ስለስርወ ቃል ምንነት ገለጻ ቀርቦ ቅጥያዎችና ሥርወ-ቃሎች ተለይተው እንዲቀርቡ ተደርጓል። የዓረፍተ ነገሮች ባለቤት፣ ተሳቢና ግስ(ማስሪያ አንቀጽ) ተለይተው ቀርበዋል። በነጠላ ቀጥር የቀረቡ ስሞች ወደ ብዙ ቁጥር በተለያዩ ስልቶች አማካኝነት ተለውጠዋል። መጠንን ለማሳየት የገቡ ገላጭ ቃላትና ሀረጎች ከዓረፍተ ነገሮች ውስጥ ተለይተው ወጥተዋል።

የክስሳ ጥያቄዎች

1. የዋኔዋ ምክር ሰውየውን የለወጠው ይመስላችኋል? እንዴት? አስረዱ።
2. የአጭር ልቦለድ ባህሪያትን በአጭሩ አስረዱ።
3. እናቲቱ በሚለው ልቦለድ ውስጥ ትክክለኛ ሀሳብ ነው የምትሉት የማንን ነው?
4. የአረፍተ ነገር ተዋቃሪዎችን ባጭሩ አስረዱ።
5. "የጎረቤቶቻችን" በሚለው ቃል ውስጥ ስርወ ቃሉንና ቅጥያዎችን ለይታችሁ አሳዩ።

ክፍል ስባት: የግንዛቤ ማመሳከሪያ ነጥቦች

ከዚህ በታች በምሳሌው የቀረቡትን የትምህርት ደረጃዎች ምን ያህል ስንደተረጃችኋቸው ለማረጋገጥ የሚረዱ ማመሳከሪያ ነጥቦች ተዘርዝረዋል። በመሆኑም ዝርዝሮቹን በጥንቃቄ በማንበብ፤ ተረድታችኋቸው ከሆነ ከፊትሰፊታቸው ባለው ሳጥን ውስጥ የ(V) ምስክት በማድረግ ስረጋገጡ። ያስተረጃችሁት ወይም የሚያጠፉት ከሆነ ግን በሳጥኑ ውስጥ የ (?) ምስክት በማድረግ ያስተረጃችኋቸውን ነጥቦች ደጋግማችሁ ክስሱ።

ተ.ቁ	ማመሳከሪያ ነጥብ	(√)	(?)
1	ያዳመጥሁትን ፅሁፍ መልዕክት ተረድቻለሁ።		
2	የአጭር ልቦለድ ምንነትን ተረድቻለሁ።		
3	የአጭር ልቦለድ ባህሪያትን አውቄያለሁ።		
4	የልቦለዱን ጭብጥ ተረድቻለሁ።		
5	ለቃላት አውዳዊ ፍቺ ሰጥቻለሁ።		
6	አንቀጽ በትክክል ፅፌያለሁ።		
7	የአረፍተ ነገር ተዋቃሪዎችን ለይቻለሁ።		
8	ከሀረጎች ውስጥ መጠን አመልካች ቃላትን ለይቻለሁ።		
9	ነጠላ ቁጥር ስሞችን በግዕዝ እና በአማርኛ ስልት ወደ ብዙ ቁጥር ስሞች ቀይራለሁ።		
10	ከቃላት ውስጥ ስርወ-ቃላትን ለይቼ አውጥቻለሁ።		

ምዕራፍ አምሮ ፡ አርበኝነት

ከምዕራፍ የሚጠበቅ ውጤቶች

ተማሪዎች በዚህ ምዕራፍ ስር የቀረበውን ትምህርት ካጠናቀቁ በኋላ፡-

- ካዳመጣችሁት ምንባብ ውስጥ መልዕክቱን ታስረዳላችሁ፡፡
- ካዳመጣችሁት ምንባብ ውስጥ ዝርዝር መረጃዎችን ታወጣላችሁ፡፡
- በተመረጡ ርዕሰ ጉዳዮች ላይ ትወያያላችሁ፤ ትናገራላችሁ፡፡
- የምንባቡን ጭብጥ በቃል ታስረዳላችሁ፡፡
- ለቃላት ተመሳሳይ እና አገላለጽ ፍቺ ትሰጣላችሁ፡፡
- በተሰጠው ርዕሰ ጉዳይ ድርሰት ትፅፋላችሁ፡፡
- ስማዊ ሀረጎችን እና ግላዊ ሀረጎችን ትለያላችሁ፡፡
- የተውሳክ ግሶችን ተግባር ታብራራላችሁ፡፡
- አዎንታዊ አረፍተ ነገሮችን ወደ አሉታዊ አረፍተ ነገር ትቀይራላችሁ፡፡

ክፍል አንድ፡- ማዳመጥ

ኮሎኔል አብዲሳ አጋ

ተማሪዎች! መምህራችሁ “ኮሎኔል አብዲሳ አጋ” በሚሰጡ ርዕስ ሲተቀምዱ ጃግና የፎቃሙትን ዓላማዎች ጃግነት የሚያወሳ ታሪካዊ ድህረ-ፊት ያነቡላችኋል፡፡ በምታዳምጡት ምንባብ መሰረት የሚመስሉ ሰዎች ሰዎች ሆኖታችሁም ቀርቦታችሁ፡፡ በመሆኑም ሆኖታችሁን በትዕዛዛቸው መሰረት መስሉ፡፡ ከዚያ በፊት ግን በቀድሞ ማዳመጥ ሆኖታችሁ ሳይሆን በመወያየት የተሰማማችሁበትን መስሰ ስመምህራችሁ በቃል ተናገሩ፡፡

ቀድሞ ማዳመጥ ሆኖታችሁ

አርበኝነት ምንድነው? እንዴት ይገለጻል?

ጥንድ ጥንድ ሆናችሁ ከተወያያችሁ በኋላ መልሳችሁን ለመምህራችሁ ተናገሩ፡፡

ሥዕል 9 ፡ ኮሎኔል አብዲሳ አጋ

ሥዕል 10፡ ኮሎኔል አብዲሳ አጋ ከሴቡኞች ጋር

ድህረ ማዳመጥ ጥያቄዎች

፩. ከዚህ በታች በቀረቡት ጥያቄዎች ያዳመጣችሁትን ታሪክ መሰረት በማጽረግ በቃሳችሁ መሰሉ፡፡

- ሀ. ኮሎኔል አብዱሳ አጋ የተማሩበት የጦር ትምህርት ቤት ምን ይባላል?
- ለ. ኮሎኔል አብዱሳ አጋ ከፋሽስቱ የጣልያን ጦር ጋር መዋጋት የጀመሩት በስንት ዓመታቸው ነው?
- ሐ. ኮሎኔል አብዱሳ አጋ የታሰሩት የት ሀገር ነው?
- መ. የጣልያን ፖሊሶች ኮሎኔል አብዱሳ አጋን በእስር ቤት ውስጥ የደበደቧቸው በምን ምክንያት ነበር?
- ሠ. ኮሎኔል አብዱሳ አጋ በእስር ቤት ውስጥ እያሉ እንደ አበደ ሰው የሚጮሁት ለምንድን ነበር?
- ረ. ኮሎኔል አብዱሳ አጋ ከእስር ቤት ለማምለጥ የተማከሩት ሰው የየት ሀገር ዜጋ ነበር?
- ሰ. የጦር አዛዥ ለኮሎኔል አብዱሳ አጋ የሸለማቸው ምንድን ነው?
- ሸ. ኮሎኔል አብዱሳ አጋ ዜግነታቸውን አልቀይርም ያሉት ለምን ይመስላችኋል?

፪. ከዚህ በታች የተሰጡት ቃላት ካዳመጣችሁት ምንባብ ውስጥ የተወሰዱ ናቸው፡፡ በመሆኑም በምንባቡ መሰረት ፍቺ ከሰጣችሁ በኋላ ስረፍተ ነገር ስረዳቸው፡፡

- ሀ. አጉላላ
- ለ. ወህኒ
- ሐ. ተልትለው
- መ. ማጤን
- ሠ. እረኛ
- ረ. ዝነኛ
- ሰ. ቆረጡ
- ሸ. ቋጠሩ

፫. ከዚህ በታች ያዳመጣችሁትን ምንባብ መሰረት ያደረጉ፣ በምክንያትና ውጤት ሳይ የተመሰረቱ ሀሰቦች ቀርበውሳችኋል፡፡ በመሆኑም በ”ሀ” ክፍል የተዘረዘሩትን ምክንያቶች በ”ለ” ክፍል ከተዘረዘሩት ውጤቶች ጋር አዛምዱ፡፡

ሀ

1. ከፋሽስቱ ጣልያን ጋር በጀግንነት ተዋጉ
2. ከእንግሊዝ የጦር አውሮፕላን የተወረወረ ወረቀት አንስተው በኪሳቸው ያዙ
3. እንደ አበደ ሰው ጮኹ
4. ብርድልብሳቸውን ተልትለው ቀጣጥለው ቋጠሩት

ለ

- ሀ. ከእስር ቤት አመለጡ
- ለ. ዝነኛ ሆኑ
- ሐ. ሠላሳ ሁለት ዓመት እስራት ተፈረደባቸው፡፡
- መ. ከእስረኞች ተለይተው ለብቻ ታሰሩ፡፡
- ሠ. ወደሀገራቸው ኢትዮጵያ በክብር ተመለሱ፡፡

5. ከጠላት ጋር እየገጠሙ ድል አገኙ	ፈ. ቆስለው ተማረኩ።
6. አርበኞች ጀግንነታቸውን አመኑ	ሰ. ምግብ ለምነው በሉ።
7. ዜግነቱን አልለውጥም አሉ	ሸ. ሐኪም ቤት ተወስደው መርፌ ተወጉ።
8. እስራቱ ወደ ገንዘብ ተለወጠ	ቀ. የአንድ ጦር ክፍል አዛዥ አደረጓቸው።

ክፍል ሁለት: ንግግር

ተማሪዎች! በምትኖሩበት አካባቢ የሚኖሩ፣ ለሀገር ባበረከቱት ተግባር ታዋቂ የሆኑ ሰዎችን በመምረጥ ታዋቂ የሆኑበትን ተግባር ለክፍል ጓደኞቻችሁ በንግግር አቅርቡ።

ክፍል ሦስት: ንባብ

የሰማት ስርበኛው ጄኔራል

የቅድመ ንባብ ጥያቄዎች

1. አርበኝነት ምን ዓይነት ተግባር ነው?
2. አርበኝነትና ሀገር ወዳድነት ይመሳሰላሉ? እንዴት? በቃል አስረዱ።

ተወለዱበትና ለሚኖሩበት አካባቢ በከፍተኛ ሁኔታ የደከሙ ዜጎች መኖራቸው ጥርጥር የለውም። ለአገርና ወገን ሲታገሉ የልፋቱ፣ የድካሙና የእንግልቱ ክብደትና ቅለት እንደየሰዎቹ፣ እንደ የአካባቢያቸውና እንደ አየር ንብረቱ ቀላልና ከባድ ሊሆን ይችላል። ጥቂት ሰዎች አቅደው፣ አውጥተው አውርደው ለብዙኃን አለኝታና መከታ፣ እነርሱ ቀልጠው ለወገኖቻቸው ብርሃን፣ ለአገራቸው ቤዛ ይሆናሉ። ምን ጊዜም የትም ቦታ ለበጎ ሥራ ዕውን መሆን መስዋዕት የሆኑ ወይም የሚሆኑ አይጠፉም። ጥቂቶች በነደፉትና ተግባራዊ ባደረጉት ሥራ በርካቶች ይጠቀማሉ። በማኅበራዊም ሆነ በፖለቲካ ተሳትፎ በጎ ሰዎች ለአንድ ድርጅት መቀጠል ወይም አለመቀጠል ምክንያት ይሆናሉ። ይህንን እውነታ በተጨማሪም አብነት አስደግፎ መመልከቱ ተገቢ ነው።

በጉራጌ (በተለይ በምዕራቡ ቤተ ጉራጌ)፣ በልማት ፋናወጊነታቸው አንቱ ከተባሉት ተወላጆች መካከል የልማትና የጦር ሜዳ አርበኛ የነበሩት ሌተናል ጄኔራል ወልደሥላሴ በረካ አንዱ ናቸው። ጄኔራሉ፣ በ1950ዎቹ መጀመሪያ ላይ ታቅዶ ደረጃ በደረጃ ተግባራዊ የተደረገው የጉራጌ መንገዶች ሥራ ድርጅትን በመምራት ለውጤት አብቅተዋል። ለረዥም ጊዜ የጉራጌ ብሔረሰብ ራስ ምታት ሆኖ የቆየውን የመንገድ ችግር ለመፍታት ጄኔራሉና አጋሮቻቸው ያደረጉት ውጣ ውረድ እጅግ ከባድ ነበር። በዚያ «የጨለማ ወቅት» (ከ1943 ዓ.ም. ጀምሮ) ሰባት ቤትን በመኪና መንገድ ማገናኘት እልህ አስጨራሽና ፈታኝ ትግል እንደነበር በወቅቱ በሥራ አስፈጻሚ ኮሚቴ ውስጥ የነበሩ ወገኖች ያስታውሳሉ። የጉራጌ መንገዶች ሥራ ድርጅት አሃዱ ተብሎ ሥራው የተጀመረው ከወልደሙ ወደ ሆሳዕና በሚዘልቀውና 132 ኪሎ ሜትር ርዝመት ባለው መንገድ በ1956 ዓ.ም. ነበር።

በከተማም ሆነ በገጠር በግንባር በመገኘት የመንገድን አስፈላጊነት በማሳመን ኅብረተሰቡ ሳያሠልስ ድጋፍ እንዲያደርግ ከፍተኛ የማግባባትና የውትወታ ሥራ ተሠርቷል። በዚህም ሂደት ጥቅማቸው የሚነካባቸው የመሰላቸው አንዳንድ ሰዎች የመንገዱ ሥራ እንዳይሳካ እንቅፋት በመሆን ሁከት እስከ መፍጠር ደርሰው ነበር። ይሁን እንጂ ሌተናል ጄኔራል ወልደ ሥላሴ በረካና የልማቱ ደጋፊዎች ፈተናውን ተቋቁመው የጀመሩትን የመንገድ ሥራ የሰባት ቤት ወረዳዎችን በማስተሳሰር አለመግባባቶቹን በብሔረሰቡ ባህል መሠረት ፈተዋል፤ እውነትና ንጋት እያደር ይጠራል እንዲሉ። የታሰበውንና የታቀደውን የልማት ስራም ዕውን በማድረግ ለውጤት ማብቃት ችለዋል፤

የጄኔራሉ የልማት ራዕይ ገደቡ ውስን አልነበረም። የጉራጌ መንገዶች ሥራ ድርጅት፣ ሰባት ቤትን በአጭር ጊዜ ውስጥ በማገናኘት በኢትዮጵያ ብቻ ሳይሆን በአፍሪካም ጭምር ግንባር ቀደም ድርጅት ለመሆን ችሎ እንደነበር በወቅቱ የወጡ ዘገባዎች ያስረዳሉ። የዚህ ድርጅት ጥረትና ትጋት ሌሎች ኢትዮጵያውያንም በየአካባቢያቸው ልማት እንዲያለሙ መንስዔ ሆኗል። ለአብነት ያህልም የዓለምገና-ወላይታ-ሶዶ መንገድ ተጠቃሽ ነው። የአገር መከላከያ ሚኒስቴር፣ የአውራ ጎዳና ባለሥልጣንና ሌሎችም ያደረጉት ድጋፍ እንደዘበት የሚረሳ አይደለም። «ሥራ በኅብረት ለአገር ልማት» በሚል ብሂል በወቅቱ ዋናውን የወልቂጤ ሆሳዕና መንገድ በማስቀደም ሌሎችንም ከ500 ኪሎ ሜትር በላይ የክረምትና በጋ መንገድ ለመስራት ተችሏል።

በዚህ ሁሉ ፈታኝና እልህ አስጨራሽ የመንገድ ሥራ፣ የሌተናል ጄኔራል ወልደ ሥላሴ በረካ ሚና እጅግ ከፍ ያለ ነበር። ዛሬ፣ ዘመን አልፎ ዘመን ሲተካ የሚደበዘዝ ሳይሆን ፍሬው እጅግ ደምቆ የሚያበራና የሚንገባው ሥራ ሠርተውና አሻራ አሳርፈው አልፈዋል። ይህም በመሆኑ ለልፋታቸው፣ ለውጣውረዳቸው፣ ለትጋታቸውና ለጥንካሬያቸው መታሰቢያ ይሆን ዘንድ የብሔረሰቡ ተወላጆች ባደረጉት ድጋፍ በወልቂጤ ከተማ ላይ ሐውልት ቆሞላቸዋል። መንገድ የልማት ሁሉ በር ከፋች ስለሆነ እኒህ የቁርጥ ቀን ልጅ የሕዝቡን ተነሳሽነት አስተባብረው ያሠሩት መንገድ፣ ከኢትዮጵያ አልፎ በአፍሪካም ጭምር አቻ ያልተገኘለት አኩሪ የራስ አገዝ ልማት ሥራ በመሆኑ የተለየ ሥፍራ ያሰጣቸዋል፤ አርአያነታቸውም ለዘለዓለም ሲወሳ ይኖራል።

(ምንጭ:- ብርሃን ዓለሙ። 2014። ሪፖርር ጋዜጣ። ለማተሚያ በሚመች መልኩ ተሸሽሎ የቀረበ)

ድህረ ንባብ ጥያቄዎች

፩. የሚከተሉትን ጥያቄዎች በምንባቡ መሠረት በጽሁፍ መሰቡ።

ሀ. ምንባቡ የሚያስተላልፈው ጭብጥ ምንድን ነው? ባጭሩ ግለፅ።

ለ. በባለታሪኩ ፋና ወጊነት የተጀመረው የመንገዶች ሥራ ድርጅት የተጀመረው የት ነው?

ሐ. በምንባቡ 2ኛ አንቀጽ ደራሲው “በዚያ የጨለማ ወቅት” ሲል ምን ማለቱ ነው?

መ. ጄኔራሉ እቅዳቸው እንዳይሳካ እንቅፋት የሆኑባቸውን ፈተናዎች እንዴት ተወጡት?

ሠ. “የጄኔራሉ የልማት ራዕይ ገደቡ ውስን አልነበረም” የተባለው ከምን የተነሳ ነው?

ረ. ጸሐፊው ባለታሪኩን “የተለየ ሥፍራ ሊሰጣቸው ይገባል” ያለው በምን ምክንያት ነው?

ክፍል ስራት: ቃላት

፩. በምንባቡ መሠረት በ"ሀ" ክፍል የተዘረዘሩትን ቃላት በ"ሰ" ክፍል ከተዘረዘሩት ተመሳሳዮቹው ጋር አዛምዱ፡፡

ሀ

1. ብሂል
2. ሲወሳ
3. መንስዔ
4. እንቅፋት
5. ሚና
6. በጎ
7. ትጋት
8. እልህ አስጨራሽ
9. ሳያሠልስ
10. ፋና ወጊ

ሰ

- ሀ. ምክንያት
- ለ. ደንቃራ
- ሐ. ጥረት
- መ. አድካሚ
- ሠ. አነጋገር
- ረ. አርአያ
- ሰ. መልካም
- ሸ. ሲነገር
- ቀ. ድርሻ
- በ. በተከታታይ

፪. በሚከተሉት ቃላትና ሀረጎች በምንባቡ መሠረት ስውዳዊ ፍቺ ሰጡ፡፡

- ሀ. አለኝታ
- ለ. አንቱ የተባሉ
- ሐ. ውጣውረድ
- መ. እልህ አስጨራሽ
- ሠ. ሁከት
- ረ. እንደዘበት
- ሰ. አሻራ አሳርፈው

ክፍል ስምስት: ድምፅ

አርበኝነት በጦር ሜዳ ጀብዱ መፈጸም ብቻ እንዳልሆነ በክፍል ሶስት የቀረበው ምንባብ ያስተምረናል፡፡ በልማት፣ በስፖርት፣ በትምህርትና መሳሰሉ ዘርፎች አርበኞች (ጀግኖች) እንዳሉ መገንዘብ ይኖርብናል፡፡ እናንተም በየአካባቢያችሁ ማህበረሰብን ሊጠቅም በሚችል ስራ ብዙ ከደከሙና ጉልህ አስተዋጽኦ ካበረከቱ ግለሰቦች መካከል አንዱን/ዲን በመምረጥ ባለታሪኩን/ኳን ወይም ሌሎች ሰዎችን በመጠየቅ ስራውን/ዋን በጽሑፍ ግለጹ፡፡

ክፍል ስድስት፡-ሰዋሰው

ተውሳክ ግስ

ተውሳክ ግስ የሚለው ቃል የግእዝ ቃል ሲሆን ተጨማሪ ማለት ነው። ከዚህ አንፃር ተውሳክ ግስ ማለት የግስ ተጨማሪ ማለት ሲሆን በሰዋሰው አገላለጽ ተውሳክ ግስ ማለት ግስን የሚያጎላምስ ማለት ነው። ግስን የሚያጎላምሰው ደግሞ ከጊዜ፣ ከቦታ፣ ከሁኔታ፣ ወዘተ. አንጻር ነው። በቋንቋው

ውስጥ የሚገኙ የተውሳክ ግሶች በጣም ጥቂት ናቸው። ይሁን እንጂ የተውሳክ ግስ ግብሮች በሌሎች ቃላትና ሐረጎች ሊፈፀሙ ይችላሉ።

ጌታሁን አማረ፡ ዘመናዊ የአማርኛ ሰዋሰው (1989)

፩. ከዚህ በታች የቀረቡት ተውሳክ ግሶች ናቸው። እነዚህን ቃላት ተጠቅሟቸው ስረፍተ ነገር በመመስረት የተውሳክ ግስን ተግባር ስላዩ።

ሀ. ገና

ለ. ክፉኛ

ሐ. ምንኛ

መ. ቶሎ

ሠ. እንደገና

ረ. ግምኛ

. ከታች በቀረቡት ስረፍተ ነገሮች ውስጥ የሚገኙትን የስረፍተ ነገሮች ባስቤቶችና ማስረጃ ስንቃዎች በደታችሁ ማፍ።

ሀ. መምህሩ ተማሪዎችን ገሰ።

ለ. ሰው አውሮፕላንን ሠራ።

ሐ. አማርኛ ቋንቋ ኬንያ ውስጥ ይነገራል።

መ. የሰው ልጅ ቋንቋን ፈጠረ።

ሠ. እንስሳት መግባቢያ አላቸው።

ረ. አዲስ አበባ ውስጥ ብዙ ህዝብ ይኖራል።

፫. ከላይ በተሰጠው ሁለት የቀረቡትን ስምንታዊ ስረፍተ ነገሮች ወደ ስታዊ ስረፍተ ነገሮች ቀይሷል፡፡

ምሳሌ፡- ገበሬው አዝመራውን ሰበሰበ፡፡ (አዎንታዊ አረፍተ ነገር)

ገበሬው አዝመራውን አልሰበሰበም፡፡ (አሉታዊ አረፍተ ነገር)

ተማሪዎች! አረፍተ ነገሩን አፍራሽ ያደረጉት በግሱ ላይ ከመነሻና ከመድረሻ የተቀጠሉት [ስለ- -ም] የተባሉት ቅጥያዎች ናቸው፡፡ በዚሁ መሰረት ከላይ በተዘረዘሩት አረፍተ ነገሮች ውስጥ በሚገኙት ግሶች መነሻና መድረሻ ላይ [ስለ- -ም] የተባሉትን አፍራሽ ቅጥያዎች በመጨመር ወደ አሉታዊ አረፍተ ነገር ቀይሯቸው፡፡

የምዕራፍ ማጠቃለያ

የምዕራፍ አስር ጭብጥ በዋነኛነት ትኩረቱ አርበኝነት ነው፡፡ በምዕራፉ ትምህርት መጀመሪያ ላይ በቀረበው የኮሎኔል አብዱላ አጋ ህይወት ታሪክ አማካኝነት የማዳመጥና የንግግር ክሂሎች ትምህርት ቀርቧል፡፡ የምንባቡ ፍሬ ሃሳብና ዝርዝር ይዘቶች በቃል ቀርበዋል፡፡ ቃላት ካዳመጡት ምንባብ አንጻር ፍች ተሰጥቷቸው ዓረፍተ ነገር ተመስርቷል፡፡ በምክንያትና ውጤት ላይ የተመሰረቱ ሀሰቦች ተዛምደው ቀርበዋል፡፡ ተማሪዎች በአካባቢያቸው የሚገኙ ታዋቂ ሰዎችን ህይወት ታሪክ መነሻ በማድረግ ንግግር አድርገዋል፡፡

በንባብ ትምህርት ክፍልም “የልማት አርበኛው ጄኔራል» በሚል የቀረበውን ምንባብ አንብበው ጭብጡን አስረድተው፤ የባለታሪኩን የተለየ ገድል ገልፀዋል፡፡ ለቃላት ተመሳሳይና አውዳዊ ፍችዎች ተሰጥተዋል፡፡ ተማሪዎች በአካባቢያቸው ማህበረሰብን ሊጠቅም በሚችል ስራ ብዙ ከደከሙና ጉልህ አስተዋጽኦ ካደረጉ ሰዎች መሐከል አንዱን በመምረጥ የሕይወት ታሪኩን የተላያዩ ሰዎችን በመጠየቅ አዘጋጅተው በጽሁፍ አቅርበዋል፡፡ በመጨረሻም በሰዎችው የትምህርት ክፍል ስለ ተውሳክ ግስ በቀቀረበው አጭር ማስታወሻ አማካኝነት ገለጻ ተደርጎ በመልመጃነት በቀረቡት አረፍተ ነገሮች አማካኝነት የተውሳክ ግስን ተግባር ለማሳየት ተችሏል፡፡ በተጨማሪም አረፍተ ነገር አፍራሽ ለማድረግ የሚረዱ በግሱ መነሻ እና መድረሻ ላይ ስለሚገቡት ቅጥያዎች ማብራሪያ ተሰጥቶ አዎንታዊ አረፍተ ነገሮች ወደ አሉታዊ አረፍተ ነገሮች ተቀይረው እንዲቀርቡ ሆኗል ፡፡

የክስሳ ጥያቄዎች

1. የኮሎኔል አብዱላ አጋ አስደናቂ ገድሎች ምንምን ናቸው?
2. ሌተናል ጄኔራል ወልደሥላሴ በረካን ልዩ የሚያደርጋቸው ምንድን ነው?
3. የሁለቱ ታዋቂ ሰዎች የጀግንነት ተግባር ተመሳሳይ ነው?
4. ጀግንነት በምን በምን መስኮች ይገለጻል? በምሳሌ አስረዱ፡፡
5. ተውሳክ ግስን ከሌሎች የቃል ክፍሎች የሚለየው ምንድነው?

ክፍል ሰባት፡- የግንዛቤ ማመሳከሪያ ነጥቦች

ከዚህ በታች በምዕራፉ የቀረቡትን የትምህርት ደዘቶች ምን ያህል እንደተረዳችሁት ስማረጋገጥ የሚረዱ ማመሳከሪያ ነጥቦች ተዘርዝረዋል። በመሆኑም ዝርዝሮቹን በጥንቃቄ በማንበብ፤ ተረድታችሁት ከሆነ ከፊትስፊታችሁ ባለው ሳጥን ውስጥ የ(V) ምልክት በማድረግ ስረጋገጡ። ያስተረዳችሁት ወይም የሚያጠራጥሩት ከሆነ ግን በሳጥኑ ውስጥ የ (?) ምልክት በማድረግ ያስተረዳችሁትን ነጥቦች ደጋግማችሁ ክስሱ።

ተ.ቁ	ማመሳከሪያ ነጥብ	(√)	(?)
1	ያዳመጥሁትን ምንባብ መልዕክት ተረድቻለሁ።		
2	ካዳመጥት ምንባብ ዝርዝር መረጃዎችን አውጥቻለሁ።		
3	በመረጥሁት ርዕስ ጠቃሚ ውይይት አድርጌያለሁ።		
4	ያነበብሁትን ምንባብ ጭብጥ በቃል አስረድቻለሁ።		
5	ለቃላት ተመሳሳይ እና አገላለጽ ፍች ሰጥቻለሁ።		
6	በመረጥሁት ርዕስ ትክክለኛ ድርሰት ዕፌያለሁ።		
7	ከአረፍተ ነገር ውስጥ ስማዊ ሀረጎችን እና ግሳዊ ሀረጎችን ለይቼ አውጥቻለሁ።		
8	ከአረፍተ ነገር ውስጥ ተውሳክ ግሶችን ለይቼ አውጥቻለሁ።		
9	አዎንታዊ አረፍተ ነገሮችን ወደአሉታዊ አረፍተ ነገር ቀይሬያለሁ።		
10	አሉታዊ አረፍተ ነገር እንዴት እንደሚመለረት ተረድቻለሁ።		

ፊሊጣዊ ስነገገኞች እና ተረትና ምሳሌዎች

ተረትና ምሳሌዎች ከነፍቻቸው

ተረትና ምሳሌዎች	ፍቻቸው
መንገድ ለቀደመ ውሀ ለገደበ	ሰው የእጁን ያገኛል
መቼ መጣሽ መሸራ ምን ቆረጠምሽ ሽምብራ	መቸኮል ክብርን ያሳንሳል
መንገድ ሳለ በዱር በቅሎ ሳለ በእግር	መልካሙን ነገር ማስቀደም ተገቢ ነው
መርፌ የራሷን ቀዳዳ ሳታይ የሰው ቀዳዳ ትሸፍናለች	ለራስ ሳይሆኑ ለሌላ ሰው መሆን፣ ቅድሚያ የራስን ችግር መፍታት ተገቢ ነው
ሙቅ ውሃና የሰው ገንዘብ አይጠቅምም	በራስህ ኩራ፣ በጊዜያዊ ደስታ አትታለል
ሚስት ከፈቷት ባዳ፣ ማሽላ ከቆረጡት አገዳ	ሁሉም ነገር በቦታው እስካለ ብቻ
ሚዳቋ ዘላ ዘላ ከምድር	ዞሮ ዞሮ እዚያው
ማን ይናገር የነበረ፣ ማን ያርዳ የቀበረ	ያየ የሰማ ይናገር፣ ትክክለኛ ምስክርነት
ማቅ ይሞቃል፣ ሻሽ ያደምቃል	ለሁሉም ሙያ አለው፣ ሁሉም በቦታው ሲሆን ያምራል
ማሩን አምርሮ፣ ወተቱን አጥቁሮ	ሀቁን አዛብቶ፣ ውሸት አቀናብሮ
ማሽላ ለማሽላ ተያይዞ ቆላ	የማይረባ፣ የተሻለ የሌለው
ማሽላና ዘንጋዳ መከታና ጓዳ	ተስማሚ፣ የሚስማሙ
ማጣትና ማግኘት እልፍኝና ማድቤት	የሚቃረኑ ነገሮች፣ ልዩነታቸው ሰፊ ነው
ማን አለ መርማሪ አለ ፈጣሪ	የሰውን ልብ ከፈጣሪ በቀር ማንም አያውቅም፣ የልብ አውቃ
ሜዳ መራመድ ሳታውቅ፣ መሰላል መውጣት ማን አስተማራት	ቀላሉን ነገር መስራት ሳይችሉ ከባዱን ስራ መመኘት፣ አጉል መንጠራራት፣
ምን ቢያርሱ እንደጎመን አይጎርሱ	ውድ ያልሆነ ነገር አያንስም
ምን ብቀጥን ጠጅ ነኝ	ቀጭን ብሆንም ጠንካራ ነኝ፣ ጠላትህን አቋሙን አይተህ አትናቅ
ምንም ቢከፋ ዘመድ ምንም ቢጠብ መንገድ	ከህጉ አትውጣ፣ እውነትን ተከተል
ምን ብታውቅ ከዳኛ ጋር አትሟገት	አስተውል
ምላጭን ምላጭ አይቆርጠውም	ሌባን ሌባ አያታልለውም
ምጥ ለእናቷ አስተማረች	አግባብ ያልሆነ ተግባር፣ ፍፁም ውሸታም ሰው
ሰርቆ ከማሰብ እጅን መሰብሰብ	በኋላ ከመፀፀት አስቀድሞ መጠንቀቅ
ሰምቶ ዝም አይቶ ዝም	ትዕግስተኛ መሆን
ሲበሉ የላኩት	የማያስተውል ፣ ዝንጉ

ተረትና ምሳሌዎች	ፍቻቸው
ሲያረጁ አምባር ይዋጁ	ያለወቅቱ መመኘት፣ ያለፈን ነገር መመኘት፣ ያለዕድሜህ አትመኝ
ሲሞቱ ገመድ፣ ሲገዙ ዘመድ አይታጣም	ሰው ሲሾም(ስልጣን ሲያገኝ) ዘመድ ነኝ የሚል ይበዛል
ሳይቃጠል በቅጠል	ልጅን በጡት፣ ችግርን በወቅቱ መፍታት ቀላል ነው
በቤቷ ቀጋ በውጭ አልጋ	እቤትዋ አመለ መጥፎ፣ ለቤት (ለባሏ) የማትመች፣ ከቤት ውጭ ግን ጥሩ መሳይ
ዝም ባለ አፍ ዝንብ አይገባም	ዝምታ ያሥከብራል
በጨለማ ቢያፈጡ፣ በደንቆሮ ቢቆጡ	ለማይሻሻል መምከር ትርፉ ድካም ነው
ለልጅ ከሳቁለት ለውሻ ከሮጡለት	ለሞኝ ፊት ካሳዩት ከልኩ ያልፋል፣ ቀልድ ስራን ያበላሻል
ሳይጠሩት አቤት፣ ሳይልኩት ወዴት	ሳይፈልጉት፣ ሳይታዘዝ የሚመጣ፣ የሚቀላውጥ
የተቸገረ ዱቄት ከንፋስ ይጠጋል	የተቸገረ እርጉዝ ያገባል፣ መፍትሄ ሲታጣ መጥፎ ነገርም ይመረጣል
ለወዳጁ ማር ለጠላቱ አሜከላ	ለወዳጁ ደግ፣ ለጠላቱ የማይበገር፣ ጀግና፣ ጎበዝ ሰው
ሸማ በየፈርጁ ይለበሳል	ሁሉንም በትክክለኛ ቦታው ማዋል ይገባል
ቂል ሲረግሙት የመረቁት ይመስለዋል	ቀልድና ቁም ነገር የማይለይ፣ የማያስተውል
የፋክክር ቤት ሳይዘጋ ያድራል	ያለመስማማት መጥፎ ውጤትን ያስከትላል
አፍንጫን ቢመቱት ዐይን ያለቅሳል	ዘመዳም ናቸው፣ ለወገን ደራሽ ወገን ነው፣ ሰው ለወገኑ ያግዛል
የጅብ ችኩል ቀንድ ይነክሳል	የችኮላ ስራ ውጤታማ አያደርግም፣ ተረጋግቶ መስራት ከስህተት ያድናል
ከአጋም የተጠጋ ቁልቂል ዘላለም ያለቅሳል	ከክፉ ሰው ጋር የሚኖር ምቹት የለውም፣ ዘወትር ይጠቃል
ሳይገሉ ጎፈሬ ሳይዘምቱ ወሬ=	ያልሰሩትን ሥራ ሰራሁ ማለት ያስንቃል፣ ከወሬ ስራ ይቀድማል
ሾላ በድፍን	የማይታወቅ፣ ምስጢሩ ግልጽ ያልሆነ
የለመደች ጦጣ ሁልጊዜ ሽምጦጣ	ሁልጊዜ ስኬት የለም፣ እንደተለመደው አይኖርም
እህል ሳበደረ አፈር፣ ወርቅ ሳበደረ ጠጠር	ደግ ሳደረገልህ ክፉ መመለስ፣ ውለታ ቢስ መሆን

ፊሊጣዊ ስነጋገሮች ክፍቻቸው

ፊሊጣዊ ስነጋገሮች	ፍቻቸው
ክንፉን ጣለ	በጣም አዘነ፣ ደከመ
በቅሎዋ ተሸለመች	ለግልቢያ ዝግጁ ሆነች፣ ኮርቻ ተጫነች
የቀኝ ክንድ	በጣም የቅርብ ጓደኛ፣ አጋዥ
እኔን ክንብል ያድርገኝ	ለሰው ክልብ ማዘን፣ ያንተን ሞተ ለኔ ይስጠኝ
ነገሬን ከተተው	ገመናዬን ሸፈነልኝ፣ የልቤን ብሶት ደበቀው
ለዐይን የሚከብድ ሰው	ግርማ ሞገስ ያለው
የዱር ክብር	አዝመራ
ተከሸኖ መጣ	ተውቦ፣ ተሸሽሎ መጣ
ፊቱ ከሰለ	ተናደደ፣ ተበሳጨ፣ ጠቆረ
የጦጣ ግንባር	በጣም ጠባብ፣ ትንሽ፣ የማይበቃ (ለቦታ)
ከርሞ ጥጃ	የማይሻሻል፣ የማያድግ፣ ከአመት አመት ለውጥ የሌለው
እፍ እፍ አለ	ልታይ ልታይ አለ፣ እወቁኝ እወቁኝ አለ
እግረ እርጥብ	እድላም፣ የሚሳካለት
እግረ ደረቅ	የማይቀናው፣ እድል የሌለው
እጅህ ከምን	ምን ይዘሀል፣ ምን ትሰጠኛለህ
ከጄ በጉንጨፍ	ከሩቅ ካለ በቅርብ ያለ ይጠቅማል
እጄን ተቆረጥኩ	ልጄን፣ ረዳቴን አጣሁ (በሞት)
እጅ ብልህ	ስራ አዋቂ
እጅ ሰብ	የሰው ማጥፊያ መድሀኒት
እንጀራ በሬው	ስስታም፣ ለትንሽ ነገር የሚጨነቅ
እንደ ፍጥርጥሩ	እንደለመደው፣ ራሱ በለመደው መንገድ ያድርግ

ፎካል ስነገጽ	ፍቺ
እርም ታህል	በጣም ትንሽ
አፍህ ይረፍ	አትናገር፣ ዝም በል
ታፍ ታፍ (ከአፍ ከአፍ)	ሳይበዛ፣ ሳይጠራቀም፣ ወዲያው ወዲያው (ለነገር)
አመድ አፋሽ	ውለታ ቢስ፣ ሰርቶ እንዳልሰራ መሆን
አፈር መለስ	ቀበረ (ለሬሳ)
የአገር ቀንድ	በሀገር የታወቀ ሰው (የሀገር ሽማግሌ)
ወግ ጠርቅ	ብዙ የሚያወራ፣ ወሬኛ
እንቶ ፈንቶ	ተራ ነገር፣ የማይረባ
የፍንጥር	ሰዎች እንስሳትን ከተገበያዩ በኋላ በሻጭ እና በገዥ መካል የሚጠጣ መጠጥ
ገበያው ተፈታ	ገበያው አበቃ፣ ተበተነ
ገበያው ቆመ	ገበያው ተጀመረ
ገበያው ደራ	ገበያው ደመቀ፣ ተሟሟቀ
ቅቤ ጠባሽ	አስመሳይ ፣ አታላይ
ጥቁር እንግዳ	መጥቶ የማያውቅ ሰው፣ እንግዳ፣ ጉንዳን
አገም ጠቀም	ያዝ ለቀቅ፣ ወጥነት የሌለው ተግባር
ስም አይጠሩ	እባብ
አጣማጅ	የትዳር ንደኛ
አውላላ ሜዳ ላይ መተው	ያለድጋፍ፣ ያላከጋዥ፣ በባዶው ማስቀረት
ግብረ በላ	አዘውትሮ የሀብታም ድግስ የሚበላ
ግልገል ሚዜ	ሁለተኛ ሚዜ
ሥር ሚዜ	አንደኛ ሚዜ

ፎካል አካላት	ፎካል
ለጽሑፍ አደረጃጀት	ለሀብታም አገልግሎት ገቢ
በአገልግሎት	በአገልግሎት መስጫ
ገቢ ነፃነት	ቻይ ፣ ሆድ ሰፊ
ገምገማ ወጥ	በልቶ የሚሄድ፣ መረጃ፣ ስርዓት የሌለው
ገመና ክታኝ	ሚስጢር ጠባቂ፣ ለችግር ደራሽ
ልብ ተሰባሪ	በጣም አዘናኝ
የመከራ በትር	መሪ ሐዘን
መሬት ላሳ	ተለማምጦ፣ ለመነ

(ምንጭ ፡ ደበበ ኃይለሥርዓት፡ 2007፣ ቅድመ ኮሌጅ አማርኛ)